

PLANLAMA

TMMOB ŞEHİR PLANCILARI ODASI YAYINI

PLANLAMA

Editör (Editor)

Tayfun KAHRAMAN

MSGSÜ Mimarlık Fakültesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü / TMMOB Şehir Plancıları Odası İstanbul Şubesi

Yayın Kurulu (Editorial Board)

Süleyman BALYEMEZ

İstanbul Aydın Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü / TMMOB Şehir Plancıları Odası İstanbul Şubesi

Tuba İNAL ÇEKİÇ

YTÜ Mimarlık Fakültesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü / TMMOB Şehir Plancıları Odası İstanbul Şubesi

Ahmet Kıvanç KUTLUCA

Kocaeli Üniversitesi, Mimarlık ve Tasarım Fakültesi, Mimarlık Bölümü / TMMOB Şehir Plancıları Odası İstanbul Şubesi

Ece Özden PAK

TMMOB Şehir Plancıları Odası İstanbul Şubesi

Danışma Kurulu (Advisory Board)

Gürkan AKGÜN

Beylikdüzü Belediyesi / TMMOB Şehir Plancıları Odası İstanbul Şubesi

Akif Burak ATLAR

TMMOB Şehir Plancıları Odası İstanbul Şubesi

Duygu CİHANGER

ODTÜ Mimarlık Fakültesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü / TMMOB Şehir Plancıları Odası Ankara Şubesi

Çare Olgun ÇALIŞKAN

MSGSÜ Mimarlık Fakültesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü / TMMOB Şehir Plancıları Odası İstanbul Şubesi

Kumru ÇILGIN

MSGSÜ Mimarlık Fakültesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü / TMMOB Şehir Plancıları Odası İstanbul Şubesi

Aysun KOCA

TMMOB Şehir Plancıları Odası İstanbul Şubesi

Ümit ÖZCAN

Serbest Şehir Plancısı / TMMOB Şehir Plancıları Odası

Emre SEVİM

TC Kültür ve Turizm Bakanlığı / TMMOB Şehir Plancıları Odası Ankara Şubesi

Özlem ŞENYOL

Bornova Belediyesi / TMMOB Şehir Plancıları Odası

Hakem Kurulu - Rewievers

Mehmet Rifat AKBULUT
Müslüm AKINCI
Murat BALAMİR
Tayfun ÇINAR
Erol DEMİR
İclal DİNÇER
Bülent DURU
Zeynep ENLİL
Gülden ERKUT
Melih ERSOY

Yiğit EVREN
Haluk EYİDOĞAN
Haluk GERÇEK
Ferhan GEZİCİ KORTEN
Cengiz GİRİTLİOLU
Sezai GÖKSU
A. Emel GÖKSU
Zekai GÖRGÜLÜ
Aydın GÜLAN
Nuran Zeren GÜLERSOY

Behzat GÜRKAN
Tolga İSLAM
Ruşen KELEŞ
Hüseyin Çağatay KESKİNOK
Biray KOLLUĞLU
Seda KUNDAK
Ayşe Nur ÖKTEN
Gülşen ÖZAYDIN
Semahat ÖZDEMİR
Pelin Pınar ÖZDEN

Cenk ŞAHİN
Betül ŞENGEZER
Nilgün Görer TAMER
Sırma TURGUT
Ali TÜREL
Handan TÜRKÖĞLU
Asuman TÜRKÜN
Tolga ÜNLÜ
Murat Cemal YALÇINTAN
Ahmet Cengiz YILDIZCI

PLANLAMA

ISSN 1300-7319

TMMOB Şehir Plancıları Odası'nın Yayın Organıdır
Oda birimlerine ve üyelere ücretsiz gönderilir
Yılda Üç Defa Yayınlanır (Mart, Temmuz, Kasım)

Sahibi ve Yazı İşleri Müdürü: TMMOB Şehir Plancıları Odası adına Orhan SARIALTUN

TMMOB Şehir Plancıları Odası İstanbul Şubesi

İletişim: planlama@planlamadergisi.org

Adres: Cihannüma Mah. Akdoğan Sok. Başar Apt. No:30 D:6-7 Beşiktaş/İSTANBUL

Tel: 0212 275 43 67

Faks: 0212 272 91 19

E-posta: planlama@planlamadergisi.org

İnternet adresi:

www.planlamadergisi.org

www.journalofplanning.org

www.jplanning.org

Yayına hazırlama: KARE YAYINCILIK

www.kareyayincilik.com

Tel: 0216 550 61 11

Faks: 0216 550 61 12

E-posta: kareyayincilik@gmail.com

Basım tarihi: Temmuz 2014

Yayın türü: Süreli yayın

Baskı adedi: 4000

Sayfa tasarımı: Edibe ÇOMAKTEKİN

Matbaa: Aydan Yayıncılık San. ve Tic. A.Ş

Alinteri Bulvarı, 3364 Sokak No: 4, Ostim, Ankara

PLANLAMA

Yazarlara Bilgi

Planlama Dergisi TMMOB Şehir Plancıları Odası'nın yayın organıdır. Planlama Dergisi, planlama, tasarım, kent sosyolojisi ve kentsel ve bölgesel çalışma alanından orijinal makaleleri, araştırma özetlerini, kitap incelemelerini ve meslek alanına ilişkin güncel tartışma ve görüşleri yayınlayan hakemli bir dergidir. Oda üyelerine ücretsiz dağıtılan dergi; şehir ve bölge planlama alanındaki uygulama örneklerinin yanı sıra politika uygulamalarını, uygulama araçlarını ve sosyolojik çalışmaları meslektaşlarına ve okurlara ulaştırma çabasında olup, yılda üç kez yayınlanmaktadır (Mart, Temmuz, Kasım). Planlama Dergisi'nin, TÜBİTAK tarafından ULAKBİM Sosyal Bilimler Veri Tabanı listelerinde "Ulusal Hakemli Dergi" statüsüne alınması öngörülmektedir.

Dergide Türkçe ve İngilizce yazılmış makalelere yer verilmektedir. Araştırma makaleleri için yazı uzunluğu dipnotlar ve kaynakça dahil 9000, görüş ve araştırma özetleri için 2500 kelimedir. Tüm yazılar önce editör ve yardımcıları tarafından ön değerlendirmeye alınır ve incelenmeleri için danışma kurulu üyelerine gönderilir. Tüm yazılarda yazar adları gizlenerek anonim değerlendirme ve düzeltmeye başvurulur, gereken koşullarda yazarlardan yazıları hakkındaki soruları yanıtlaması ve eksikleri tamamlaması istenebilir. Dergide yayınlanmasına karar verilen yazılar yayına hazırlık sürecine alınır, bu aşamada tüm bilgilerin doğruluğu için ayrıntılı kontrol ve denetimden geçirilir, yayın öncesi şekline getirilerek yazarların kontrolüne ve onayına sunulur.

Dergiye yazı teslimi; çalışmanın daha önce yayımlanmadığı ve Planlama Dergisi'nde yayımlanmasının editör ekibi tarafından uygun bulunduğu anlamına gelmektedir. Yazar(lar), çalışmanın yayımlanmasının kabulünden başlayarak, yazıya ait her hakkı TMMOB Şehir Plancıları Odası'na devretmektedir(ler). Yazar(lar), izin almaksızın çalışmayı başka bir dilde ya da yerde yayımlamayacaklarını kabul eder(ler). Gönderilen yazı daha önce herhangi bir toplantıda sunulmuş ise, toplantı adı, tarihi ve düzenlendiği şehir belirtilmelidir. Lisansüstü tez çalışmalarından üretilmiş yazılarda tezin ismi ve hazırlandığı kurum yazının başında dipnot ile belirtilmelidir.

KATEGORİLER

Araştırma Makaleleri: Makale kategorileri kısmında belirtilen alanlarda yeterli bilimsel inceleme, gözlem ve araştırmalara dayanarak bir sonuca ulaşan orijinal ve özgün çalışmalardır. Türkçe yazılmış makaleler Türkçe başlık, Türkçe özet ve anahtar sözcükler, yabancı dilde başlık, yabancı dilde özet ve anahtar sözcükler, giriş, materyal ve metod, bulgular, tartışma ve sonuç ile kaynaklar bölümlerinden oluşmalı ve metin, tablo, şekil vs. dahil 10 sayfayı aşmamalıdır. Yabancı dilde yazılmış makaleler yabancı dilde başlık, yabancı dilde özet ve anahtar sözcükler, Türkçe başlık, Türkçe özet ve anahtar sözcükler ile birlikte Türkçe makale yazım kurallarında belirtilen diğer bölümlerden oluşur. Türkçe ve yabancı dilde özetlerin her biri yaklaşık en az 200- en fazla 400 sözcükten oluşmalıdır.

Derleme Yazılar: Makale kategorileri kısmında belirtilen alanlarda güncel ve önemli bir konuyu, yazının kendi görüş ve araştırmalarından elde ettiği sonuçların da değerlendirildiği özgün yazılardır. Bu yazıların başlık ve özet bölümleri orijinal araştırma makalesi formatında yazılmalı, bundan sonraki bölümleri giriş, metin ve kaynaklardan oluşmalı ve 10 sayfayı geçmemelidir.

Ayrıca Planlama Dergisi kapsamında Görüş Yazısı, Kitap İnceleme kategorilerinin yanı sıra Çeviri, Yarışma Sunumları, Araştırma Özetleri, Oda Görüşü ve Değerlendirmeler alt başlıklarındaki yazılar, yayın kurulu ve editör süzgecinden geçerek yayınlanabilir.

MAKALE BAŞVURUSU

Planlama Dergisi'ne makale başvuruları çevrimiçi olarak kabul edilmektedir. Planlama Dergisi'nin web sayfasında (www.planlamadergisi.org / www.journalofplanning.org / www.jplanning.org) "çevrim içi makale gönder" ya da "journal agent" sekmesini kullanarak makale başvurusu yapılabilir.

MAKALE HAZIRLAMA DETAYLARI

Yazıların hazırlanması: Yazılar (A4) kağıda, 11 punto büyüklükte "Arial" yazı karakterinde iki satır aralıklı olarak hazırlanmalıdır. Sayfanın her bir yüzünde üçer cm boşluk bırakılmalı ve tüm sayfalar numaralandırılmalıdır. Sayfalara göre sıralama, başvuru mektubu (1. sayfa); başlık sayfası (2. sayfa); Türkçe özet (3. sayfa); yazının İngilizce başlığı ve özeti (4. sayfa) şeklinde yapılmalıdır. Sonraki sayfalarda ise yazının bölümleri ile varsa teşekkür ve kaynaklar yer almalıdır.

Başvuru mektubunda yazının tüm yazarlar tarafından okunduğu, onaylandığı ve orijinal bir çalışma ürünü olduğu ifade edilmeli ve yazar isimlerinin yanında imzaları bulunmalıdır. Başlık sayfasında yazının başlığı, yazarların adı, soyadı ve unvanları, çalışmanın yapıldığı kurumun adı ve şehri, eğer varsa çalışmayı destekleyen fon ve kuruluşların açık adları yer almalıdır. Bu sayfaya ayrıca "yazımadan sorumlu" yazarın isim, açık adres, telefon, faks, mobil telefon ve e-posta bilgileri eklenmelidir. Özetler 250 kelimeyi geçmeyecek şekilde hazırlanmalıdır.

Tablo, şekil, grafik ve resimler: Tüm tablo, şekil ve grafikler metnin sonunda, her biri ayrı bir kâğıda basılmış olarak ve her birinin altına numaraları ve açıklayıcı bilgiler yazılmış olarak gönderilmelidir. Şekillerin ana metin içerisindeki yerleri metin içinde, ayrı bir paragraf açılarak yazı ile (örneğin "Şekil 1 burada yer alacaktır" ifadesi kullanılarak) belirtilmelidir. Yazarlara ait olmayan, başka kaynaklarca daha önce yayınlanmış tüm resim, şekil ve tablolar için yayın hakkına sahip kişilerden izin alınmalı ve izin belgesi yazıyla birlikte gönderilmelidir.

Gönderilen yazılarda kaynakça gösteriminde uluslararası geçerliliği olan "APA 6.0 Yazım Kuralları ve Kaynak Gösterim Biçimi" kullanılacaktır.

Tek yazarlı kitap

Abisel, N. (2006). Sessiz Sinema. Ankara: Deki.

Zizek, S. (2009). Matrix: Ya da Sapkınlığın İki Yüzü. Bahadır Turan (Çev.).

İstanbul: Encore.

Çok yazarlı kitap:

Abisel, N., Arslan, U.T., Behçetoğlu, P., Karadoğan, A., Öztürk, S.R. & Ulusay, N. (2005). Çok Tuhaf Çok Tanıdık. İstanbul: Metis.

Editörlü kitap:

Özbek, M. (Ed.) (2005). Kamusal Alan. İstanbul: Hil.

Editörlü kitapta bölüm

Kejanlioğlu, B. (2005). Medya Çalışmalarında Kamusal Alan Kavramı. Meral Özbek (Ed.), Kamusal Alan içinde (s. 689-713). İstanbul: Hil.

Birden çok baskısı olan kitap

Strunk, W. Jr. & White, E. B. (2000). The Elements of Style (4. Baskı). New York: Longman.

Sadece elektronik basılı kitap

O'Keefe, E. (n.d.). Egoism & the cnsts in Western values. erişim <http://www.onlineoriginals.com/showitem.asp?item1135>

Kitabın elektronik versiyonu

Freud, S. (1953). The method of interpreting dreams: An analysis of a specimen dream.

J. Strachey (Ed. & Trans.), The standart edition of the complete psychological works of Sigmund Freud (Vol. 4, pp. 96-121).
<http://books.google.com/books> (Özgün eser 1900 tarihli)

Shotton, M. A (1989). Computer addiction? A study of computer dependency [DX Reader version]. Retrieved from
<http://www.ebookstore.tandf.co.uk/html/index.asp>

Schiraldi, G. R. (2001). The post-traumatic stress disorder sourcebook: A guide to healing, recovery, and growth [Adobe Digital Editions version]. doi: 10.1036/00713937

Elektronik adresten yararlanılan kaynakta, kaynağın erişilebileceği URL verilir:

<http://www.bianet.org/bianet/toplum/119375-avator-in-sozde-solculugu-uzerine>

Elektronik makaleler: varsa digitaj object identifier (DOI) numarası belirtilmelidir.

Von Ledebur, S. C. (2007). Optimizing knowledge transfer by new employees in companies. Knowledge Management Research & Practice. Advance online publication. doi: 10.1057/palgrave.kmrp.8500141

Elektronik gazete makaleleri:

Çetin, Ö. (2010, 21 Ocak). Televizyon alışkanlıklarımız IPTV ile değişecek. www.hurriyet.com.tr

Çok ciltli çalışmalar:

Pflanze, O. (1963-1990). Bismarck and the Development of Germany (Cilt 1-3). Princeton, NJ: Princeton University Press.
Metin İçinde: (Pflanze, 1963-1990)

Çok ciltli çalışmalarda tek cilt kullanımı:

Pflanze, O. (1990). The Period of Fortification, 1880-1898: Cilt 3. Bismarck and The Development of Germany. Princeton, NJ: Princeton University Press.

Daha önceki bir baskının yeni basımı:

Smith, A. (1976). An inquiry into the nature and causes of the wealth of nations. E. Cannan (Ed.). Chicago: University of Chicago Press. (İlk baskı 1776). Metin İçinde: (Smith, 1776/1976)

Kitaptan çevrilmiş bölüm:

Weber, M. (1958). The Protestant Ethic and The Spirit of Capitalism. T. Parsons (Çev.). New York: Charles Scribner's Son. (İlk baskı. 1904-1905).
Metin İçinde: (Weber, 1904-1905/1958)

Rapor ve teknik makaleler:

Gencil Bek, M. (1998). Mediscap Turkey 2000 (Report No. 2). Ankara: BA-YAUM.

Dergiden tek yazarlı makale:

Aktay, Y. (1999). Aklın Sosyolojik Soykütüğü: Soy Akıldan Tarihsel ve Toplumsal Akla Doğru. Toplum ve Bilim, 82, 114-140.

Dergiden çok yazarlı makale:

Binark, F. M., Çelikan, P. (1998). Mahremin Müzakereye Çağırılması ve Yıldı Örneği. Kültür ve İletişim, 1 (2), 197-214.

Elektronik dergiden makale:

Conway, P. (2003). Truth and reconciliation: The road not taken in Nambia. Online Journal of Peace and Conflict Resolution, 5 (1) (varsa doi numarası, yoksa URL verilir. URL örneği:
http://www.trinstitute.org/ojpcr/5_1conway.htm

Kaynağa ait sayfanın adresi (URL) ya da varsa sadece doi numarası yeterlidir.

Yazarı belli olmayan editör yazısı:

Editorial: "What is a disaster" and why does this question matter? [Editorial]. (2006). Journal of Contingencies and Crisis Management, 14, 1-2.

Yazarı belli olmayan gazete ve dergi yazıları için:

The United States and the Americas: One History in Two Halves. (2003, 13 Aralık). Economist, 36.

Strong afterchocks continue in California. (2003, 26 Aralık). New York Times [Ulusal Baskı]. s.23.

Metin İçinde: (United States and the Americas, 2003) (Strong aftershock, 2003)

Yazarı belli olan gazete ve dergi yazıları için:

Bruni, F. (2003, 26 Aralık). Pope pleads for end to terrorism and war. New York Times, s.21.

Tanıtım yazıları:

Orr, H. A. (2003, 14 Ağustos). What's not in your genes. [Review of the book Nature via nurture: Genes, experience, and what makes us human]. New York Review of Books, 50, 38-40.

Basılmamış tezler, posterler, bildiriler:

YÖK'den indirilmiş ise URL adresi de künye bilgileri sonuna verilir.

Sarı, E. (2008). Kültür Kimlik ve Politika: Mardin'de Kültürlerarasılık. (Yayımlanmış doktora tezi). Ankara Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Ansiklopediler:

Balkans: History. (1987). Encyclopaedia Britannica içinde (15. Baskı. Cilt. 14, s. 570- 588). Chicago: Encyclopaedia Britannica.
Metin İçinde: (Balkans: History, 1987)

Sözlükler:

Gerrymander. (2003). Merriam-Webster's collegiate dictionary (11. Baskı). Springfield, MA: Merriam-Webster's.
Metin İçinde: (Gerrymander, 2003)

Görüşme:

Arroyo, Gloria Macapagal. (2003). A time for Prayer. Michael Schuman ile söyleşi. Time. 28 Temmuz 2003. Erişim Tarihi 13 Ocak 2004,

Televizyon programı:

Long, T. (Yazar), ve Moore, S. D. (Yönetmen). (2002). Bart vs. Lisa vs. 3. Sınıf [Televizyon Dizisi]. B. Oakley ve J. Weinstein (Yapımcı), Simpsonlar içinde. Bölüm: 1403 F55079. Fox.
Metin İçinde: (Simpsonlar, 2002)

Film:

Huston, J. (Yönetmen/Senaryo Yazarı). (1941). Malta Şahini [Film]. U.S.: Warner.
Metin İçinde: (Malta Şahini, 1941)

Fotoğraf:

Adams, Ansel. (1927). Monolith, the face of Half Dome, Yosemite National Park [Fotoğraf]. Art Institute, Chicago. If in text: (Adams, 1927)

Değerlendirme ve Basım Süreci:

Ön Değerlendirme: Dergi ön değerlendirmeyi tüm makale kategorileri için uygulamaktadır. Tüm makaleler dergi editör ekibi tarafından incelenir ve uygun bulunan makaleler ön değerlendirme amacıyla yayın kuruluna iletilir. Tüm makaleler editörlerce dergi yazım kuralları ve bilimsel içerik açısından değerlendirilir. Gerekli görüldüğünde yazıda istenen değişiklikler yazara editörlerce yazılı olarak bildirilir.

"Araştırma Makaleleri", ön değerlendirme sonucunda uygun bulunursa, yayın kurulu tarafından ilgili hakemlere gönderilerek "değerlendirme" süreci başlar.

Yazının Sorumluluğu: Yazarlar basılmış halde olan makalelerinde bulunan bilgilerin tüm sorumluluğunu üstlenirler. Dergi bu makalelerin sorumluluğunu üstlenmez.

Basım Hakkı: Dergide Basılmış bir Makalenin tamamı veya bir kısmı, makaleye ait resimler veya tablolar Planlama Dergisi editörü ve Planlama Dergisi yayın Kurulu, bilgisi ve yazılı izni olmadan başka bir dergide basılamaz.

Gerekli Bilgiler: Dergi editörü ya da yayın kurulu ön değerlendirme sürecinde gerek duyduklarında makalenin dayandırıldığı verileri incelemek için yazardan isteyebilirler. Bu nedenle yazara kolay ulaşımı sağlayacak adres ve diğer iletişim araçlarının başlık sayfasında yer alması önemlidir.

PLANLAMA

Information for the Authors

The Journal of Planning is an official publication of UCTEA, Chamber of Urban Planners. It is an anonymously peer-reviewed journal including original articles, research briefs, book reviews and viewpoints on planning, design, urban sociology and urban and regional studies. The journal has been published three times annually (March, July, November) distributed free to the members attempting to reach colleagues and readers through implementation case studies and tools in urban and regional planning field as well as politics and sociology. Planning is expected soon to be indexed in EBSCO Host Art & Architecture Complete and to be recognised as national refereed journal in the Social Science Data Base of ULAKBİM by TUBİTAK.

Manuscripts could be submitted in English or in Turkish. Preferred length for manuscripts is 9000 words for articles, or 2000-25000 words for viewpoints and research briefs including Notes and References. All submissions are initially reviewed by the editors, and then are sent to reviewers. All manuscripts are subject to editing and, if necessary, authors are asked for responses to outstanding questions or for addition of any missing information. For accuracy and clarity, a detailed manuscript editing is undertaken for all manuscripts accepted to be published. Final galley proofs are sent to the authors for approval.

Submission of a manuscript implies: that the work has not been published before and that its publication in The Journal of Planning is approved by all editors. The author(s) transfer(s) the copyright to UCTEA, Chamber of Urban Planners after the acceptance. The author(s) guarantee(s) that the manuscript will not be published elsewhere in any other language without the consent of the Chamber. If the manuscript has been presented at a meeting, this should be stated together with the name date, and the place of the meeting.

CATEGORIES

Research Articles: These are the articles that have an original and genuine conclusion based on a sufficient scientific study, observation and research. Articles in Turkish must have title, summary and keywords in Turkish in addition to introduction, material and method, findings, disputes, conclusion and references. There is a 10 page limit for the research articles including the text, tables and figures. Articles in other languages must have title, summary and keywords in the original language and both in Turkish also has been written according to the manuscript preparation guide for the Turkish articles. The limit for the summaries (ABSTRACTS?) in all languages is between 200 to 400 words.

Collation Articles: These are the articles written about the topics listed above that also reflect and evaluate the opinion and research results of the author over an important contemporary issue. The article's title and summary parts shall be in the same format as Research Articles and shall continue with introduction, main text and references. The article must not be more than 10 pages.

In addition, viewpoint articles, book reviews, translations, presentation of competitions, research reviews are accepted to be published in The Journal of Planning after they are approved.

Application: Applications are only accepted online. Please see the link: www.planlamadergisi.org or www.journalofplanning.org or www.jplanning.org and proceed application through "Journal Agent" tab.

Article preparation: Articles should have double-line spacing, leaving sufficient margin on both sides. The font size (11 points) and style (Arial) of the main text should be uniformly taken into account. All pages of the main text should be numbered consecutively. Cover letter, article title, author names and institutions and correspondence address, abstract in Turkish (for Turkish authors only), and

abstract in English should be provided before the main text.

The cover letter must contain a brief statement that the article has been read and approved by all authors, that it has not been submitted to, or is not under consideration for publication in another journal. It should contain the names and signatures of all authors. Abstracts should not exceed 400 words.

Figures, illustrations and tables: All figures and tables should be numbered in the order of appearance in the text. The desired position of figures and tables should be indicated in the text. Legends should be included in the relevant part of the main text. Authors themselves are responsible for obtaining permission to reproduce copyright material from other sources.

The articles' reference must be written according to the international APA 6.0 Formatting and Style Guide:

Single Author Book

Zizek, S. (2009). *Matrix: Ya da Sapkınlığın İki Yüzü*. Bahadır Turan (Çev.). İstanbul: Encore.

Multi-Author Book

Abisel, N., Arslan, U.T., Behçetoğulları, P., Karadoğan, A., Öztürk, S.R. & Ulusay, N. (2005). *Çok Tuhaf Çok Tanıdık*. İstanbul: Metis.

Edited Book

Özbek, M. (Ed.) (2005). *Kamusal Alan*. İstanbul: Hil.

Edited Book Chapter

Kejanlioğlu, B. (2005). *Medya Çalışmalarında Kamusal Alan Kavramı*. Meral Özbek (Ed.), *Kamusal Alan içinde* (s. 689-713). İstanbul: Hil.

Edition other than the First

Strunk, W. Jr. & White, E. B. (2000). *The Elements of Style* (4. Baskı). New York: Longman.

Only Electronically Printed Book / e-Book as Main Reference

O'Keefe, E. (n.d.). *Egoism & the costs in Western values*. date <http://www.onlineoriginals.com/showitem.asp?item=135>

Electronic Version of the Book / e-Book Version of Main Reference

Freud, S. (1953). *The method of interpreting dreams: An analysis of a specimen dream*.

J. Strachey (Ed. & Trans.), *The standard edition of the complete psychological works of Sigmund Freud* (Vol. 4, pp. 96-121). <http://books.google.com/books> (Original edition is dated 1900)

Shotton, M. A. (1989). *Computer addiction? A study of computer dependency* [DX Reader version]. Retrieved from <http://www.ebookstore.tandf.co.uk/html/index.asp>

Schiraldi, G. R. (2001). *The post-traumatic stress disorder sourcebook: A guide to healing, recovery, and growth* [Adobe Digital Editions version]. doi: 10.1036/00713937

Web Links as Online References

<http://www.bianet.org/bianet/toplum/119375-avator-in-sozde-solculugu-uzerine>

Article From an Online Periodical with DOI Assigned

Von Ledebur, S. C. (2007). Optimizing knowledge transfer by new employees in companies. Knowledge Management Research & Practice. Advance online publication. doi: 10.1057/palgrave.kmrp.8500141

e-Newspaper Articles/Columns

Çetin, Ö. (2010, 21 Ocak). Televizyon alışkanlıklarımız IPTV ile değişecek. www.hurriyet.com.tr

Multivolume Work

Pflanze, O. (1963-1990). Bismarck and the Development of Germany (Cilt 1-3). Princeton, NJ: Princeton University Press.
Metin İçinde: (Pflanze, 1963-1990)

Singlevolume in a Multivolume Work

Pflanze, O. (1990). The Period of Fortification, 1880-1898: Cilt 3. Bismarck and The Development of Germany. Princeton, NJ: Princeton University Press.

Earlier Version of Former Edition

Smith, A. (1976). An inquiry into the nature and causes of the wealth of nations. E. Cannan (Ed.). Chicago: University of Chicago Press. (İlk baskı 1776). Metin İçinde: (Smith, 1776/1976)

Translation

Weber, M. (1958). The Protestant Ethic and The Spirit of Capitalism. T. Parsons (Çev.). New York: Charles Scribner's Son. (İlk baskı. 1904-1905).
If in text: (Weber, 1904-1905/1958)

Reports and Technical Articles

Gencil Bek, M. (1998). Medscape Turkey 2000 (Report No. 2). Ankara: BAYAUM.

Single Author Article from a Journal

Aktay, Y. (1999). Akıl Sosyolojik Soykütüğü: Soy Akıldan Tarihsel ve Toplumsal Akla Doğru. Toplum ve Bilim, 82, 114-140.

Multi Author Article from a Journal

Binark, F. M., Çelikcan, P. (1998). Mahremin Müzakereye Çağırılması ve Yıldı Örneği. Kültür ve İletişim, 1 (2), 197-214.

e-Journal Articles

Conway, P. (2003). Truth and reconciliation: The road not taken in Namibia. Online Journal of Peace and Conflict Resolution, 5 (1) (If it has doi its number if it doesn't have a doi than URL shall be given. URL sample: http://www.trinstitute.org/ojpcr/5_1conway.htm)

Article of an Unknown Editor

Editorial: "What is a disaster" and why does this question matter? [Editorial]. (2006). Journal of Contingencies and Crisis Management, 14, 1-2.

Unknown Editor Articles of Newspaper and/or Journal

The United States and the Americas: One History in Two Halves. (2003, 13 Aralık). Economist, 36.

Strong afterchocks continue in California. (2003, 26 December). New York Times [National Edition.]. s.23.

If in text: (United States and the Americas, 2003) (Strong aftershock, 2003)

Newspaper and/or Journal Articles

Bruni, F. (2003, 26 Aralık). Pope pleads for end to terrorism and war. New York Times, s.21.

White Papers

Orr, H. A. (2003, 14 Ağustos). What's not in your genes. [Review of the book Nature via nurture: Genes, experience, and what makes us human]. New York Review of Books, 50, 38-40.

Unpublished thesis, posters and articles

If it's downloaded from YÖK page, URL address and information shall be given at the end.

Sarı, E. (2008). Kültür Kimlik ve Politika: Mardin'de Kültürlerarasılık. (Yayımlanmamış doktora tezi). Ankara Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

An Encyclopedia Entry

Balkans: History. (1987). Encyclopaedia Britannica (15. Baskı. Cilt. 14, s. 570-588). Chicago: Encyclopaedia Britannica.

If in text: (Balkans: History, 1987)

Dictionary

Gerrymander. (2003). Merriam-Webster's collegiate dictionary (11. Edition). Springfield, MA: Merriam-Webster's.

If in text: (Gerrymander, 2003)

Interviews

Arroyo, Gloria Macapagal. (2003). A time for Prayer. Michael Schuman ile söyleşi. Time. 28 Temmuz 2003. [Accessed: 13 Ocak 2004]

TV Programmes

Long, T. (Yazar), ve Moore, S. D. (Yönetmen). (2002). Bart vs. Lisa vs. 3. Sınıf [Televizyon Dizisi]. B. Oakley ve J. Weinstein (Yapımcı), Simpsonlar içinde. Bölüm: 1403 F55079. Fox.

If in text: (Simpsonlar, 2002)

Film

Huston, J. (Yönetmen/Senaryo Yazarı). (1941). Malta Şahini [Film]. U.S.: Warner. If in text: (Malta Şahini, 1941)

Photograph:

Adams, Ansel. (1927). Monolith, the face of Half Dome, Yosemite National Park [Fotoğraf]. Art Institute, Chicago. If in text: (Adams, 1927)

Evaluation and Printing Process

Pre-evaluation: Pre-evaluation is mandatory for all manuscripts. All manuscripts are reviewed by the editor and appropriate manuscripts are sent to the editorial board and reviewed in terms of scientific concept. . All manuscripts are subject to editing and, if necessary, authors are asked for responses to outstanding questions or for addition of any missing information.

"Research Articles" that are found appropriate are sent to the referees for reviewing by the editorial board.

Liability of the Article: The author has the complete liability of the content of the printed manuscript. The Journal of Planning has no responsibility over the information given within the text.

Right to Publish: Without the written permission of the editor and the editorial board of The Journal of Planning, manuscripts can not be fully or partly published in any other journal.

Further Information: The editors or the editorial board have the right to ask to make further research on the fact that the manuscript is based on. Therefore, communication information (address and other) of the author must be given in the title page.

PLANLAMA

İçindekiler/Contents

Editörden xi

GÖRÜŞ / VIEW

Suyun Stratejik Yönetiminde Peyzaj Planlama'nın Önemi
The Strategic Importance of Water Management of Landscape Planning
Küçükali UF..... 105

Validebağ'da İnsanlar ve Doğanın Söz Hakkı Var
Demirdizen E..... 109

ARAŞTIRMA / ARTICLES

Avrupa Kent-Bölgelerinde Stratejik Mekânsal Planlama: Paralel Süreçler mi Farklılaşan Yörüngeler mi?
Strategic Spatial Planning in European City-Regions: Parallel Processes or Divergent Trajectories?
Allin S, Walsh C. [Çeviren] Şahin SZ..... 111

Karar Verme Süreçlerinin Demokratikleşmesinde Stratejik Yaklaşımın Rolü ve
Örnek Uygulamalar Süreç Tasarımı, Katılım ve Eylem
*The Role of a Strategic Approach in the Democratization of Decision Making Processes:
Process Design, Participation and Action*
Ataöv A..... 125

Çocuk İçin Daha Yaşanır Bir İstanbul İçin Öneriler: Başakşehir Kiptaş Toplu Konut ve
Küçük Ayasofya Mahallesi Örneği
*Proposals for a More Livable Istanbul for the Child: Examples of Kiptaş Başakşehir Housing Estate and
Kucuk Ayasofya Neighborhood*
Tandoğan O, Ergun N..... 134

Bir Araştırma Çerçevesi: Soylulaştırma 2.0
A Research Framework: Gentrification 2.0
Kayasü S, Yetişkul E..... 147

Implications of Socio-spatial Segregation in Urban Theories
Kentsel Kuramlarda Sosyo-Mekansal Ayrışmaya Dair Çıkarımlar
Caner G, Bölen F..... 153

PLANLAMA Dergisi 2013 Yılı 23. Cilt Konu ve Yazar Dizini
PLANLAMA Index of Volume 23..... 162

Teşekkür 164

PLANLAMA

Editörden/Editorial

TMMOB Şehir Plancıları Odasının ve meslek alanının alanında ülkemizdeki en önemli referans kaynağı olan Planlama Dergisi Hakemli Dergi olarak 3. kez karşımızda. 2013 yılının ilk iki sayısında olduğu gibi 3. sayımızda da görüş yazıları, değerlendirmeler ve hakem süreci tamamlanarak yayına hazırlanan araştırma makaleleri ile 2013/3 sayımız yayına hazırlandı.

Bu sayımız yine planlama meslek alanına ait güncel tartışmalar ve araştırmaların verdiği yön ile baskıya hazırlandı. Kentsel kuramların sosyo-mekansal ayrışmayı anlama ve geliştirme yönündeki rehberliği, karşılaştırmalı soylulaştırma örnekleri, çocuklar için yaşanabilir kent önerileri, karar verme süreçlerinde demokratikleşme tartışmalarının yer aldığı araştırma yazılarının öne çıktığı sayıda, peyzaj planlaması ve Avrupa Kent Bölgelerine ilişkin görüş yazılarına yer verildi.

Özellikle araştırma makalelerinin kentsel mekanda yaşanan ayrışmalar ve kentte karar verme süreçleri üzerine yoğunlaştığı bu sayının bu alandaki çalışmalar açısından zenginleştirici olacağını düşünüyoruz. Çok dinamik bir seyir izleyen planlama disiplinde akademinin yarattığı kuramsal izi, pratik üzerinden değerlendirme şansını elde ettiğimiz Planlama Dergisi'nin yeni yüzünün verdiği şans ile bu sayının meslek alanımızdaki tartışmalara katkı sağlamasını umuyoruz.

Planlama Dergimizin meslek alanımıza emek veren tüm meslektaşlarımız ve kent ve bölge çalışmalarına katkı koyanların destek ve görüşleri ile her geçen gün daha da güçleneceğini biliyoruz. Bu anlamda, kentsel ve bölgesel çalışma alanlarından orijinal makalelerinizi, araştırma özetlerinizi, kitap incelemelerini ve meslek alanına ilişkin güncel tartışma ve görüşlerinizi meslektaşlarımıza ve okurlara ulaştırmak üzere yayın kurulumuza iletmenizi bekliyoruz. 2014 yılı ile birlikte yeni sayılarımız ve yeni tartışmalarda görüşmek dileğiyle bu sayıya emek verenlere teşekkür eder, Planlama Dergisinin 2013/3 sayısını beğenilerinize sunarız.

Yayın Kurulu

GÖRÜŞ / VIEW

Suyun Stratejik Yönetiminde Peyzaj Planlama'nın Önemi

The Strategic Importance of Water Management of Landscape Planning

Ufuk Fatih Küçükali

İstanbul Aydın Üniversitesi, Mimarlık ve Tasarım Fakültesi, Mimarlık Bölümü, İstanbul

ÖZ

Su toplumsal ve ekonomik gelişmeler için önem taşıyan bir kaynaktır. Bu nedenle tarih boyunca denetim altında tutulmak istenmiş, bu amaçla sulama ve taşkın denetim sistemleri, içme suyu ve atık su şebekeleri ve biriktirme yapıları inşa edilmiştir. 1970'lere kadar su kaynaklarının geliştirilmesinde suyun yeri ve niceliği "belli bir gereksinimi karşılayacak su sağlanması" kavramı temelinde değerlendirilmiştir. Nüfus artışı, teknoloji ve kentleşme sonucu gereksinimlerin çeşitlenmesi ve küresel iklim değişikliği gibi nedenlerle 1980'li yılların başında çevre kirliliği sorunlarının ortaya çıkması ile bu kavrama "suyun niteliğinin korunması" ve suyun adil paylaşımı konuları da eklenmiştir. Makale kapsamında uygun nitelik ve nicelikte suya ulaşmanın bir insan hakkı olduğu temel görüşünden yola çıkarak su ve su kaynaklarının sürdürülebilirliği ilgili mevzuat çerçevesinde değerlendirilmiş, suyun stratejik yönetiminde peyzaj planlamanın önemi tartışılmıştır.

Anahtar sözcükler: Ekolojik havza master planı; ekolojik planlama; kaynak yönetimi; peyzaj planlama; suyun stratejik yönetimi.

ABSTRACT

Water is an important resource for social and economic development. Therefore, throughout history, have been requested to be kept under control for this purpose, irrigation and flood control systems, drinking water and waste water networks and accumulating structures were built. Until the 1970s the location and quantity of water resources in the development of water "to meet certain requirements to ensure water" is evaluated on the basis of the concept. Population growth, technology and urbanization of needs, diversification and global climate change for reasons such as the 1980 beginning of the environmental pollution problems with the emergence of the concept "protection of quality of the water" and water equitable sharing issues were also added. Article eligible under the quality and quantity of water as a human right to reach starting from the basic arguments for the sustainability of water and water resources evaluated in the framework of relevant legislation, water management, landscape planning of strategic importance were discussed.

Key words: Ecological basin master plan; ecological planning; resource planning; landscape planning; strategic management of water.

1. SU VE SU KAYNAKLARININ SÜRDÜRÜLEBİLİRLİĞİ

Su; ticari rolü ile değil canlı topluluğunun yaşamının sürdürülebilirliğinin sağlanmasındaki rolü ile ele alınmalıdır. Çünkü su yaşamsal doğal kaynaktır, yokluğunda yerine başka hiçbir şeyin ikame edilemeyeceği tek doğal kaynaktır. Son iki yüzyıl içinde hızlı nüfus artışı, endüstrileşme ve yoğun zirai etkinlikler doğal çevreyi olumsuz etkileyen ve kirlüten sebepleri oluşturmuştur. Endüstri devrimi ve hızlı şehirleşmenin ilk dönemlerinde, doğanın tüm kirleticileri sonsuza dek saklayabilme veya sonsuz bir arıtma gücüne sahip olduğu sanılıyordu. Ancak, zaman içinde tüm ekosistemler çevre kirliliğinden olumsuz etkilenmeye başladığında, ortaya çıkan sorunları

anlama, tanımlama, önlem alma ve çözüm bulma çalışmaları büyük önem kazanmıştır.

Bu nedenden dolayı suyun paylaşımında;

"Su bir insan hakkıdır, kamu yararı ilkesi doğrultusunda ücretsiz veya olabildiğince ucuz olarak yurttaşın kullanımında olmalıdır" derken; aynı zamanda "su hakkının sadece insan hakkı değil, diğer canlıların da yaşam hakkı" olduğu unutulmamalıdır.

Dünyada kullanılabilir suyun %85'i dünya nüfusunun sadece %12'si tarafından tüketilmektedir.^[1] (Bu %12'lik nüfus Üçüncü Dünya'nın dışındaki ülkelerdir) Fakat aynı bölgede yaşamasına

rağmen farklı toplulukların da suya erişimlerinde adaletsizlikler bulunmaktadır.

Özet olarak Dünya üzerinde 1,2 milyar insan güvenilir içme suyundan yoksun yaşarken, 2,4 milyar insan da sağlık koşullarına uygun suya erişememektedir. Her gün çoğunluğu çocuk ve yaşlılardan oluşan yaklaşık 14 ila 30 bin kişi suyla ilgili önlenbilir bir hastalıktan dolayı yaşamını yitirmektedir.

Kişi başına su potansiyeli dünya ortalamasının yarısının altında kalan Türkiye'nin, bazı komşu ülkelere kıyasla su varlığı büyük görünse de, bu potansiyelin gerek ülke içinde alansal, gerekse zamansal dağılımındaki büyük dengesizlikler, Türkiye'nin su kaynaklarının geliştirilmesinde belirli güçlükler ve sınırlamalar getirmektedir. Bu potansiyelin ancak üçte ikisi kadarının ekonomik olarak değerlendirilmesi söz konusu olmaktadır.

Bir ülkenin su zengini sayılabilmesi için, kişi başına düşen yıllık su miktarı en az 8.000-10.000 m³ arasında olmalıdır. Kişi başına düşen yıllık 1430 m³'lük kullanılabilir su miktarıyla Türkiye, sanıldığı gibi su zengini bir ülke değildir. 2030 yılında nüfusu 80 milyona ulaşacak olan Türkiye, kişi başına düşen 1100 m³ kullanılabilir su miktarıyla, su sıkıntısı çeken bir ülke konumundadır.^[2]

2. İLGİLİ ULUSAL MEVZUATLAR VE SORUNLAR

“Su hakkı sadece insan hakkı değil, tüm canlıların yaşam hakkıdır.”

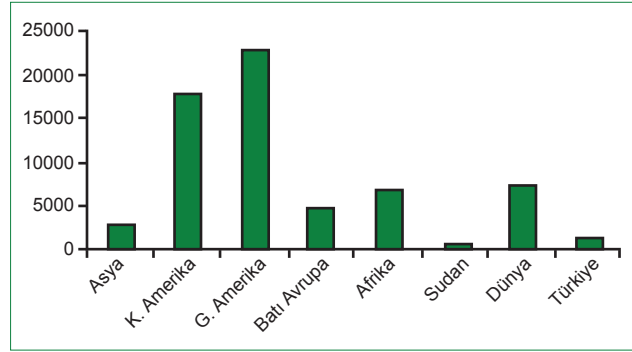
Açık alan su kullanım ihtiyacının belirlenmesinde, diğer doğal kaynakların ihtiyaç duyduğu suyun nicelik ve niteliği günümüze kadar göz ardı edilmiştir. Su kıtlığı biyolojik yaşam ortamlarını tehdit etmekte, biyotopların kaybolmasına ve doğanın sürdürülebilirliğinin sağlanamamasına neden olmaktadır. Bu nedenden dolayı diğer canlıların da gereksinim duyduğu su miktarı göz önünde bulundurularak kırsal ve kentsel açık alanlarda su işletim politikasının ve yönetiminin belirlenmesi gerekmektedir.^[3,4] Ülkemizde doğal kaynakların korunmasına ilişkin ulusal ve uluslararası mevzuatların olması ve sözleşmelere imza atılmasına rağmen, bu konudaki temel hukuk dayanağımız olan Anayasa bile; çevre ve doğal kaynakların kullanım hakkına ilişkin çelişkili hükümler içermektedir. Örneğin: Doğal kaynakların korunmasını devletin tasarrufu altında tutarken hükmün devamında özelleştirmenin önünü açmaktadır (Madde 168).

“MADDE 56. – Herkes, sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkına sahiptir. Çevreyi geliştirmek, çevre sağlığını korumak ve çevre kirlenmesini önlemek Devletin ve vatandaşların ödevidir..”

“MADDE 168. – Tabii servetler ve kaynaklar Devletin hüküm ve tasarrufu altındadır. Bunların aranması ve işletilmesi hakkı devlete aittir. Devlet bu hakkını belli bir süre için, gerçek ve tüzelkişilere devredebilir. Hangi tabii servet ve kaynağın arama

Tablo 1. Dünyada kişi başına düşen kullanılabilir su miktarları

Ülke - kıta ortalaması	Kişi başına düşen kullanılabilir su miktarı (yıllık)
Suriye	1.200 m ³
Lübnan	1.300 m ³
Türkiye	1.430 m ³
Irak	2.020 m ³
Asya ortalaması	3.000 m ³
Batı Avrupa ortalaması	5.000 m ³
Afrika ortalaması	7.000 m ³
Güney Amerika ortalaması	23.000 m ³
Dünya ortalaması	7.600 m ³

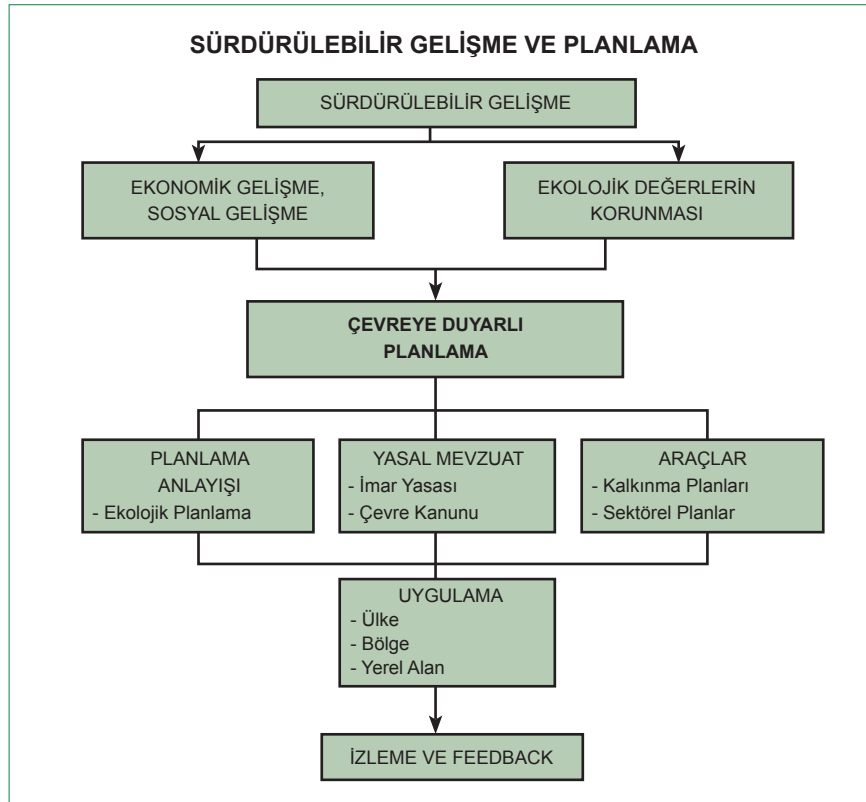

Şekil 1. Ülkelere göre kişi başına düşen su miktarları (yıllık).

ve işletmesinin, Devletin gerçek ve tüzelkişilerle ortak olarak veya doğrudan gerçek ve tüzelkişiler eliyle yapılması, kanunun açık iznine bağlıdır. Bu durumda gerçek ve tüzelkişilerin uyması gereken şartlar ve Devletçe yapılacak gözetim, denetim usul ve esasları ve müeyyideler kanunda gösterilir.”

Ulusal koruma hukuku ile ilgili sorunlar aşılamamışken, doğal kaynakların uluslararası koruma ve yönetim politikaları ise (ulus ötesi sınır aşan havzalar gibi) daha vahim sorunlarla doludur. Uluslararası hukuk açısından sorunların çözülmesinde: (a) antlaşmalar; (b) teamüller; (c) genel hukuk ilkeleri; (d) hukuk otoritelerinin görüşleri; gibi unsurlar etkili olmakla birlikte sınır-aşan sular konusunda uluslararası ortamda bütün devletleri bağlayıcı hukuki esaslar oluşturulamamıştır. (Bunlar: (a) “mutlak egemenlik” görüşü, (b) “alansal bütünlük” görüşü, (c) “hakça ve makul yararlanma” görüşü, (d) “havza bütününde en iyi yararlanma”)

Türkiye'nin de sınır aşan suları mevcut olup (Örneğin kuzeybatı, kuzeydoğu ve güneydoğu kesimlerinde, (a) Meriç ve kolları, (b) küçük tekil akarsular, (c) Çoruh ırmağı, (d) Aras havzası, van havzasında Özalp yakınında Kotur kolu, (e) Asi ırmağı ve Afrin kolu, (f) Fırat-Dicle ve doğrudan sınırı aşan kolları) sürdürülebilir stratejik planlamasını ulusal değil, uluslararası ölçekte ele alması gerekmektedir.^[5] Uluslararası su yönetim politikasının olmaması dolayısıyla nicelik ve nitelik açısından ciddi çevresel ve sosyo-ekonomik problemler ya-

Şekil 2. Sürdürülebilir gelişme ve planlama.^[6]

şanmaktadır. Meriç nehri üzerindeki baraj kapaklarının taşkınlarla kontrolsüz açılarak sınır ötesi yarattığı problemler örnek olarak verilebilir. Aynı zamanda Suriye ve Irak'la yaşanan Fırat ve Dicle ırmaklarının üzerinde yapılan barajlara bağlı sorunlar da konunun uluslararası politik çerçevesinin ne derece geniş olduğunu göstermektedir. Bunun yanında ülkemizde Çorlu'da, Çerkezköy'de ve daha birçok yerde nehirler ve dereler sanayi atıkları ile kirletilmiş durumdadır. Aşırı kirlenme ve nehir sularının sanayi kuruluşları tarafından çekilmesi, sözü geçen bölgelerdeki akarsuları kuruma noktasına getirmiştir. Örneğin Elbistan-Afşin termik santralleri su ihtiyacını Ceyhan nehrinden sağladığı için bu nehir kuruma noktasındadır. İstanbul'da ve birçok büyük kentte su havzaları yapılaşmaya açılmakta, kirlenmesine göz yumularak havzalar yok edilmektedir.

3. SUYUN STRATEJİK YÖNETİMİNDE PEYZAJ PLANLAMA

“Suyun metalaştırılması ve ülkemizde yaşanan sorunların temelinde;

- **Bütüncül yaklaşımda planlamayı ortaya koyan bir politikasının olmaması,**
- **Planlamada hiyerarşi sorunlarının olması,**
- **Plan yapma yetkisindeki çeşitlilik ve yetki karmaşası,**
- **Ekonomik-Ekolojik yaklaşımların plan kararlarında çatışması,**
- **Yasal mevzuat sorunları yer almaktadır”**

Bahsettiğimiz sorunların çözümünde, doğal kaynak yönetimi; havza – bölge genelinde mutlak koruma alanlarıyla, sürdürülebilir koruma ve kullanıma uygun alanların ayrılması için önce planlama politikasının ve planlama hukukunun oluşturulması gerekmektedir.^[6] Bunun için gerekli planlama tekniklerinin kullanılması ile planlama türünün seçimi (plan hiyerarşisini oluşturarak), içeriği ve planın uygulama süreci ilgili yasa ve yönetmelikleri ile ortaya konmalıdır.

Havza içindeki doğal kaynakların fiziksel - biyolojik - ekolojik özellikleri ve birbiri ile olan ilişkilerinden yola çıkarak ‘Ekolojik Planlama’ ve ‘Ekolojik Havza Master Planı’nın gerekliliği ortaya çıkmaktadır.^[7]

4. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

“Her canlının adil su kullanım hakkını gözeterek Ekolojik Havza Master Planı’nın yapılması ve kullanım politikalarının ortaya konulması şarttır.”

Ülkemizin su yönetimi, kurumsal yapısı çok parçalı, dağınık, koordinasyon zorluğu taşıyan ve yetki karmaşalarına neden olan bir yapıdadır. Bu çok başlılık nedeniyle kurumlar faaliyet alanlarında birbirinden bağımsız projeler gerçekleştirmektedir. Su yönetimindeki çok parçalı yapının ortaya çıkardığı olumsuzluklar su kaynakları yönetiminin kurumsal yapısının kapsamlı bir biçimde yenilenmesini zorunlu kılmaktadır.

Ülkemizde hatta dünyada enerji üretmek adına çözüm önerisi gibi önümüze getirilen bu projeler, doğal ve kültürel kaynakları

hiçe sayarak hatta yok ederek (Hasankeyf, Alianoi, Munzur Vadisi, Doğu Karadeniz vadileri gibi), kısa vadede bölgenin sosyo-ekonomik kimliğini ekonomik rantla değiştiren, kültürel kimliğini ve mirasını yok eden, ekonomik olmayan ekonomik kalkınma modelleridir.

Bunların yanında, küresel iklim değişikliğine bağlı olarak özelikle Akdeniz Havzası'nda yer alan ülkemizde yaşanan çevre sorunları büyük önem teşkil etmektedir. Su döngüsündeki küresel değişimin ülkemizdeki etkilerine örnek vermek gerekirse; on yıl içinde Tuz Gölü'nün kapladığı alandaki azalma, Kızılırmak'taki debi azalması, Akşehir ve Beyşehir Gölleri'nin neredeyse tamamen yok olması, Manyas Gölü Kuş Cenneti'nde kuraklığa bağlı kuş türleri sayısının 27'ye inmesi, Konya Ovası, Bursa Ovası ve diğer verimli ovalarımızın tarım yapılamaz hale gelmesi, tüm sulak alanların fiziksel, kimyasal ve ekolojik özelliklerinin bozulması sayılabilir.

Ulusal doğal ve kültürel peyzaj envanterlerinin çıkarılması, ulusal ve uluslararası ölçeklerde peyzaj çerçeve planlamasının yapılması gerekmektedir. Bütüncül planlama anlayışından uzak, yetki kargaşasının bulunduğu, planlama hukukunun olmadığı ülke ve yerel idari yönetimlerde su gibi diğer doğal kaynakların da metalaşma ile karşı karşıya kalacağı aşîkârdır. Bu nedenden dolayı, bu süreçleri yaşarken hızlı bir şekilde peyzaj envanterlerinin çıkartılması sorumluluğu, ülkede planlama hukukunun ve ulusal-uluslararası havza planlamalarının (sınır ötesi aşan sular ve diğer yeraltı-yerüstü doğal kaynakların sürdürülebilirliği için) yapılması ve ilgili bakanlığın kurulması kaçınılmazdır. Bu bağlamda, sosyo-ekonomik gereksinimleri karşılamak üzere, doğal kaynakların bir sermaye olarak kullanılmasında çevrenin ekolojik sürekliliğinin sağlanması için doğal kaynaklar ile sektörel arazi kullanımları arasında oluşabilecek olası olumsuz ekolojik ilişkilerin niteliksel açıdan ölçülmesinin ve risklerin tanımlanmasının, fiziksel planlama kararlarından önce yapılması gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle bölgelerin ve onlara bağlı havzalar zinciri içindeki karasal ve aquatik ekosistemlere ilişkin güncel kaynak envanterlerinin çıkartılarak bilimsel ekolojik yöntemlerle hassasiyetlerin ölçülmesi ve yorumlanmasıyla

la ekolojik eşiklere özgü haritalar elde edilebilir. Elde edilen bulgular çerçevesinde, bölgelere ilişkin kesin koruma ve koruma - kullanma kuralları plan lejantında tanımlanmış bölgelere ilişkin 'Ekolojik Master Planların elde edilmesi suretiyle, uzun süreli perspektifler için amaçlanan ekonomik ve ekolojik gelişme kararlarının sağlıklı verilebileceği açıktır (Şekil 2).

Sonuç olarak su kaynak yönetiminde, Bütüncül Planlama anlayışıyla tüm ilgili üst ve alt bileşenlerin ve sivil inisiyatiflerin içinde yer alacağı, eşit ve katılımcı bir koruma - kullanma politikası oluşturularak,

1. Planlama Hukukuna
 2. Peyzaj Planlama Gelişim Stratejisine (Doğal – Kültürel Peyzaj Envanteri, Peyzaj Raporu, Ekolojik Havza Master Planı - Peyzaj Çerçeve Planı)
 3. Peyzaj Yönetimine
- ülkemizin yasal süreçlerinde yer verilmesi zorunluluğu bir tarihsel sorumluluk noktasına gelmiştir.

KAYNAKLAR

1. OECD. (1997). Sustainable Development, OECD Policy Approaches for 21st Century, OECD Publications.
2. Brundtland Report. (1991). Ortak Geleceğimiz, Türkiye Çevre.
3. Atabay, S. (1998). Ekolojik Temele Dayalı Bölge Planlamasına Küreselleşme Açısından Yaklaşım, Ekolojik Temele Dayalı Bölge Planlama Uluslararası Sempozyum Kitabı, Editör: Prof. Dr. Semra Atabay, İstanbul.
4. Burgman, M. (2005). "Risks and Decisions for Conservation and Environmental Management", ISBN – 13 978 – 0 – 521 – 83534 – 8, Cambridge University Press.
5. Çınar, T., Özdiç, H., K. (Ed.), 2006; "Su Yönetimi" Küresel Politika ve Uygulamalara Eleştiri Memleket Yayınları, Ankara, Temmuz 2006,
6. Geray, U. (2002). Havza Yönetim Modeli Üzerine Düşünceler. (Yayınlanmamıştır).
7. Küçükali, U. F. (2005). Havza Tanımı ve Doğal Kaynak Yönetimi, Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, İstanbul.
8. Atabay, S. (2003). Avrupa Peyzaj Sözleşmesi ve Türkiye Sempozyum Kitabı, Editör: Prof. Dr. Semra Atabay, Y.T.Ü. Basım-Yayın Merkezi, Üniversite Yayın No: MF.SBP-03.0705, Fakülte Yayın No: MF.SBP-03.001, İstanbul.

GÖRÜŞ

Validebağ'da İnsanlar ve Doğanın Söz Hakkı Var

Erhan Demirdizen

Şehir Plancısı

Park, koru, orman, mesire yeri ve benzeri yeşil alanlar arasında bir çoğumuz fazla fark görmeyiz. Kalabalık metropollerde yaşayanlar açısından bir yerin yeşil alan olup olmadığına bakmak ilk etapta yeterli görülebilir.

Düşünsenize... Belediyenin bakıp temiz tuttuğu, rahatça girilip çıkılabilen, çocukların güvenli şekilde oyun oynayabildiği, yürüyüş ve dinlenme alanları olan, açık spor tesisleri ile donatılmış, hatta yeme içme olanakları da bulunan bir yeşil alanı kim istemez?

Bu tür yerlere şehircilik uzmanları "aktif yeşil alan" diyor. Adından da anlaşıldığı gibi, kentlilerin ve ziyaretçilerin günlük yaşamlarında aktif olarak kullanabildikleri yeşil alanlar bunlar. Kuşkusuz ki, kalabalık bir kentin farklı noktalarında çok çeşitli özellikleri olan aktif yeşil alanlar yapılması belediyelerin asli görevleri arasında. Gezi Parkı'nda yaşanan büyük toplumsal sahiplenmeyi de düşününce, belediyeleri yönetmeye aday olan politikacıların yeni parklar yapma veya var olanları koruyarak geliştirmeye yönelik projelerle kamuoyu önüne çıkmaları son derece anlaşılır.

Nitekim, pek çok belediye başkan adayı gibi, Adalet ve Kalkınma Partisi'nin Üsküdar Belediye Başkan Adayı da geçtiğimiz günlerde bir park projesi açıkladı. Bu projenin içinde neler yok ki! Seyir terası, gözlem kulesi, açık hava tiyatrosu, gölet, oyun ve yürüyüş alanları, koşu ve bisiklet yolları... Bu projeyi "mezbelelik ve kaderine terk edilmişlik" yaşayan bir yerde yapacağını da ilan etti. Buna ayrıca moda deyimle "çılgın proje" adını verdi.

Üsküdar'daki "mezbelelik ve kaderine terk edilmişlik" yaşayan bir yerde bu nitelikte bir park yapılmasını desteklememek

mümkün mü? Kaldı ki, şehircilik penceresinden bakınca, resmi verilere göre kişi başına 1.6 metrekare aktif yeşil alanı olan İstanbul'un Üsküdar gibi yoğun yapılaşmış tarihi bir ilçesinde "mezbelelik ve kaderine terk edilmişlik" içindeki bir yerinin park olarak geliştirilmesine olsa olsa şapka çıkarılır.

Ancak Üsküdar'ın "çılgın projesi" başkan adayı bu projesini tarihi Validebağ Korusu'nda hayata geçirmek istiyor. "Mezbelelik ve kaderine terk edilmişlik" derken bu koruyu ifade ediyor. İşte o zaman bu politikacı ile aramıza büyük bir fikir ayrılığı giriyor.

Neden mi?

Çünkü burası tarihi ve doğal özellikleri iç içe geçmiş; Boğaziçi'ni bir kenara koyarsak, İstanbul genelinde benzeri çok azalmış, doğal niteliğiyle korunmasında sayısız fayda olan nadide bir yer. Zira yüzyıllar içinde ağaçlar, çalılar ve diğer her türlü yabani bitkiler ile bütünleşen bir yeraltı ve yerüstü habitatından söz ediyoruz. Sadece göçmen kuşların uğrak yeri olması bile başlı başına bir doğal zenginlik kazandırıyor Kuru'ya. Dolayısıyla küçük ölçekli bir yaban hayatının pek çok unsurunu burada görebiliyoruz.

İçindeki çalılıklar, böcekler, kuşlar gibi doğal hayata ait unsurlar nedeniyle bizim biyolojik çeşitlilik, yaban hayatı, doğal çevre, yeraltı ve yerüstü habitatı dediğimiz bir yere "mezbelelik ve kaderine terk edilmişlik" denilince, derin bir fikir ayrılığına sürüklenmemiz kaçınılmaz oluyor haliyle.

Bugün Validebağ Korusu 350 dönüme yakın bir alanı ifade ediyor. Ama çevresindeki eski ve yeni yerleşim alanlarında asırlık ağaçlarla Kuru'nun yeşil bir doku olarak devam ettiğini görmek heyecan verici. Bu ağaçlar bazen bir sitenin bahçesinde, bazen

bir kaldırımda, bazen de bir parkın içinde karşımıza çıkıyor. Bu yönüyle, Validebağ Korusu, Koşuyolu, Acıbadem, Altunizade ve Çamlıca'da yerleşim alanlarıyla sıkı sıkıya bütünleşiyor.

Heyecan duymamızın nedeni şu: Son 50 yılda 10 katına yakın büyümüş olan İstanbul'da doğal yaşam alanları hızla yok olurken, kentin hayli merkezi bir bölgesindeki Validebağ Korusu'nun biraz hasar almış olsa da, varlığını bugüne kadar sürdürebilmiş olması büyük bir şans.

Koru'nun etrafına daha yakından bakınca bu şansın neye borçlu olduğunu da anlıyoruz. Birkaç istisna dışında, bu alanlardaki yapılaşmalar 1950'lerden başlayarak 1980'li yılların kooperatif yapılaşmalarına kadar geliyor. 1980'li yıllar ve daha öncesine ait yapılaşmaların, 1990'lar ve hatta 2000'li yılların azman yapılaşmaları ile kıyaslanmayacak kadar naif olduklarını kabul etmek gerekir. Toprak altının otopark olarak kazılmamış olması bile eski bitki örtüsünün kendini korumasına yardımcı olmuş görünüyor.

Kentin bu bölgede gelişmesinden çok önce var olduğu için Koru'da yaban hayatı barınabiliyor. Oysa kentlerin gelişmeleri sırasında yapay olarak inşa edilen parklarda aynı şekilde yaban hayatına ait unsurlar bir araya getirilemiyor. Bu nedenle de, her yeri yapay olarak inşa edilmiş kentlerimizin sürdürülebilirliği açısından, içindeki bu yaban hayatı kısıntılarını pamuk içine alarak korumak gerekiyor. Buraları korumak, hem korunacak alandaki yaban hayatı hem de kentlerimizin sağlığı açısından vazgeçilmez önemde.

Dünyada kent içindeki doğal alanlar giderek daha fazla ilgi görüyor, araştırılıyor ve dolayısıyla korunmaya çalışılıyor.

Britanya Kraliyet Biyolojik Araştırmalar Derneği tarafından yeni yayımlanan bir araştırmaya göre, bilinen bütün kuş türlerinin yüzde 20'si ve yine bilinen bütün bitki türlerinin yüzde 5'i dünya kentlerinde yaşıyor. Birer beton havuzuna dönüştürerek kentleri insanlar ve hayvanlar için katlanılması zor yerler haline getirdiğimizi düşününce, bu oranlar hiç de fena sayılmaz. Kuşkusuz ki bu oranların artışı kuru gibi doğal çevre ortamlarına borçluyuz. Dolayısıyla, korulara sadece kentte yaşayan veya ziyarete gelen insanların günlük olarak aktif kullanımları açısından yaklaşmak, bizi büyük bir hataya sürükler. Biraz da tersinden düşünüp, bu alanların doğal yaşam ortamlarıyla birlikte bir bütün olarak var olabilmeleri için belki daha az gidip gelmeyi bile düşünmek gerekir. Koru'yu, içinde spor yapılıp eğlenilen aktif bir yeşil alan olarak değil de, nadide bir kent içi yaban hayatı alanı olarak daha fazla ıssızlaştırmayı amaçlamak belki daha anlamlı olabilir.

Çünkü Koru sıradan bir yeşil alan değil, esasen bir doğal alan. Aradaki farkı şöyle düşünelim: Çölün ortasında yapılaşmış bir kentteki doğal alan, çöle ait bir doğal alan parçasıdır. Eğer orası sulanıp ağaçlandırılırsa doğal niteliği kaybolur. İstanbul'da

doğal alanların aynı zamanda yeşil alan olması, iklimin getirdiği bir fark, hepsi o.

Peki, bu kadar ayırt edici doğal özellikleri olan korular için Türkiye'de yasal düzenlemeler ve kurumsal yapılar korumaya yönelik uygulamalar bakımından yeterince umut veriyor mu? Maalesef, hayır... Çünkü koruları özel olarak koruma altına alan bir yasal düzenleme ülkemizde yok. Sözelimi orman, zeytinlik, mesire yeri, milli park, park gibi alanlar için iyi kötü koruyucu yasal kalkanlar var. Nitekim Gezi bir park olduğu için üzerine Topçu Kışlası adlı alışveriş merkezi yapılamadı. Mahkemelerin Gezi'deki plan değişikliklerini iptal gerekçeleri çoğunlukla buna dayanıyordu.

Yasal açıdan bakınca, Validebağ Korusu'nun korunması Gezi Parkı'ndan çok daha zor maalesef. Her şeyden önce Koru alanı Hazinesinin tapulu bir mülkü ve Milli Eğitim Bakanlığı'na tahsisli. Yani dolayısıyla devlet buraya koru olarak değil, tapulu bir arazi olarak bakıyor. Bunun getirdiği yasal riskler hayli fazla. Koru'nun korunması adına elde sadece "1'inci derece doğal sit" kararı var. Eskiden olsa bunu da sağlam bir koruma kalkını olarak kabul edebilirdik ama son yıllarda doğal sit alanları ile ilgili yetkiler Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'na geçtikten sonra aynı düzeyde iyimser olabilmek mümkün değil.

Nitekim geçtiğimiz günlerde bu Bakanlık bünyesindeki komisyon "ekolojik temelli bilimsel araştırma" içerikli bir karar alarak, doğal sit alanlarının sınırlarını daraltmaya zemin oluşturdu. Eskiden bir yer doğal sit ise oraya bazı yapılar bu nedenle inşa edilemezdi. Oysa şimdi, bu tür "yapay eşikler" dikkate alınarak doğal sit alanı daraltılabilecek. Oradaki ekolojik alanın bir bütün olduğu ise kağıt üzerinde yazılı halde kalacak.

Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'nın bu taze kararıyla birlikte, Validebağ Korusu'nu korumak, sadece Koşuyolu, Acıbadem, Altunizade ve Çamlıca'da yaşayan bizlere ve kentli dostlarımıza kaldı.

Yeri gelmişken bir noktayı daha ifade edelim: Validebağ Korusu her ne kadar Üsküdar ilçesinin sınırları içinde kalsa da, aslında Kadıköy ile olan sınırdaki yer alıyor. Sözelimi Koşuyolu ve Acıbadem semtleri Kadıköy ilçesine bağlı. Yani sadece Koru'ya komşu semtleri bile dikkate alsak, Koru'nun geleceğine Üsküdar Belediyesi'nin kendi başına karar vermesi hayatın olağan akışına aykırı. Seçimlerde oyunu Kadıköy ilçesinde kullanan seçmenlerin de Validebağ Korusu üzerinde en az Üsküdar seçmenleri kadar söz hakları var.

Son sözümüz şöyle olsun: Validebağ Korusu üzerinde sadece Üsküdar ve Kadıköy seçmenlerinin değil, bütün Anadolu Yakası'nda ve hatta İstanbul'un ve Türkiye'nin her yerinde yaşayan insanların söz hakkı var. Sadece insanların mı? Oradaki börtü böceğin, göçmen kuşların, endemik bitkilerin ve asırlık ağaçların söz hakkı yok mu?

ÇEVİRİ / TRANSLATION

Avrupa Kent-Bölgelerinde Stratejik Mekânsal Planlama: Paralel Süreçler mi Farklılaşan Yörüngeler mi?

*Strategic Spatial Planning in European City-Regions: Parallel Processes or Divergent Trajectories?**

Simone Allin,¹ Cormac Walsh²

¹Şehir ve Bölge Planlama Bölümü Araştırmacısı, Sheffield Üniversitesi (Birleşik Krallık).

²(NIRSA) Doktora Sonrası Araştırmacı, İrlanda Maynooth Ulusal Üniversitesi (İrlanda Cumhuriyeti).

Çeviren: Savaş Zafer Şahin

Atılım Üniversitesi, Ankara.

ÖZ

Bu makale, Avrupa'daki iki kent bölge'nin yakın zamandaki stratejik mekânsal planlama deneyiminden yola çıkarak stratejik mekânsal planlamanın tek boyutlu bir siyasa birleşimi şeklinde ortaya çıktığını savunan hakim söylemlere meydan okumayı amaçlamaktadır. Çok Farklı bölgesel ve kurumsal bağlamlarda mekânsal planlama deneyimlerinin ince elenip sık dokunmuş bir analizine olan ihtiyacı dikkate alan makale çoklu farklılaşma düzeyleri tanımlayarak bağlamsal karşılaştırmalı analize ilişkin bir çerçeve sunmaktadır. Bu karşılaştırmalı analizin uygulaması iki kent-bölgenin, Dublin ve Erfurt'a atıfla örneklenmektedir. Makale daha sonra yapılacak araştırmaların gündemine ilişkin anahtarlarla son bulmaktadır.

Anahtar sözcükler: Bölgesel ve kurumsal bağlam; karşılaştırmalı analiz; kent-bölgeler; stratejik mekânsal planlama.

ABSTRACT

Drawing on recent experiences of strategic spatial planning in two city-regions in Europe, the paper seeks to challenge dominant narratives of the emergence of strategic spatial planning as a uni-dimensional process of policy convergence. Recognising a need for fine-grained analysis of practices of spatial planning in diverse territorial and institutional contexts, the paper presents a framework for contextualised comparative analysis, identifying multiple levels of differentiation. The application of this comparative framework is subsequently illustrated with reference to the two city-regions of Dublin and Erfurt. The paper concludes with an outline of an agenda for further research.

Key words: Territorial and institutional context; comparative analysis; city-regions; strategic spatial planning.

I. GİRİŞ

Değişen siyasa önceliklerinin, artmış beklentilerin ve artan sosyo-ekonomik ve demografik eşitsizliklerin sonucunda yakın dönemde mekânsal planlama uygulamaları ciddi meydan okumalara şahit olmuştur. (Albrechts, 2004; Nadin, 2007; Schmidt, 2009). Öte yandan son bir kaç on yıl, mekânsal planlama uygulamasının yönetim kapasitesini zenginleştiren ve kapsamını genişleten, yerel, bölgesel, ulusal ve ulus-aşırı ölçeklerde mekânsal planlamaya yeni stratejik yaklaşımların ortaya çıkmasına bilgilendirmektir (başka bir deyişle proje planlarının amacı) şahit oldu. (Healey ve diğerleri, 1997; Albrechts ve diğerleri, 2003). Faludi'ye göre (2000) stratejik planlamanın amacı doğru- dan çıktı materyalini etkilemekten çok uygulamada karar-alma- yı Bu bakış açısıyla stratejik (mekânsal) planlama daha sonraki karar ve aktörler için bir atıf çerçevesi oluşturan süredigen bir

süreç olarak görülmektedir. (Faludi, 2000, 303). Benzer şekilde Hopkins (2001) stratejik planlama için karar merkezli araçsal bir gerekçe vermektedir. Geleceğin bilgisinin kısmi ve eksik, kararların karşılıklı olarak bağımlı olduğu yerlerde planlamanın geleceğe ilişkin kararların alınmasında faydalı olabileceğini iddia etmektedir. (Hopkins, 2001, 5). Stratejik mekânsal planlama kavramı, özel olarak sektörel siyasaların mekânsal etkilerine odaklanma aracılığıyla geleneksel sektörel siyasa ayrımlarını aşan bütüncül ve koordine edilmiş perspektiflerin geliştirilmesinin önemini vurgular (Albrechts ve diğerleri, 2003; Salet ve diğerleri 2003a; Adams ve diğerleri, 2006a).

Bazı yazarlar, planlamada araçsal görüşe meydan okuyarak, stratejik mekânsal planlamada değerlerin rolünü vurgulamışlardır. Healey'e göre (1997) stratejik mekânsal planlama kavramı, strateji-yapma sürecinin bir parçası olarak şekillen-

*NIRSA (İrlanda Bölgesel ve Mekânsal Analiz Ulusal Enstitüsü) Çalışma Makalesi Serisi, No: 60 Eylül 2010.

dirilen, çerçeveselenen ve müzakere edilen belli bir bölge ya da işlevsel mekânda gelecekteki sosyo-mekânsal gelişime ilişkin değerler ve hedeflere ilişkin yaklaşımların geliştirilmesine özel bir önem atfeder. Benzer şekilde Albrechts (2004) Stratejik mekânsal planlamayı şöyle tanımlamaktadır:

‘stratejik mekânsal planlama bir mekânın ne olduğunu ve ne olacağını şekillendiren ve çerçeveleyen bir vizyon, eylemler ve uygulama araçlarının gerçekleştirilmesini sağlayan kamu sektörüne yönlendirilen bir sosyo-mekânsal süreçtir’

Geleceğin mevcut eğilimlerin analizi yoluyla kestirildiği araçsalci yaklaşıma karşı çıkmak için değerlere dayalı ya da sabit bir akılcılıkla ilgilenmek gerektiğini iddia ediyordu (Albrechts, 2004, 750). Bu perspektiften, iletişimsel planlama kuramından etkilenen stratejik mekânsal planlama, bölgesel ve yerel-aşırı planlamadaki önceki geleneksel planlama, özellikle de kapsamlı-akılcı modellerden ayrılan bir şekilde tanımlanmaktadır (ayrıca bkz. ayrıca Adams, 2008; Davoudi ve Strange, 2009).

Öte yandan, stratejik mekânsal planlama, planlama kuramı ve uygulamasında farklı bağlamlarda farklı anlam ve yorumlara tabi tutulabilen aşırı hırslı bir kavram olarak da tanınmaktadır (Sartorio, 2005).

1990'lardan bu yana Avrupa'da stratejik mekânsal planlamanın yeniden ortaya çıkması ya da geri dönüşü kavramı daha özelden Avrupa Ölçeğinde mekânsal planlama siyasası ve perspektifinin gelişimi ile yakından ilişkilidir. Özellikle Avrupa Mekânsal Gelişim Perspektifinin yayınlanması (ESDP) (Committee on Spatial Development, 1999) ve daha yakın zamanda bölgesel uyum siyasasının kabulü Avrupa Birliği bağlamında sosyal ve ekonomik gelişme süreçlerine ilişkin bölgesel olarak farklılaşan perspektiflerin varlığını vurgulamaya hizmet etmiştir (CEC, 2008; Faludi, 2007a, b, ve 2010). Avrupa Mekânsal planlama ve bölgesel uyum siyasasının ortaya çıkması, artan kanıtların ve Avrupa Birliğinin sektörel siyasal ve direktiflerinin farklı bölgesel bağlamlardaki farklı ve kimi zaman çatışmalı etkisine ilişkin kaygıların ışığında ayrıca Avrupa sektörel siyasalarının bölgesel bütünleşmesine olan ihtiyacı da vurgulamaktadır. (Schout ve Jordan, 2007).

Bu makale ayrıca, stratejik mekânsal planlamayı ve ilişkili pratiklerini farklı kurumsal kültürel ve bölgesel bağlamlarda ele almaktadır. Özel olarak, bu makale stratejik düşünce ve iletişimsel pratik türlerine kayma ile karakterize edilen mekânsal planlama siyasası ve uygulamasındaki yakın zamanlı gelişmelerin ne derece paralel süreçleri ya da farklılaşan yörüngeleri yansıttığını değerlendirecektir. Aşağıdaki ikinci kısım kurumsal, kültürel bağlamın Avrupada stratejik mekânsal planlamadaki rolüne ilişkin var olan literatüre gözden geçirmektedir. Takip eden 3. Kısımda stratejik mekânsal planlamaya ilişkin iki saha araştırması sunulmaktadır. Bu saha araştırmaları Avrupa'da iki kent-bölgede birbirleriyle çatışan mekânsal strateji yapma ve planlama siyasası reformları deneyimlerini örneklemeyi sağlamaktadır. (Dublin, İrlanda ve Erfurt, Almanya). Dördüncü kısımda, saha araştırmalarından ve literatürün gözden geçi-

rilmesinden yararlanılarak Avrupa kent-bölgelerinin mekânsal planlamasının bağlamsal karşılaştırmalı analizi için bir çerçeve verilmektedir. Beşinci kısım genel bazı sonuçları vererek makaleyi tamamlamakta ve gelecekte yapılacak araştırmaların ana hatlarını vermektedir.

2. KARŞILAŞTIRMALI BAKIŞLA MEKÂNSAL PLANLAMA

Fransa, Hollanda ve Almanya gibi mekânsal planlama geleneği olan bazı merkez Avrupa Ülkelerinin ilkeleriyle tanımlanan bir Avrupalılaştırma Süreci, çoğunlukla Avrupa Birliği Projeleri ve Girişimleri ile kurumsallaşmış ve Avrupa Bölgesel ve Mekânsal Siyasa Söylemi olarak benimsenmiştir (Faludi, 2004; Jensen ve Richardson, 2004; Kunzmann, 2006). Bu bağlamda 'Avrupa Mekânsal Planlaması' büyük oranda, Alman Raumplanung, Fransız le aménagement du territoire ve Hollanda ruimtelijke ordening sistemlerinin belli yönlerini alan bir melez mekânsal planlama modeli olarak görülmektedir (Faludi, 2004). Böhme ve Waterhout'a göre (2008) mekânsal planlamanın Avrupalılaşması aşağıdaki unsurları kapsayan üç katmanlı bir süreç olarak görülebilir:

1. Avrupa Mekânsal Gelişim Perspektifinin hazırlanması ve bölgesel uyum ve mekânsal gelişme siyasasının süregiden kurumsallaşması yoluyla ortaya çıkan 'Avrupa için Planlama'
2. AB Üye Ülkelerinde 'Avrupa için Planlama'nın mekânsal planlama sistemleri, siyasaları ve pratikleri üzerindeki etkisi, "Avrupa'da Planlama"
3. Avrupa Sektörel siyasalarının ve Avrupa Bütünleşmesinin 'Avrupa'da Planlama' üzerindeki etkisi

(Kaynak: Böhme ve Waterhout'dan uyarlanmıştır, 2008, 243; Dühr ve diğerleri, 2010, 360).

Bir yandan 'Devlet, bölge ve mekânsal planlamanın Avrupalılaşması' ihtiyacı çok açık bir biçimde ortadayken, ulusal mekânsal gelişme siyasalarının yeniden yönlendirilmesi açık bir biçimde Avrupa Mekânsal Gelişim Perspektifinin merkezi unsurlarından birisi olarak tanımlandığını not düşmek önemlidir. (CEC, 1999, 45; in: Sykes, 2008, 538).

Ancak, Lloyd ve Peel (2005, 313) Avrupa Mekânsal Planlamasının farklı bağlamlara çevrilmesi ve yorumlanmasının çok farklı gelenekleri, siyasa yörüngelerini, kurumsal düzenlemeleri ve siyasal kaygıları yansıtan çok güçlü ulusal karakteristikleri olduğunu not düşmektedir. Dahası, ağırlıklı olarak karşılaştırmalı planlama, siyasa bilimi ve Avrupa Bütünleşme Literatürüne dayanan Sykes (2008), Avrupada mekânsal planlama ve özellikle de Avrupa Mekânsal Gelişim Perspektifinin (AMGP) ulusal ve ulus-altı bölgesel bağlamlarda uygulanmasına ilişkin araştırmalarda bağlamın önemini vurgulamaktadır. Bağlamsal ve karşılaştırmalı yaklaşımın tarihinin, kültürel ve planlama bağlamları üzerine karşılaştırmalı planlama çalışmaları üzerine uzun süredir var olan ilginin ve ayrıca daha yakın zamanda pozitivizm sonrası ve özellikle de siyasa analizine sosyal yapılandırmacı

yaklaşımların bağlamsallık vurgusunun bir sonucu olduğunu (2008, 552) ortaya koymaktadır.

Avrupa Birliği tarafından basılan Mekânsal Planlama Sistemleri ve Siyasaları Almanca (CEC, 1997) 'tarihsel ve kültürel koşullar, coğrafi ve alan kullanım örüntüleri, anayasal, yönetsel ve yasal çerçeve, kentsel ve iktisadi gelişmişlik ve siyasal ve ideolojik amaçlar' tarafından belirlenen Avrupa Planlama geleneklerinin çeşitliliğine açıkça atıfta bulunmaktadır (CEC, 1997, 34). Ayrıca, farklı bağlamlarda kullanılan belli kavramların ve terminolojinin kullanım ve anlamının bölgesel olarak özgün 'yasal, sosyo-ekonomik, siyasal ve kültürel güçleri' yansıtılabileceği söylenebilir (CEC, 1997, 23; ayrıca Fabbro ve Haselsberger, 2009). Ancak, Almanca tarafından üretilen ideal-tipler sınıflandırması siyasa birleşmesine ilişkin bir tahmini yaklaşımla çerçevelenmektedir. Özellikle Birleşik Krallık ve İrlanda'nın planlama sistemlerinin alan kullanım düzenlemesi ideal tipinden uzaklaşarak en baskın olarak Almanya ve Hollanda'nın planlama sistemleriyle ilişkili kapsamlı-bütünleşik mekânsal planlama modeline yöneldiği tespit edilmiştir. Ancak, Birleşik Krallık ve İrlanda gibi ülkelerdeki stratejik mekânsal planlama girişimlerinin kapasite ve potansiyellerinin kapsamlı bütünleşik planlama idealinden ya da Hollanda, Almanya ya da herhangi bir yerdeki pratik yansımalarından belirgin biçimde farklılaştığı iddia edilebilir.

Bu bağlamda Albrechts ve diğerleri (2003) düzenleyici pratikleri, bütçe kalemlerini, proje tekliflerini ve uygulamadaki mekânsal gelişme yörüngelerini anlamlı biçimde şekillendirmek için özel olarak stratejik planlama girişimleri üzerine ulusal ve ulus-altı araştırmalara olan ihtiyacı ortaya koymuştur.

Daha yakın zamanda, planlama uygulamasının altında yatan normlar, değerler ve ilkeler gibi kavramlara atfen planlama kültürü kavramı kullanılmıştır (Dühr ve diğerleri, 2010, 375). Friedmann'a göre (2005, 184) planlama kültürü özel olarak mekânsal planlamanın farklı bağlamlardaki yorumlaması ve uygulamadaki çeşitliliğe işaret etmektedir: 'belli bir çok-uluslu yapıda, bölgede, ülkede ya da kentte mekânsal planlamanın algılanmasına, kurumsallaşmasına ve onaylanmasına ilişkin resmi ve enformel yollar'. Knieling ve Othengrafen (2009, xxiv), Avrupa'daki planlama kültürüne ilişkin yakın tarihli karşılaştırmalı çalışmalarında farklı planlama kültürlerini tanımlayan siyasal ve yasal sistem ve yapılar ek olarak inançlar, değerler ve adalet kavramlarına özel bir önem vermektedir.

Diğer bazı çalışmalar, Avrupa Birliği siyasası ve AMGP uygulamasının etkileri üzerine bu kadar fazla odaklanılmasına karşı çıkarak daha ileri gitmekte ve mekânsal strateji planlaması ve uygulamasındaki yakın zamanlı kaymaların arkasındaki unsurların çeşitliliğine işaret etmektedir. Albrechts (2004) Belçika ve Avrupadaki başka yerlerde mekânsal planlama pratiğinde kaymalara sebep olan, artan çevresel bilinç ve geleneksel yaklaşımlara ilişkin sorunların giderek daha fazla tanınması şeklindeki unsurları tanımlamıştır. Nadin (2007) Birleşik Krallıkta 'yeni mekânsal planlama' kavramına destek arayışlarında belirginleşen var olan planlama sisteminin şeffaflığı ve performansı

ile ilgili pragmatik kaygıları tanımlamaktadır. Harris ve Hooper (2004) Galler Mekânsal Planı bağlamında, mekânsal strateji yapımına kayışın ardındaki temel iticilerden birisinin bir dizi sektörel siyasanın mekânsal etkilerinin eşgüdümüne ilişkin kaygılar olduğuna işaret etmektedir.

Daha genel bir ifadeyle bazı yazarlar Avrupada mekânsal planlamada yakın zamanda geri döndürülen ya da ortaya çıkan stratejik yaklaşımları daha geniş kurumsal ve yönetsimsel peyzajdaki kaymalarla ilişkilendirmektedir. Özellikle, mekânsal planlama üzerinde stratejik bir siyasa aracı olarak yeniden ortaya çıkan bir odaklanma giderek artan düzeyde karmaşıklaşan hükümetler arası ilişkilere ve kurumsal parçalanma bağlamında uzlaşma temelli siyasa eşgüdümüne olan ihtiyaca atfedilmektedir (Healey ve diğerleri, 2002; Salet ve Faludi, 2000; Salet ve diğerleri, 2003). Her ne kadar Avrupa'da devlet-toplum ilişkilerinin, siyasal-kurumsal yapıların ve geleneklerin çeşitliliği açıkça kabul edilse de, 1980'lerden bu yana ulusal refah devletlerinin gerilemesi ile ilişkili bazı anahtar süreçlerin tüm Avrupa kentlerinde ortak belirgin bir kurumsal dönüşüme sebep olduğu iddia edilmektedir. Özellikle, ekonomik küreselleşme, liberalleşme ve hükümetler arası ilişkilerin yeniden yapılandırılması metropoliten ya da bölge ölçeğindeki kurumsal ve yönetsimsel dönüşümün temel iticileri olarak tanımlanmaktadır. Bir yandan piyasa liberalleşmesi ve küreselleşme ile ilişkili olarak kurumsal yapıların kaymasının ölçek, hız ve yoğunluğuyla ilgili çeşitlenmelerin, bir yandan da değişen hükümetler arası ilişkilerin Avrupada farklı mekânsal bağlamlardaki mekânsal planlama uygulamaları ve yeni beliren siyasa söylemleri üzerinde belirgin bir etkisinin olabileceği ortadadır. Örneğin, Birleşik Krallıkta "yeni mekânsal planlamanın" özel olarak karakteri hem "yeni İşçi Partisi" siyasal önceliklerinden hem de mekânsal yönetim ilişkilerinin Galler, İskoçya ve Kuzey İrlanda'da yapılan yetki devirleriyle yeniden ölçeklenmesi tarafından baskın bir şekilde belirlenmiştir (Allmendinger ve Tewdwr-Jones, 2006; Haughton ve diğerleri, 2009).

Mekânsal planlamadaki yakın zamanlı yenilik ve gelişmelerin aynı zamanda değişen sosyo-ekonomik kalkınma örüntü ve eğilimlerinden baskın bir şekilde etkilendiği de açıkça ortadadır. ESPON Programları ve ilişkili araştırma girişimleri yoluyla yakın zamanda Avrupa Mekânsal gelişim örüntüleri ve gelecek potansiyelleri üzerine kapsamlı bir 'kanıt temeli'nin geliştirilmesi, sürekli gözden geçirilmesi ve güncellenmesi Avrupa Bölgesinin yüz yüze olduğu esas meydan okuma ve fırsatların anlaşılmasında önemli ipuçları sağlamıştır. (ESPON, 2010; Faludi, 2008; Dühr ve diğerleri, 2010). Muhtemelen daha belirgin olarak tersine, bu Avrupa Çağındaki araştırma ilgili Avrupa siyasa belgelerindeki ve Bölgesel Uyuma ilişkin Yeşil Kitaptaki 'bölgesel çeşitlilik' kavramına kapsamlı ve görgül bir destek sağlamaktadır. (CEC, 2008). Kaçınılmaz olarak Avrupa Mekânının belirgin siyasal ve siyasa gündemlerine uygun olarak sosyal inşası ve mevzuatlaştırılması sürecinin de bir parçası olarak Avrupa kentlerinin ve bölgelerinin değişimine ilişkin değişkenlerin, süreçlerin ve senaryoların sistematik analizi (bkz. Jensen ve Richardson, 2004; Dabinett ve Richardson, 2005) mekânsal gelişme örüntülerinin ve hedeflerinin Avrupa

çağında ne düzeyde farklılaştığını ve bu farklılıkların mekânsal planlama ve bölgesel uyum siyasaları açısından eylem parametrelerini ne düzeyde şekillendirdiğini aydınlatmaktadır.

AB'nin yeni üye Doğu Avrupa Ülkelerinde ortaya çıkan mekânsal planlama uygulamaları da coğrafi ölçeklerde kentler ve bölgeler arasında artan sosyo-mekânsal eşitsizliklerin de dahil olduğu Sovyet-sonrası dönüşümün getirdiği belirgin meydan okumalarla karşı karşıyadır. (Adams, 2008). Almanya ve çevresindeki komşu devletler de ayrıca, mekânsal planlamanın sıfır ya da negatif büyümede kökten biçimde yeniden düşünülmesini gerektiren nüfus ve iktisadi gerilemeyle başa çıkmak için bocalamaktadırlar (Wiechmann, 2008). Buna karşın, özellikle İrlanda Cumhuriyeti ve İspanya'da mekânsal planlama siyasasındaki yakın zamanlı gelişmeler, arka planda bulunan çok hızlı gelişme ve nüfus yayılımı karşısında gerçek anlamda planlama sisteminin gelişmenin mekânsal dağılımı, ölçeği ve yoğunluğunu etkin bir şekilde nasıl denetleyeceği ve yönlendireceği konusunda gerçek bir test olanağı sağlamıştır (Convery ve diğerleri, 2006; Kitchin ve diğerleri, 2010; Catalan ve diğerleri, 2008; Maldonado, 2003; European Environment Agency, 2006).

Aşağıda Dublin ve Erfurt kent bölgelerinde mekânsal planlamaya ilişkin saha araştırmaları iktisadi ve demografik meydana okuma ve fırsatlar biçimindeki sosyo-mekânsal bağlam, yenilikçilik ve mekânsal planlama siyasası ve uygulaması arasındaki ilişkilerin örneklenmesini sağlamaktadır. Dublin kent-bölgesinde mekânsal planlama deneyimi devingen piyasa merkezli gelişme koşullarında belirgin siyasa reformlarına karşılık gelirken, Erfurt kent bölgesinde mekânsal planlamaya stratejik yaklaşımlar var olan imar sisteminin var olan yaşlanma ve ekonomik gerileme sorunlarıyla başa çıkamamasına bir tepki olarak ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla saha araştırmaları belirgin farklılıklar göstermekte ve Avrupa'da kent bölge mekânsal planlamasındaki deneyim çeşitliliğini göstermeye hizmet etmektedir.

3. İKİ AVRUPA KENT-BÖLGESİNDE MEKÂNSAL PLANLAMA

Takip eden 3.1 ve 3.2 no'lu kısımla her iki saha araştırmasındaki –Dublin ve Erfurt'un- mekânsal planlama uygulamasının gösterilmesine ve analizine odaklanmaktadır. 3.3. kısmında hem Avrupa hem de Ulusal karşılaştırmalı perspektifinden her iki vakanın eleştirel bir tartışması verilmektedir.

3.1 Dublin Kent-Bölge Saha Araştırması

Giriş

İrlandada planlama siyasasına ilişkin yakın zamandaki gelişmeler mekânsal planlamaya daha stratejik yaklaşıma doğru bir kayışla ifade edilebilir. 1990'ların ortalarından bu yana ortaya konan mevzuat ve siyasa girişimleri planlama siyasasının kapsamını arazi kullanım düzenlemesi ve ilişkili ekonomik kalkınma hedeflerini içeren dar bir odaktan stratejik bir yaklaşımla sürdürülebilir kalkınma ve dengeli bölgesel kalkınma kaygılarını

kucaklayacak bir biçime dönüştürdü (Bannon, 2004). İlk olarak 1997 yılında yayımlanan bir ulusal sürdürülebilir kalkınma stratejisi mekânsal planlama stratejilerinin mekânsal ve çevresel bağlamda siyasa eşgüdümü mekanizmaları sağlayabilme potansiyeline işaret ederek bu yeni stratejik rolün ana hatlarını çizmiştir (Government of Ireland, 1997; Walsh, J., 2009). Dolayısıyla sürdürülebilir kalkınma kavramı yerel çıkarlar ve gelişme hedefleriyle ulusal ve bölgesel mekânsal gelişme hedefleriyle dengelenmek zorundayken yeni bir mekânsal planlama hiyerarşisinin tanıtılması için gerekçeyi sağladı. Planlama siyasasının tüm yönlerini yönlendiren yeni birincil mevzuat 2003 yılında getirildi³ ve hemen ardından bölge altı yerel ölçeklerde Bölgesel Kalkınma Kılavuzları (BKK), yerel nazım planlar ve yerel alan planları gibi planları da içeren yeni bir mekânsal planlama hiyerarşisini sundu. 2002 yılında da stratejik mekânsal planlamaya ilişkin Avrupa girişimlerinden alınan dengeli mekânsal gelişme ve çok merkezli kentsel gelişme gibi anahtar kavramlardan hareketle bir Ulusal Mekânsal Strateji yayımlandı (Walsh, J., 2009; Davoudi ve Wishardt, 2005). Yerel yönetim düzeyinde gelişme denetleme yetkileri azalmamasına ve hala ilçe/kent imar planlarının planlama siyasasında en temel belge olarak kalmalarına rağmen, NSS ve RPGler ulusal ve bölgesel ölçeklerde planlama siyasası için stratejik bir çerçeve sağladılar. Özellikle NSS, yirmi yıllık bir ulusal mekânsal gelişim hedefleri belgesi olarak diğer hükümet kuruluşlarına etkin bir şekilde mekânsal boyut kazandırdı ve Ulusal Kalkınma Planı süreci aracılığıyla kamu yatırımlarının bölgesel dağılımı konusunda bilgilendirmede bulundu. (Walsh, J., 2009).

Sosyo-ekonomik Bağlam

Dublin kent bölgesi 1990'ların ortalarından 2007 yılına kadar hızlı ekonomik büyüme ve nüfus artışı yaşadı. Yurt içi göçler ve nüfusun doğal yollarla artışı aile büyüklüğünün düşme eğilimi ile birlikte Dublin kent-bölgesinde konut, ticaret ve altyapı gelişmesi için çok büyük bir talebin ortaya çıkmasına sebep oldu (ör: bkz. Breathnach, 1998; Ellis ve Kim, 2001; Convery ve diğerleri, 2006). Resmi istatistikler var olan ulusal konut stokunun üçte birinden fazlasının 1998-2008 döneminde inşa edildiğini göstermektedir (DEHLG, 2009). Ekonomik durgunluğun devam etmesi ve 2007 yılından bu yana Dublin kent bölgesinde gayrimenkul piyasasının çökmesi kentsel gelişme oranlarında hızlı bir düşüşe sebep olurken zamanla dışarıya göçe sebep olacak gibi görünmektedir. Ancak, resmi nüfus tahminleri, yüksek nüfus artışının devam edeceğine, 2010-2022 yılları arasında Büyük Dublin Bölgesinde nüfusun %17,1 artacağına işaret etmektedir (DRA ve MERA, 2010). Büyük Dublin Bölgesi iki NUTS III bölgesi ve yedi yerel yönetim alanı (ilçe) içermektedir ve aşağı yukarı Dublin kent bölgesinin işlevsel alanına denk düşmektedir. Bu alanın nüfusu 1996 ve 2006 yılları arasındaki %18'lik artışın ardından 2006 yılında yaklaşık 1,2 milyon olarak ölçülmüştür (Walsh, C., 2009). Büyük Dublin Bölgesinin (GDA) toplam alanı 7810 kilometrekaredir. GDA'daki yapay yüzeyler (kentleşmiş alanlar) %48,1'lik bir artışla 1990'da yaklaşık 479 kilometrekareden 2006 yılında 710 kilometrekareye çıkmıştır (McInerney ve Walsh, 2009).

³ Planlama ve Kalkınma Yasası, 2000.

Belli sayıda önceki çalışma Kelt kapları dönemi ekonomik büyümenin özellikle Dublin kent bölgesiyle ilişkili olarak mekânsal yansımalarını çalışmıştır. Williams ve Shiels (1998, 2000, 2002) yüksek teknoloji ve yüksek vasıf gerektiren sanayilere kaymayla ilişkili olarak Dublin ve Orta-doğu bölgelerde 1990'lardan bu yana gelime ve ekonomik büyümenin artan yoğunlaşmasını ortaya koymuşlardır (ayrıca bkz. Breathnach, 1998). Dublin kent bölgesinin işlevsel emek pazarı alanının mekânsal genişlemesi ayrıca 'Outer Leinster'in yani Dublince çalışan insanlara pazarlanan bir konut gelişme alanı olarak ortaya çıkması ile de karakterize edilmektedir. Dublin Bölgesinde, özellikle de GDA ve diğer bölgeler arasında konut fiyatları arasında ciddi farklar bulunması sebebiyle ortaya çıkan konut arzı sıkıntısı sonucunda konut gelişiminin bir anda Büyük Dublin Bölgesinde yatakhane kentlerin kurulmasına sebep olduğu iddia edilmektedir (Williams ve Shiels, 2002; Williams ve diğerleri, 2007).

Scott ve diğerlerine göre (2006) 'kentsel saçaklanma ve uzun mesafeler seyahat etmeyi gerektiren yaygın yerleşme büyümesi' GDA içindeki yerleşme yapısının karakteristik özellikleri olarak ortaya çıkmaktadır. (ayrıca bkz. Williams ve Shiels, 2002). 2006 yılında yayımlanan bir Avrupa Çevre Ajansı çalışmasında Dublin Avrupada kentsel saçaklanmaya ilişkin en kötü senaryo olarak adlandırılmıştır (EEA, 2006).⁴ Ancak, EEA çalışması arazi kullanım örüntüsündeki değişimi incelemiş, açık bir şekilde kentsel büyümenin demografik etkenlerini ya da yerleşme büyümesi alanlarıyla bir kent bölgedeki geleneksel kentsel alanlar arasındaki işlevsel ilişkiyi ele almamıştır.

Büyük Dublin Bölgesi İçin Bölgesel Ölçekli bir Mekânsal Planlama Stratejisi

Büyük Dublin Bölgesi için stratejik planlama kılavuzu (SPGs) 1999'da katılan GDA yerel ve bölgesel yönetimleri tarafından ve merkezi hükümetin Çevre ve Yerel Yönetimler Biriminin katkısıyla hazırlandı (Brady Shipman Martin, 1999). Kılavuz 2000 yılında çıkarılan Planlama ve Kalkınma Yasasından önce yapıldı ve ağırlıklı olarak bölgedeki yerel yönetimlerin yöneticilerinin (yürütmedeki üst düzey bürokratlar) inisiyatif ve işbirliği içinde hareket etmelerine dayandı.

İlk olarak, kent bölgedeki yerel yönetimler arasında mekânsal planlama konularında mekânsal eşgüdümü sağlayacak bir stratejik siyasa çerçevesi hazırlamaya çalıştılar ve ikinci olarak bölgesel düzeyde ulaşım ve arazi kullanımının bütünleştirilmesi için bir mekanizma oluşturmaya çalıştılar. Kılavuz özel olarak tahmin edilen bir hızlı büyüme ve gelişme yirmi yıllık bir dönemini planlamayı öngörmektedir. SPG'lerin yerleşme stratejisi 'kentsel saçaklanmayı' azaltmayı ve özel ulaşım taleplerini denetim altına almayı öngörmektedir. Strateji kentsel gelişmeyi tanımlanmış bir Dublin Metropolis alanı ve yakın çevredeki özel gelişme merkezleri içinde tutmayı önermektedir (bkz. Şekil 1). Dolayısıyla SPG'lerin hedefleri gelecekteki büyümeyi belirlenen gelime alanları içerisinde yoğunlaştırmaktır. Özellikle

Şekil 1. Stratejik Planlama Yönetmeliği Yerleşme Stratejisi (Kaynak: Brady, Shipman Martin ve diğerleri, 1999, ix).

le SPG'ler Dublin'in yapılaşmış alanı, yakın çevresi ve kalan "Etki Alanı" için ayrı mekânsal gelişme stratejileri önermekteydi (SPGs 1999, 84). Etki alanındaki var olan dokuz kentsel yerleşme birincil ve ikincil gelişme merkezleri olarak belirlendiler. Strateji gelecekteki nüfus artışını ve kentsel gelişmeyi metropolis alan ve etki alanında belirlenen gelişme merkezlerinde yoğunlaştırmayı öngörmektedir.

SPG'ler Etki Alanı içerisindeki belirlenmiş gelişme merkezlerinin uzun vadede kendi kendine yeter hale gelmek için Metropolis Alanla en az düzeyde seyahati gerektirecek belli bir kritik kütle kadar genişleyeceklerini öngörmektedir. Ancak, kısa ve orta vadede bu kentsel merkezlerden Metropolis Alanı ciddi bir seyahat oluşacağı kabul edilmekteydi. Sonuç olarak Dublin Kentine toplu taşıma hatlarının önemi vurgulandı. Büyük Dublin Bölgesi Stratejik Planlama Yönetmeliği, kent bölgedeki yerel yönetimlerin, altyapı ve hizmet sağlayıcıların eylemlerini yönlendirecek ve eşgüdümünü sağlayacak bir metropolis ya da kent bölge perspektifine olan ihtiyaca binaen enformel bir strateji olarak hazırlandı.

SPG'lerin hazırlanışı sırasında Dublin ve orta-doğu bölgelerindeki yerel yönetimlere danışılması ve pazarlıkların yapılması konusuna özel bir önem verilmiştir. Her bir yerel yönetim biriminden gelen planlama yöneticileri ve mühendislerden oluşan bir teknik komite SPG'ler tarafından benimsenen siyasa ilkelerinin ve mekânsal gelişim perspektifinin yerel yönetimlerin profesyonel çalışanlarının düşünce ve uygulamalarını

⁴ Avrupa Çevre Ajansının bastığı metin aslında Dublin'e en kötü senaryo şeklinde atıfta bulunmamaktadır. Bu tanımlama takım lideri olan yazarla yapılan bir medya röportajında ortaya çıkmıştır (McDonald, 2006).

yansıtmasını denetlerken, her bir yerel yönetimin üst düzey bürokrasi da strateji yapma sürecini yöneten kurulda temsil ediliyordu. Dolayısıyla SPG'lerin onaylanması, yerel ve bölgesel yönetimlerin temsilcileriyle ilişkilendirilmesini gerektirmektaydı. Stratejinin taslağını oluşturmak üzere görevlendirilen danışmanlar aynı zamanda belgenin nihai halini yönlendiren yazarlardı ve strateji yapma ve danışma sürecini kolaylaştırıyorlardı. SPG'lerin enformel ve yaptırımı olmayan statüsü Büyük Dublin Bölgesini oluşturan yerel yönetimlerin hedeflerini ve kolektif mekânsal gelişme önceliklerini yansıttığı düşünülen bir stratejiye siyasi ve kurumsal destek sağlayacak bir strateji yapma sürecinin ortaya çıkmasını garanti altına alıyordu. Uygulamada, daha önceki bölgesel planlama girişimleriyle ilgili deneyimler bazı yerel yönetimlerin ve seçilmişlerin böylesi bir enformel stratejinin yerel yönetimin yerel düzeydeki ve mekânsal gelişme uygulamasındaki karar verme süreçlerine etkisine ilişkin düşük beklentiler içinde olmalarıyla sonuçlanmaktaydı. Bu bağlamda, özellikle bazı yerel meclis üyelerinin hazırlanışı sırasında öneri mekânsal stratejinin içeriği ve potansiyel yansımalarıyla tam olarak ilgilenmemeleri sonucunu doğurabiliyordu.

Yinede, Stratejik Planlama Kılavuzu, sonuçta 2000 yılındaki gözden geçirilmiş birincil mevzuatla birlikte planlama mevzuatının bir parçası haline geldi (Planning and Development Act, 2000). Daha belirgin olarak, SPG'ler tarafından benimsenen mekânsal strateji 2002 yılında yayınlanan Ulusal Mekânsal Stratejinin hazırlanmasında ve siyasa yönünün belirlenmesinde etkili oldu (DELG, 2002) ve devletin içindeki sekiz bölgenin her birinde kabul edilen Bölgesel Planlama Kılavuzlarının hazırlanmasında model olarak kabul edildi. Büyük Dublin Bölgesi Bölgesel Planlama Kılavuzu (RPGler, Dublin Bölge Yönetimi ve orta-doğu Bölge Yönetimi, 2004) SPG'lerin mekânsal gelişme stratejisini metropoliten alan ve gelişme merkezlerinin sınıflandırması üzerindeki ufak düzeltmelerle birlikte benimsedi ve onayladı. 2010 yılında tamamlanacak olan Bölgesel Planlama Kılavuzu üzerine resmi rapor, mekânsal gelişme örüntülerine ve bölgesel planlama stratejisinin stratejik hedefleri arasındaki farklılaşmaya ilişkin belirgin kanıtlara rağmen RPG'lerin mekânsal stratejisine ilişkin kurumsal ve siyasal desteğin devamına işaret etmektedir (Dublin Regional Authority ve Mid-East Regional Authority, 2010). Mastop ve Faludi'nin (1997) terminolojisiyle, RPG süreci aracılığıyla SPG'lerin merkezi mekânsal gelişme stratejisinin kurumsal iç içe geçmesi ve periyodik olarak kurumsal kabulü orijinal 1999 stratejisinin 'yeni-den kendini üretme kapasitesi'ne işaret etmektedir. SPG'lerin mekânsal stratejisinin Büyük Dublin Bölgesinin planlama doktrininin bir parçası haline geldiği iddia edilebilir. (Faludi, 2000).

Anahtar kavramların sürekliliğine rağmen, zaman içerisinde bölgesel ölçekteki mekânsal stratejilerin meşrulaştırma otoritesinin kaynağı belirgin bir biçimde değişti. SPG'ler yönetim kapasitelerini ve otoritesini kendisini oluşturan yerel yönetimlere danışma süreciyle oluştururken, özel olarak Bölgesel Planlama Kılavuzlarının hazırlanması ulusal siyasa ve Ulusal Mekânsal Stratejinin uygulanması sürecinin bir parçası olarak belirginleşmekteydi. Bölgesel planlama sürecinin var olan

planlama sistemiyle iç içe geçmesi sonucunda planlama siyasa belirlenmesi süreci ve yönetişimi yerel yönetimlerden merkezi yönetime taşındı ve yeniden ölçeklendi. Uygulamada yerel yönetimlerin yerel düzeyde mekânsal planların hazırlanmasında RPG'lere uyması gerekmektedir (Şehir ve Kırsal Gelişme Planları). Öte yandan yerel yönetimlerin mekânsal planlarının RPG'lere uyması gerekmiyordu.

Ancak, S/RPG'lerde belirlendiği gibi planlama sisteminin mekânsal gelişme dağılımını bölge ölçeğinde metropoliten Alana ve büyüme merkezlerine doğru yönlendirme kapasitesi görece olarak zayıf kaldı. (Convery ve diğerleri, 2006; Scott ve diğerleri, 2006; Williams ve Shiels, 2002). Uygulamada, yerel düzeydeki planlama siyasa kararları, Stratejik Bölgesel Planlama Kılavuzlarında belirlenen stratejik yönetim öncelikleri yerine, ağırlıklı olarak tekil yerellikleri temsil eden rekabetçi mekân siyaseti tarafından bilgilendirilen piyasa merkezli gelişme tarafından yönlendirildi. Yasal açıdan, mekânsal planlama yapma sorumluluğu bulunan yerel yönetimler kendi gelişme planlarını yaparken S/RPG'lara uymak zorundaydılar ama bu bölge altı ölçek planlarının S/SPRG'lerin yerleşme stratejisiyle tutarlı olmaları gerekmemekteydi.

Williams ve Shiels (2002), 'ciddi kaynak sağlama taahhütlerinin ya da uygulama önerilerinin yokluğuna işaret ederek yerel yönetimlerin SPG'lerle tutarsız bir dizi planlama önerisini ortaya koymuşlardır. Williams (2006) ayrıca yakın zamanlı gelişmelerin mekânsal formunun RPG'lerin yerleşme stratejisi içine oturmadığını da belirtmektedir. Convery ve diğerleri (2006) Bölgesel Planlama Kılavuzlarının ve Ulusal Mekânsal Stratejinin 'ağırlıklı olarak gönüllü' doğasının etkili uygulama şansını düşürdüğü ve yönetişimin bölge ayağını güçlendirdiği yönündeki kaygıları ifade etmektedir. Bu çalışmalar, S/RPG'lerin yerleşme stratejisi ile SPG ve hemen ardından RPG'lerin yayınlanmasının ardından gerçekleşen gelişme örüntüleri arasında ciddi bir farklılaşma olduğuna işaret etmektedir. Stratejik Planlama Kılavuzlarının yönetim kapasitesinin, gelişme ihtiyacı duyulandan fazla alanı planlamayı da içeren geçmiş dönem planlama siyasa kararlarının mirası tarafından kısıtlandığı ve bölge altı düzeyde mekânsal planların gelecekteki gelişim için güvenilir bir gösterge olma kapasitesini düşürdüğü iddia edilebilir.

3.2 Erfurt Kent-Bölge Saha Araştırması

Giriş

Geçen son iki on yılda uluslararası ve Avrupa çevre ve mekânsal siyasa gelişmeleri Almanya'daki genel planlama siyaseti çerçevesini belirgin bir biçimde etkilemiştir. Bu siyaseti geliştirmelerinin örnekleri ortak sürdürülebilir (kentsel/mekânsal) kalkınma ilkesinin kurumsallaşması ve birçok Avrupa müktesebatı ile ilişkili olarak Çevre Etki Değerlendirilmesi, Stratejik çevresel değerlendirme ve çevresel veriye erişim gibi

⁵ For Environmental Impact Assessment see EIA Directive (85/337/EEC), amended by Directives 97/11/EC, 2003/35/EC, and 2009/31/EC; for Strategic Environmental Assessment see SEA Directive 2001/42/EC; for Public Access to Environmental Information see Directive 2003/4/EC (http://ec.europa.eu/legislation/index_en.htm, accessed 24/06/2010).

alanlarda gerekli düzenlemelerin yapılması olarak verilebilir.⁵ Dolayısıyla tam adıyla 1998'de (sürdürülebilir kalkınma ilkesinin tanınması), 2004'te (SEA Yönetmeliğinin uygulanması) ve 2007'de (kent içindeki gelişmeler için yeni bir tür yerel arazi kullanım planlarının getirilmesi) Alman Federal planlama mevzuatı çerçevesinde bir dizi önemli değişiklik yapıldı.

Yeni düzenlemeler Almanya'da mekânsal planlamanın var olan kurumsal, araçsal ve prosedürel çerçevelerini etkiledi: yerel ve bölgesel planlama birimleri stratejik mekânsal planlama hedeflerini kent ve bölge ölçeğinde uygulayabilmek için stratejik yaklaşımları daha fazla öne çıkarma ve kurumlar arası işbirliklerini ve birlikleri daha fazla kurma ihtiyacıyla yüz yüze geldiler.

Yukarıda anlatılan İrlanda örneğiyle benzer olarak, Alman Federal Hükümeti 2002 yılında bir ulusal sürdürülebilir kalkınma stratejisi yayımladı. Bu strateji birçok türdeki bölgesel ve yerel siyasaları şekillendirmeyi amaçlıyordu ve örneğin bölgesel arazi kullanım planlamasının daha önce kullanılmamış açık alanların kullanımının azaltılmasındaki rolünü vurguluyordu. Strateji özellikle gelecekteki konut alanı gelişimleri için daha sürdürülebilir arazi kullanım siyasalarının öne çıkarılmasını amaçlamaktaydı (Federal Hükümet, 2002). Dolayısıyla, özellikle bölgesel ve yerel planlama birimleri süregiden yapısal demografik değişimlere ve birçok Alman Bölgesinde görülen (sosyo-ekonomik) küçülmeye karşı sürdürülebilir yaklaşımlar geliştirmek durumunda kaldılar. Genel hedef açık alanların gündelik konut ya da ulaşım amaçlı olarak kullanımında belirgin bir azalma yaratmaktı (2000'de günde 129 hektar; 2020'deki hedef ise günde sadece 30 hektar). Ancak, ulusal sürdürülebilirlik stratejisi ilerleme raporu (Federal Hükümet, 2008) bu '30 Hektar' hedefine ulaşmanın çok ciddi bir risk altında olduğunu göstermektedir. 1992 ve 2006 arasında, açık alanların konut ve ulaşım amaçlı olarak gündelik kullanımının artışının günde 120 hektara denk gelmektedir. 2003 ve 2006 arasında, 113 hektar açık alan kullanılmıştır. Sonuç olarak bu eğilimi geri çevirmek için hala çok daha fazla çaba gerekmektedir.

Konuyla ilgili öneriler ulusal siyasa hedeflerinin tüm mekânsal ölçeklerde uygulanabilmesi için daha etkin ölçümlerin ve araçların geliştirilmesine odaklanmaktadır. Dahası, özellikle büyük kentsel alanlara yakın kırsal alanlarda açık alan kullanımlarını etkin bir şekilde azaltacak stratejilere ihtiyaç duyulmaktadır. Bu bağlamda 2007 yılında federal planlama mevzuatında önemli bir değişiklik yapılmıştır: Burada temel vurgu kentsel gelişmede kahverengi alanların kullanımı için yeni bir planlama aracının getirilmesidir: Kent içi kentsel gelişmeleri yönlendirmede etkin bir araç olacak özel bir tür yerel arazi kullanım planı (bkz. § 13a BauGB)(p. 145). Ayrıca, uygulamalı kentsel gelişme ve arazi kullanım aktiviteleri üzerin araştırmaları ve 'Sürdürülebilir Arazi Kullanımı için Arazi Tüketiminin Azaltılması Üzerine Araştırma' gibi ağların daha çok desteklenmesi üzerinde durulabilir. Bu girişimler sektörler arası yaklaşımları bilgi aktarımını, yenilikçi bilgi ve iletişim stratejilerini ve genel olarak kentsel gelişme için arazi kullanımı konusunda kamu duyarlılığının geliştirilmesi konularını vurgulamaktaydı. Toparlanırsa, '30 Hektar Hedefine' ulaşmak için sürekli bir federal

çabaya ihtiyaç duyulmuştur. Özellikle Alman bölge ve yerel yönetimleri sürdürülebilir arazi kullanımı ve yönetimi siyasaları geliştirerek bu hedefe ulaşmada çok önemli bir rol oynamışlardır.

2006'da Federal düzeyde 'Mekânsal Planlamadan Sorumlu Federal ve Eyalet Bakanları Daimi Konferansı' (Almanca Kısaltması: MKRO) tarafından, Almanyada mekânsal gelişime ilişkin bir dizi yeni kavram ve siyasa yaklaşımı ortaya kondu (bkz. BBR/BMVBS, 2006). İlgili belge mekânsal gelişim için bir federal siyasa yaklaşımını getirmektedir ve bir önceki 'Mekânsal Planlama Siyasa Kılavuzu ve Eylem için Mekânsal Planlama Siyasa Çerçevesi'nin yerine geçiyordu (1992/1993). Yeni yaklaşımlar daha çok siyasa stratejilerinin geliştirilmesi aracılığıyla önemli bazı sosyo-ekonomik sorunları ele alıyordu. Üç yeni temel kavram ise:

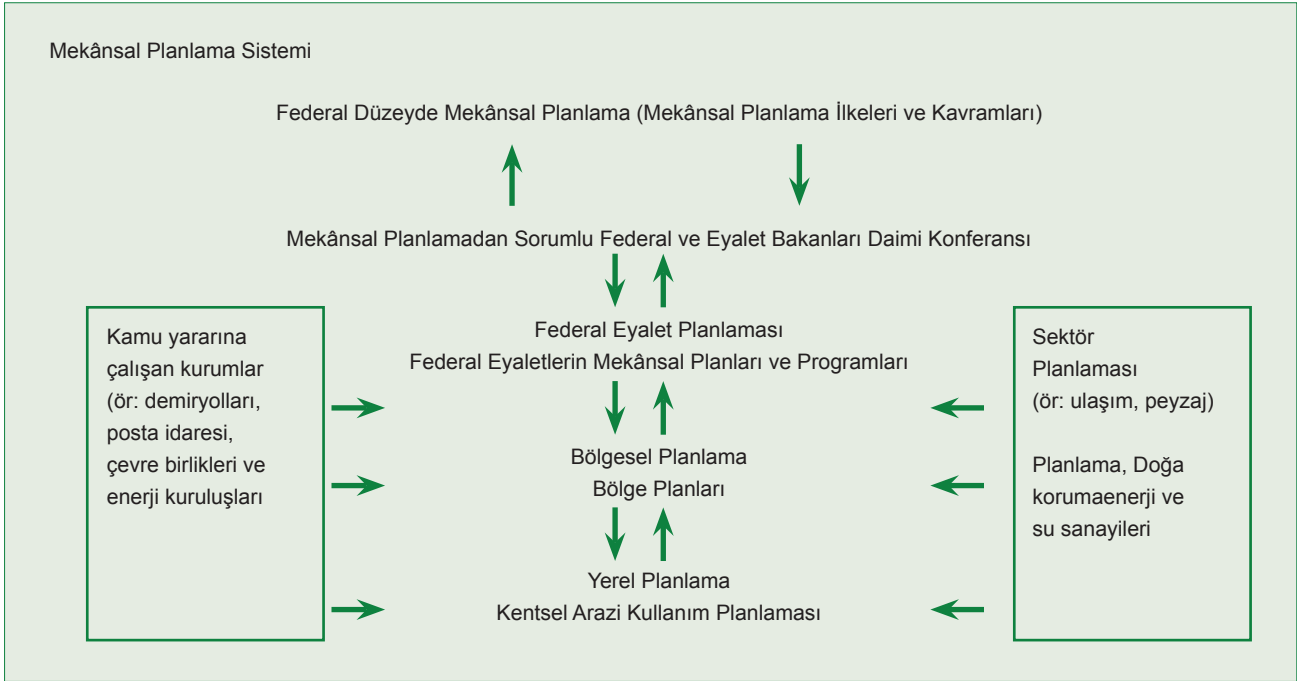
- Avrupa Birliğinin 2000 yılındaki Lizbon stratejisinde tarif edilen 'Avrupa Metropolen Bölgeleri' olarak adlandırılan tanıma atıfta bulunan 'Büyüme ve Yenilikçilik',
- Sağlık, eğitim, altyapı gibi kamu yararına olan hizmetlerin korunması olarak tanımlanabilecek 'Gerekli Hizmetleri Sürdürmek' ve
- En genel anlamıyla doğal kaynakların korunmasına ve kültürel peyzajın şekillendirilmesine atıfta bulunan 'Kaynakları korumak, Kültürel Peyzajı Tasarlamak'.

Ancak, Staats (2006, 11f.) ulaşım, altyapı ve peyzaj planlaması gibi bazı sektör siyasalarının daha iyi bütünleştirilmesi için daha fazla çabaya ihtiyaç duyulduğunu ifade etmektedir. Ayrıca, sosyal gurupların, paydaşların ve diğer kurumların daha etkin içerilmesini talep etmektedir. Dolayısıyla, mekânsal planlamanın amacı ve öncelikleriyle ilgili olarak daha güçlü bir mutabakata ve farklı ölçeklerdeki çeşitli mekânsal planlama araçlarının daha iyi bütünleştirilmesine ihtiyaç duyulmaktadır. Şekil 2'de var olan Alman mekânsal planlama sisteminin genel bir görünümü federal/ulusal ölçekten yerel ölçeğe doğru sunulmaktadır.

Almanya planlama mevzuatında yukarıda anlatılan gelişmeler ve ilgili değişiklikler bölgesel ve yerel planlama bağamlarını belirgin bir biçimde etkilemiştir. Örneğin Erfurt kent bölgesi dramatik mekânsal, sosyo-ekonomik değişimlerin sonuçlarını yaşana Doğu Almanyadaki bölgelerden birisidir ve şimdi bölgesel ve yerel planlama birim ve ajansları üzerinde devasa baskıları hissetmektedir. Bu baskılar yeni mevzuat değişikliklerini karşılayan sağlam planlama siyasalarından ve sahada elde edilen uygulama deneyimlerinden elde edilenlerle geliştirilen etkin gelişme stratejileri yoluyla oluşturulacak tutarlı ve güçlü bir yönetim yapısını ve kapasitesini gerektirmektedir.

Sosyo-ekonomik Bağlam

Erfurt Kenti 'Orta-Thuringia' planlama bölgesinin merkezini temsil etmektedir. Ayrıca Thuringia Eyaletinin yönetim merkezi ve başkentidir. 16 Federal Alman Eyaleti bölgedeki planlama bölgelerini oluşturmaktadır. Bu planlama bölgeleri bölge

Şekil 2. Alman Planlama Sisteminin Genel Görünümü (Kaynak: BBR/BMVBs, 2006, 7).

planlarının ve alt bölgelerindeki gelişme stratejilerini hazırlamaktan sorumludurlar.⁶

Örneğin Thuringia Eyaleti, dört bağımsız planlama bölgesinden oluşmaktadır ki bunlar kuzey, orta, doğu ve güneybatı Thuringia'lardır (TMBLM, 2009a). Eyalet Kalkınma Planı (2004 yılında yayımlanan ve onaylanan) tüm dört planlama bölgesini içermekte ve mekânsal yapı, yerleşme ve merkezi alanlar ve federal devlet alanı için ulaşım ağı konularında hedef ve ilkelere ilişkin genel planlama yönlendirmesini sağlamaktadır (bkz. Şekil 3).

'Orta-Thuringia'nın toplam yüzölçümü yaklaşık olarak 3,740 km²'dir ve bölgede yaşayan yaklaşık 685,000 sakin Eyalet nüfusunun yaklaşık 30%unu temsil etmektedir (31 Aralık 2007 (TMBLM, 2009a)).⁷ Mevcut resmi bölge plan (1999'da onaylanan) bölge planlamasının temel aracıdır ve eyalet kalkınma programının hedeflerini ve ilkelerini belirlemektedir. Bu plan eyalet düzeyindeki mekânsal planlamayla yerel düzey arasında bir ilişki kurmayı amaçlamaktadır.

Bölge planı sürdürülebilir ekonomik kalkınmanın teşviki, yeterli eğitim, kültür, ulaşım altyapılarını sağlamak ve bölgedeki

tarihi kentlerde ve bölgenin kentlerinde sürdürülebilir turizmi geliştirmek konularında odaklanmaktadır.

Erfurt Kenti 1990 ve 2002 arasında belirgin bir nüfus azalması yaşamıştır (1990 yılında 224,073 kişiden 2002 yılında 196,517 kişiye (Erfurt, 2007)). Bu gelişmenin ardındaki temel sebepler hem Batı Almanya'ya ekonomik amaçlı göçler hem de 1990'dan sonar görülen istisnai ölçüde düşük doğum oranlarıdır (Allin, 2001). 2002 ve 2006 arasında, Erfurt'un nüfusu yeniden dengelenmiştir ve 2006'da 202,000 kişi Erfurt'da yaşamaktadır (TLS, 2007). Ancak, yakın zamanlı 'orta Thuringia' planlama bölgesi için yapılan nüfus tahminleri 2020'ye kadar %6-8 arasında bir nüfus azalmasına işaret etmektedir (RPGMT, 2010). Bu gelişmeye belirgin bir ölçüde yaşlanma eğilimi eşlik etmektedir (TLS, 2007).

Kent-Bölgedeki ekonomik gelişme eğilimlerine bakıldığında, BIP 23 ('Bruttoinlandsprodukt' = Gayri Safi Milli Hasılaya eşit bir Safi Milli Hasıla) olarak adlandırılan istikrarlı bir yavaş bir büyümenin görüldüğü söylenebilir ki federal devlet düzeyinde 1998 ve 2008 yılları arasında %0,5 ile %4,1 arasında büyüme rakamlarının görüldüğü söylenebilir. Ancak, %14'le sürekli olarak yüksek düzeyde işsizliğin Erfurt kent-bölgesindeki en önemli sosyal ve ekonomik sorunlardan birisi olduğu söylenebilir (Erfurt, 2008). Dolayısıyla, kent-bölgede var olan sosyo-ekonomik gelişme eğilimleri acil müdahaleyi daralmaya karşılık gelen koşullar ve sorunlarla başa çıkmak için bütünlük planlama ve sektörler arası siyasa yaklaşımlarını gerektirmektedir.

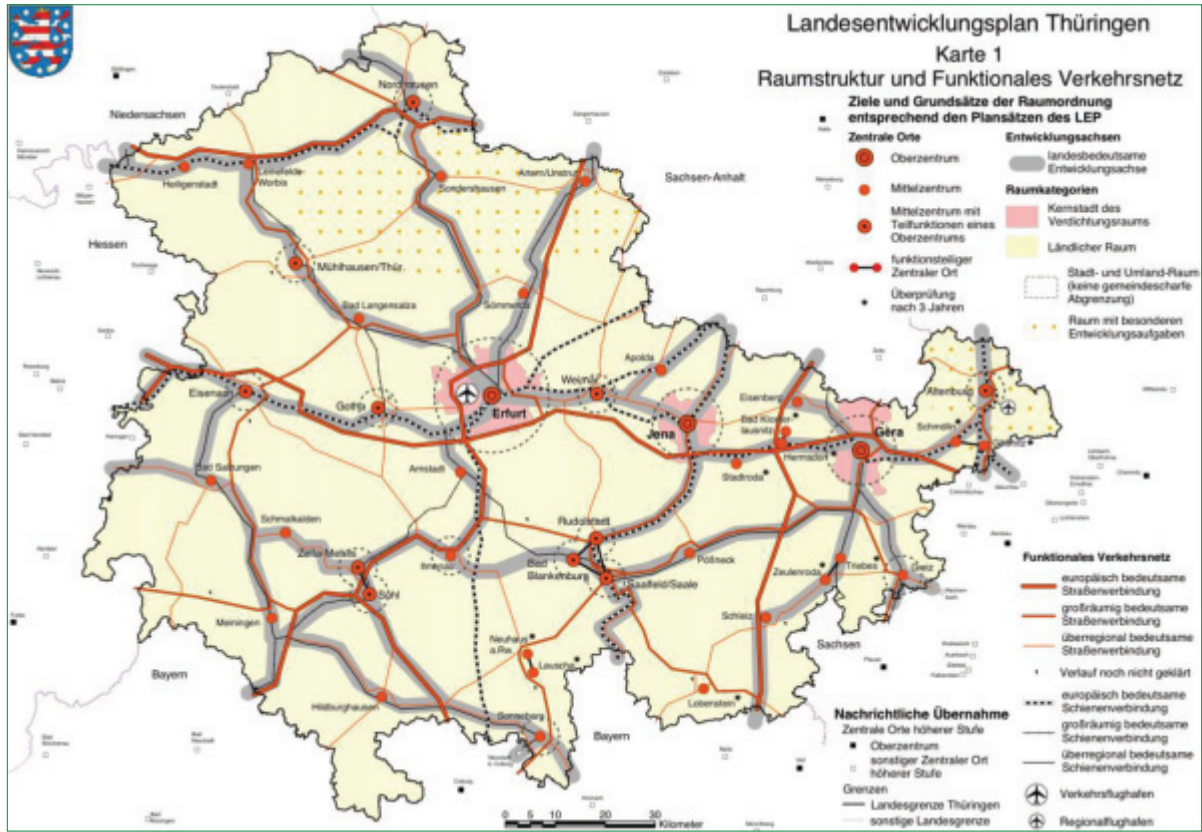
Erfurt Kent Bölgesi için Bölgesel Ölçekli bir Mekânsal Strateji Vizyonu ve Stratejisi

'Orta-Thuringia' Bölgesinde (Birçok Alman Planlama Bölgesin-

⁶ Almanya'da, geleneksel ve uzun zamandır kurumsallaşmış bir resmi bölgesel ve yerel planlama prosedürü ve araçları bulunmaktadır. Federal Devlet 'Bundesländer' düzeyinde, iki düzeyli bir bölgesel planlama sistemi bulunmaktadır: bir eyaletin alanının bir bütün olarak planlandığı 'Landesentwicklungsplan' olarak adlandırılan yaklaşım ya da 'Landesentwicklungsprogramm' (devlet kalkınma planı ya da programı) eyaletin mekânsal yapısına ilişkin

olarak genel bir yön vermektedir. Planlama bölgeleri olarak adlandırılan düzeylerde, devlet kalkınma programı bölge planları ve bölge gelişme stratejileri tarafından belirlenmektedir (Pahl-Weber and Henckel, 2008).

⁷ Ayrıca bkz. Ekonomi ve Altyapı Bakanlığı (= 'Thüringer Innenministerium') (ed.), 'Regionaler Raumordnungsplan Mittelthüringen'. Thüringer Staatsanzeiger, Beilage zu Nr. 40/1999. 9. Jahrgang. In German.

Şekil 3. Thuringia Eyalet Kalkınma Planı (Kaynak: Thüringer Minister für Bau, Landesentwicklung und Verkehr, <http://www.thueringen.de/de/tmbvl/rolp/plaene/content.html>, erişim 03/09/2010).

de Olduğu gibi), geleneksel resmi bölge planına eşlik eden bir dizi enformel bölgesel gelişme ve yönetim stratejisi bulunmaktadır. İlgili girişimler ve siyasalar daha gelişmiş bir eşgüdümü ve bölge gelişme amaçlarının uygulanmasını amaçlamaktadır. Bu amaçla, çok geniş yelpazede birimlerden, örgütlerden ve sosyal arka planlardan gelen bölgesel ve yerel paydaşların sürece katılımı sağlanmaya çalışılmaktadır (TMBLM, 2009c). Genel olarak, bu enformel yapılar bütünlük bir bölgesel kalkınma kavramını uygulama üzerine ortak bir uzlaşmaya dayanmaktadır (Almanca'da: 'Regionale Entwicklungskonzepte' (REK)). Yine bu kavramlar bölgenin özeldeki gelişme potansiyellerini öne çıkarmakta, sinerjik etkileri vurgulamakta ve ek olarak, kısa ve orta vade perspektifinde belli sayıda özel bölgesel ve bölge altı gelişme projelerinin ve ilişkili yelem planlarının ana hatlarının çizilmesini sağlamaktadır (TMBLM, 2009c).

Hali hazırda Thuringia çapında toplam 41 Bölgesel Gelişme Kavramı bulunmaktadır. Bu kavramsal çerçeveler, resmi Bölgesel Kalkınma Planlarıyla tutarlılıklarını izleyen bakanlıklar arası bir kurul tarafından yönetilmektedir (TMBLM, 2009b). Örneğin, Erfurt Kent Meclisi 'Erfurter Seen' (= Erfurt Gölle-ri) olarak adlandırılan bölgesel gelişme kavramını geliştirmek için (her ikisi de Erfurt'un kuzeyinde konumlanmış olan) Alperstedt ve Nöda köyleriyle işbirliğine gitmektedir. Bu kavram sürdürülebilir kalkınma stratejilerinin uygulanmasıyla birlikte bölgesel rekreasyon ve turizm altyapısının geliştirilmesini amaçlayan bir eylemler ve projeler demetine odaklanmaktadır

(AG Erfurter Seen, 2009). Kavramın genel mantığı hem yaşayanlara hem de ziyaretçilere yüksek yaşam kalitesi sağlayan seçkin rekreasyon tesisleri ve hizmetleriyle bölgeyi bir eski ağır sanayi bölgesinden bir bölgesel parka dönüştürmeyi vurgulamaktadır.

Buna ek olarak, Thuringia'da bölge altı düzeyde mekânsal gelişmenin planlanması ve eşgüdümü stratejik 'Städtekooperationen' (= Kent Ağları) olarak adlandırılan yapılar tarafından desteklenmektedir. Bunlar, kaynakların bir araya getirilmesi ve stratejik görev dağılımı yoluyla sürdürülebilir ekonomik rekabetçiliği geliştirmek için oluşan kentten kente gönüllü işbirlikleri olarak nitelendirilebilirler. (TMBLM, 2009d).

Buna ek olarak, daha etkin sürdürülebilir bölgesel gelişme ve dönüşüm stratejilerinin gelişimine bir diğer ilginç yaklaşım da proje temelli 'Modellvorhaben der Raumordnung (MORO)' olarak adlandırılan yaklaşımdır (Türkçe: Bölgesel Mekânsal Gelişimin İyi Uygulama Örnekleri). Thuringia'da buna karşılık gelen ve bölgesel ve yerel planlama otoritelerini bütünleştiren girişimler yenilikçi arazi kullanım ve yönetim siyasalarını teşvik etmektedirler. Bunlar, genel bölgesel daralma bağlamı içerisinde yüksek kaliteli konut gelişmelerini teşvik etmektedirler. Bu gelişmelerin yine genel bir bölgesel dönüşüm siyasaları ve işbirlikleri çerçevesinde bütünleştirilmesi gerekmektedir. Amaç, süreçteki tüm paydaşlar tarafından kabullenilen eşgüdüm içerisinde stratejileri geliştirmektir. Ayrıca, bu stratejiler (ço-

günlükla miadı dolmuş ve dolayısıyla etkisiz kalan) resmi bölge planlama siyasalarının gelecekte gözden geçirilmesi ve değişiklikleri için kullanılabilecek olan uygulama için uygun araçları sağlamaktadır. Örneğin, resmi bölge planı –birçok benzerinde olduğu gibi- hala geleneksel ‘merkezi alanlar kuramı’ yaklaşımına dayanmaktadır. Aynı zamanda planlama kuramcıları ve uygulayıcılar tarafından güçlü bir eleştiriye tabi tutulsa da bu kuram hala temel gerekçeyi ve birçok bölge planının ve Almanya çapından bu planlara karşılık gelen siyasaların temelini oluşturmaktadır.

3.3 Saha Araştırmalarının Değerlendirilmesi

Dublin kent-bölgesinde, ilk onaylandıkları 1999’dan bu yana S/ RPG’lerin stratejik siyasa hedefleriyle mekânsal gelişim örüntüleri arasında belirgin bir farklılaşma olduğu açık bir şekilde ortadadır. Bu uyum eksikliği İrlanda planlama sistemindeki var olan mekânsal planların gelişmenin mekânsal dağılımındaki belirsizlikleri gidermedeki yetersizliklerini yansıtmaktadır. Ancak, Dublin kent bölgesindeki gelişmenin mekânsal dağılımını yönlendirme kapasitesinin Kelt Kaplanları Dönemindeki hızlı ekonomik büyüme gayrimenkul geliştirme bağlamında ortaya çıkan piyasa odaklı gelişme açısından özel olarak kısıtlı olduğu iddia edilebilir. Yakın zamandaki kurumsal ve siyasa gelişmeleri, yerel yönetim mekânsal planlarının ulusal ve bölgesel düzeylerde üretilen stratejik planlama siyasaları ve kılavuzları bağlamında hazırlandığı artan bir şekilde plan odaklı bir sistemin ortaya çıktığına işaret etmektedir. Ancak, stratejik mekânsal planlama kapasitesi, konut gelişimi için ihtiyaç olandan fazla alanı planlama alışkanlığı, kurumsal parçalanma ve yerel yönetimlerin ticari yatırımlar ve büyük-ölçekli gelişmeler için rekabetiyle açışa çıkan yönetim kültürü tarafından kısıtlanmaya devam etmektedir. Buna karşın kurumsal açıdan, bölgesel ölçekte mekânsal planlama stratejilerinin getirilmesi, stratejik mekânsal planlama ilkelerinin uygulanmasını içeren ve kurulu paradigmalardan, prosedürlerin ve hakim siyasa yapıcılarının, profesyonel planlıların ve siyasi karar vericilerin beklentilerinin değişmesini gerektiren daha uzun vadeli bir kurumsal değişim sürecinin bir parçası olarak görülebilir.

Büyük Dublin Bölgesi için Bölgesel Planlama Kılavuzu mekânsal planlama sisteminin bir parçası haline gelmiş olsa da, yerel yönetimlerin, diğer kamu kurumlarının ve özel gelişme çıkarlarının mekânsal gelişme karar verme sürecinde bilgilendirilmelerini içeren bağlayıcı olmayan strateji ifadeleri oluşturmaktadırlar. RPG’ler Ulusal Mekânsal Stratejinin uygulanması bağlamında çerçevelenmektedirler ama pratikte uygulanmaları bölge planlama sürecinin gelişmeyi denetleme ve pratikte arazi kullanımını düzenleme sorumluluğuna sahip olan yerel yönetimler arasında bir uzlaşma sağlama ve işbirliği çerçevesi sağlama kapasitesine bağlı kalmaya devam etmektedir. Bu perspektiften bölge planlama stratejilerinin resmi ya da enformel statüsü stratejik planlama sürecinin kurumsal kapasite inşa etmeye, mekânsal planlamanın yerel bölgesel ve ulusal hükümet düzeylerinde bulunan aktörler arasında eşgüdüm ve işbirliği sağlamaya ilişkin kapasitesinden daha az önemli görülebilir. Ancak, uygulamada bu tür mekânsal planlama strate-

jilerinin performansı belirgin bir şekilde kamu kaynaklarının dağıtımı ve yerel yönetimler arasındaki bölgesel rekabetin azaltılmasındaki karar verme konusunda bilgilendirme yapmalarına ve yönlendirmelerine bağlıdır.

Erfurt kent bölgesinde mekânsal planlama kent ve bölge düzeyindeki resmi planlara karşılık gelen geleneksel planlama hiyerarşilerinin aşırı tekdüze ve esnek olmayan doğasına ilişkin eleştiriler karşısında daha esnek, yenilikçi ve bütünleşik karşı karşıya kalmıştır. Ancak, mekânsal planlama ve gelişme bağlamında birçok kararın alınmasında ve siyasaların yapılmasında hala geleneksel yöntemler esas temel ve gerekçeyi oluşturmaktadır. Dolayısıyla, arazi kullanım planlamasında ve ilişkili siyasa geliştirmede daha stratejik yaklaşımların geliştirilmesi aynı zamanda da bu siyasaları uygulamak için etkin işbirliklerinin kurulması en önemli iki mevcut ve gelecek sorundur. Bu özellikle kent ve bölge ölçeğinde genel bir sosyo-ekonomik daralma bağlamında geçerlidir.

Sonuç olarak, Alman Planlama sisteminin genel gelişimine ilişkin potansiyeller bağlamında amaç belli bir düzeyde kesinlik sağlarken planlama siyasalarında esneklik ve hassasiyeti arttırmaktadır. Belli düzeyde kesinliği sağlamak, en azından Almanya’daki geleneksel planlama kültürü ve var olan planlama sisteminin temel faydalarından birisidir. Öyleyse, Dublin kent-bölgesine benzer bir biçimde, yakın zamanda bölgesel aktörler arasında oluşturulan enformel ağlar ve onların Erfurt kent bölgesindeki mekânsal planlama ve gelişmeye ilişkin daha stratejik (ama daha az bağlayıcı) yaklaşımlarının resmi planlama sürecini desteklediklerini ve ilgili hükümet ölçeklerinde kurumsal kapasite inşa, eşgüdüm ve işbirliklerine ilişkin bir çerçevenin oluşumuna katkıda bulunabileceklerini kanıtlaması gerekmektedir. Bu güne kadar arazinin kullanımı ve daha sürdürülebilir bölgesel gelişmeye ilişkin daha çok hayal kırıklığına uğratan kazanımlar karşısında bu tür bir bütünleşik çerçeve resmi ve enformel girişimleri, aynı zamanda da siyasa geliştirmenin uzun vadeli ve tutarlı yönlerini bütünleştirmek zorundadır.

4. AVRUPA KENT VE BÖLGELERİNDE MEKÂNSAL PLANLAMANIN KARŞILAŞTIRMALI BİR ANALİZİ İÇİN BİR ÇERÇEVE

İkinci kısımdaki mekânsal planlamaya ilişkin literatürün karşılaştırmalı olarak gözden geçirilmesi ve üçüncü kısımdaki saha araştırmaları Avrupa mekânsal planlama pratikleri içinde birleşen ve ayrışan yörüngeleri, benzerlik ve farklılaşmaları kapsayan çoklu boyutlara işaret etmektedir. Bu çerçeve, neredeyse sadece resmi yönetsel ve araşsal yönle odaklanan, planlama pratiğini karakterize eden ve farklılaştıran kurumsal ve sosyo-ekonomik bağlamı ihmal eden planlama sistemlerinin sınıflandırmasının ötesine geçmeye çalışmaktadır. Bu temelde beş farklılaşma düzeyi tanımlanmıştır:

- Yasal ve yönetsel çerçeveler;
- Planlama Araçları;
- Kurumsal bağlam ve yönetim kültürleri;

- Siyasi hedefler ve siyasa öncelikleri.
- Mekânsal Gelişme ve sosyo-ekonomik sorunlar.

Yasal ve yönetsel boyut, ulusal planlama sistemlerinin içinden evrildiği resmi mekânsal ve düzenleyici çerçeveye ilişkilidir. Avrupadaki planlama sistemlerinin karşılaştırmalı çalışmaları Anglo-Sakson ve Napolyonik yasal geleneklerle takdir hakkı tanıyan veya bağlayıcılığı olan arazi kullanım düzenlemeleri arasında anahtar bazı farklılıkları göstermiştir. (Newman & Thornley 1996; CEC, 1997). Planlama araçları boyutu belli bir planlama sistemi içerisinde elde olan ve bağlayıcı arazi kullanım planları, enformel mekânsal stratejiler ve finansal mekanizmaları da içerebilecek araçlar, mekanizmalar, aletler ilişkilidir. Planlama araçlarının piyasaları ne düzeyde düzenleyebildiği, şekillendirebildiği ya da inşa edebildiği planlama sistemlerinin ve pratiklerinin genel yönetim kapasitesinin asıl belirleyicisidir. (Adams & Tiesdell, 2010).

İkinci kısımda da tartışıldığı gibi, literatürün önemli bir kısmı farklı mekânsal bağlamlarda kurumsal bağlam ve yönetimle planlama kültürlerinin mekânsal planlama pratiği üzerindeki etkilerini ele almıştır. Kurumsal kapasite inşası ve işbirliğine dayalı yönetim kültürlerinin geliştirilmesi stratejik mekânsal planlama sürecinin esas yönleri olarak tanımlanmıştır (Healey, 1997, 1998; Healey ve diğerleri, 2002). Daha yakın zamanlı planlama kültürlerine ilişkin çalışmalar farklı bağlamlarda planlama disiplininin ve mesleğinin rollerine ilişkin yorumlamaları vurgulamışlardır (e.g. Knieling & Othengrafen, 2009). Birleşik Krallıktaki stratejik mekânsal planlama çalışmaları planlama reformunu yapabilmek için esas unsurlardan birisini planlama mesleği içinde 'kültürel değişim' olarak tanımlamıştır (Shaw ve Lord, 2007, Morphet, 2011).

Avrupa Mekânsal Gelişme Siyasında mekânsal bütünlükten ekonomik rekabetçiliğe doğru kayma algılamalarında (Doucet, 2006; Vanolo, 2010) ve Birleşik Krallıkta Yeni İşçi Partisi etkisinde de (Tewdwr-Jones 2004; Allmendinger & Tewdwr-Jones, 2009) belirgin olduğu üzere değişen siyasal hedefler ve siyasa öncelikleri ayrıca zamanla mekânsal planlamanın parametreleri ve kapsamı üzerinde belirgin bir etki yaratmaktadır. Son olarak, Avrupadaki kent ve bölgelerin karşılaştıkları çok farklı mekânsal gelişme ve sosyo-ekonomik meydan okumalar, 3. Kısımdaki Dublin ve Erfurt örneklerinin de gösterdikleri gibi mekânsal planlama pratiği üzerinde belirgin bir etki yaratabilir.

Bu çerçevenin tanımlayıcı olması ya da farklılaşma boyutlarının karşılıklı olarak anlamlı olmaları amaçlanmamıştır. Bu çerçeve saha araştırmalarının sistematik çok boyutlu bir karşılaştırması için yardımcı olarak sunulmaktadır. Analitik çerçevenin ilk elden bir uygulaması 3. Kısımda ana hatları sunulan saha araştırmaları ve İrlanda ile Almanyaya ilişkin mevcut literatürden yola çıkılarak Tablo 1'de uygulanmıştır.

5. SONUÇLAR

Bu makale Avrupa kent ve bölgelerindeki mekânsal planlama pratiklerinin araştırılmasında bağlamsal bir yaklaşıma olan ih-

tiyacı tanımlamaktadır. Karşılaştırmalı analiz için bir çerçeve sunmakta ve bu çerçevenin nasıl uygulanacağını kent bölge mekânsal planlamasında birbirine zıt deneyimlerle öne çıkan iki örnek üzerinden göstermektedir. Belirgin benzerlikler bulunmasına rağmen, Avrupa'da stratejik mekânsal planlamaya geçişe ilişkin tek bir anlatı bulunmadığı açıktır. Avrupada mekânsal gelişim sorunlarının çeşitliliği, yasal ve yönetsel sistemler, kurumsal bağlamlar, yönetim kültürleri ve planlama araçları siyasa birleşmesinden ya da benzeşmesinden bahsetmeyi zorlaştırmaktadır. Paralel, ayrışan ya da benzeşen değişim yörüngeleri analizin farklı boyutları içerisinde bulunulabilir.

Geleceğe bakarken, Almanyada kentsel bölgesel ölçeklerdeki stratejik mekânsal planlamanın, kent-bölge ölçeğinde bütüncül ve işbirlikçi mekânsal siyasalar ve yenilikçilikle iyi uygulamaların yaygınlaşmasına vurguyu da içeren bir dizi farklı prosedürel nitelik tarafından belirleneceği beklenebilir. Buna ek olarak Avrupa Kentinin savunulmasını, demografik daralma ve yaşlanma ile tercihe bağlı olarak kahverengi alanların geliştirilmesi bağlamında çevresel ve sosyal sürdürülebilirliğin daha fazla dikkate alınmasını da içeren bir dizi belirgin yaşamsal unsurla tanımlanabilir. Dublin kent bölgesinde ve İrlanda'daki yakın zamanlı eğitimler daha geniş açıdan artan düzeyde hiyerarşikleşen mekânsal ve arazi kullanım planları ile karakterize edilen mevzuat planlama sistemi içerisinde stratejik mekânsal planlamanın kendine daha fazla yer bulduğuna işaret etmektedir. Mevcut ekonomik durgunluk ve konut piyasasının çöküşü bağlamında, mekânsal planlamanın piyasa düzenlemesindeki potansiyel rolünün yeniden değerlendirileceği muhtemeldir. Aynı zamanda kent bölge ölçeğindeki mekânsal stratejilerin ekonomik rekabetçilik üzerine daha fazla vurguda bulunacağı, bunun da bölgesel uyum ve dengeli bölgesel gelişmeye ilişkin Avrupa ve ulusal siyasa hedefleri açısından yeni sorunlara yol açacağı görülmektedir. Mekânsal planlama stratejileri artan bir şekilde odaklanılmasına sektörler arası siyasa eşgüdümüne hizmet edebilir ancak, bu belirgin biçimde kurumsal destek ve kamu kaynaklarının hedeflenmiş dağıtımına bağlıdır (ayrıca bkz. Haughton ve diğerleri 2010, 248).

Buna ek olarak, bu makale stratejik siyasa yapımı ile mekânsal planlamanın resmi düzenleyici ve yasal yönleri arasındaki yaşamsal kesişimin belirginliğine işaret etmiştir. Dolayısıyla, resmi ve enformel araçların ve mekanizmaların bütünlük ve destekleyici olarak kullanımı hem Dublin hem de Erfurt kent bölgesindeki evrilen sorunlar açısından daha dayanıklı planlar ve planlama siyasası çerçeveleri geliştirmek için tek mümkün ve aynı zamanda başarı vaat edici yol olarak görünmektedir.

Bu makalede sunulan Avrupadaki mekânsal planlama pratiklerinin karşılaştırmalı analizi, farklılaşan mekânsal bağlamlarda mekânsal planlama sistemlerinin, siyasalarının ve stratejilerinin yönetim kapasitelerinin daha gelişmiş karşılaştırmalı anlayışı için bir ayırım noktası sağlamaktadır. Erken dönem bölge ölçeğinde Avrupada stratejik mekânsal planlama girişimlerinin 'yenilikçi örnekler'inin gözden geçirilmesi bağlamında, Albrechts ve diğerleri (2003, 115) sormaktadır:

Tablo 1. Dublin ve Erfurt Saha Araştırmalarına Uygulanan Karşılaştırmalı Analiz Çerçevesi

Farklılaşma Düzeyleri	Dublin	Erfurt
Yasal ve Yönetmelik Çerçeveler	Yüksek düzeyde merkezileşmiş bir siyasa ve yönetim çerçevesinde konumlandırılmış kesintili bir arazi kullanım düzenlemesi	Başta yerel arazi kullanım planları olmak üzere hükümetlerin her düzeyinde güçlü bir mekânsal planlama geleneği. Farklı hükümet düzeyleri arasında eşgüdüm ve pazarlığa ilişkin belirgin bir vurgu.
Planlama Araçları	Gelişme denetim araçlarına güçlü bir bağlılık. 1990'lardan bu yana ulusal ve bölgesel düzeylerde stratejik planlamanın başlatılması. Mekânsal planlamanın genişleyen kapsamının diğer siyasa sektörlerini etkilemesi	Çağdaş mekânsal gelişme sorunları karşısında yeterince esne bulunmayan ama yüksek düzeyde kesinlik sağlayan resmi mekânsal planlara geleneksel bir bağlılık. Yakın zamanda mekânsal planlara paralel olarak enformel stratejilerin kullanılması.
Kurumsal Bağlam ve Yönetişim Kültürleri	Ağırlıklı olarak sektörel kurumsal çerçeve ve yerel tarafından yönlendirilen yönetim kültürü. Plan-odaklı bir sisteme geçiş için kurumsal ve kapasite inşasına ve yönetim kültürlerinin değişimine dayalı bir değişimin gerekli görülmesi	Karşılaştırmalı olarak bakıldığında siyasa yapımına mekânsal ve bütünlük bir yaklaşım iyi gelişmiş. Yakın zamanlı stratejik girişimler Çağdaş sorunlarla başa çıkabilmek için daha geniş yelpazede paydaşların siyasa yapım sürecine dahil edilmelerini öngörüyor
Mekânsal Gelişme ve Sosyo-ekonomik Sorunlar	Kelt kaplanları dönemindeki (c. 1994 - 2007) hızlı piyasa merkezli büyümenin ardından gayrimenkul piyasalarında çarpıcı çöküş ve ekonomik durgunluk	1990'da Alman yeniden birleşmesinden beri geniş çaplı mekânsal etkileri olan süregiden yapısal demografik değişimler ve sosyo-ekonomik daralma süreçleri
Siyasi Hedefler ve Siyasa Öncelikleri	1997'den bu yana sürdürülebilir kalkınmaya verilen artan önem. Serbestleşen bir planlama sistemiyle sonuçlanan geleneksel mekânsal gelişmeyle ekonomik kalkınmayı eş tutan eğilimler, yakın yıllarda ekonomik rekabetle ilgili olarak artan vurgu	2002'den bu yana sürdürülebilir arazi geliştirme hedefleri üzerine güçlü vurgu. 2006'dan bu yana artan bir şekilde pragmatik olarak federal siyasaya yönelim. Sürdürülebilir kalkınma kaygılarıyla ehlileştirilmiş ekonomik rekabetçiliğe odaklanma

'Onların diğer birçok aktör yanında proje önerilerini şekillendirme, bütçe ayırma ve düzenleyici pratikler açısından güçleri nereden geliyor...Bölgesel gelişme yörüngelerini değiştirecek ikna etme güçleri mi var...?

Geçen dönemde Avrupa mekânsal planlamasına ilişkin kayda değer bir literatürün belirmiş ve gelişmiş olmasına rağmen bu eleştirel sorgulama var olan bağlamda hala geçerli ve gerekli olmaya devam etmektedir. Analitik bir kavram olarak, yönetim kapasitesi hem gelişmenin mekânsal dağılımını yönlendirme kapasitesi hem de daha yakın zamanlı mekânsal stratejilerle ilişkili daha geniş siyasa eşgüdümü ışığında sektörel siyasaların mekânsal etkilerinin eşgüdümünü sağlama çerçevesi gibi hareket etme kapasitesi olarak anlaşılabilir.

Bu makalede sunulan iki saha araştırması mekânsal stratejilerin yönetim kapasitesinin pratikte ne derece stratejinin

üretildiği bağlamın özgünlüklerine (dinamik, piyasa tarafından yönlendirilen bir gelişme mi yoksa sosyo-ekonomik daralma ve demografik yaşlanma mı) vurgulamaktadır.

Ancak, Avrupada mekânsal planlamanın bağlamsal karşılaştırmalı analizinin akademik araştırmacılar, siyasa yapıcılar ve planlama pratisyenleri arasında etkileşimli bir diyalogun geliştirilmesini gerektirdiği görülmektedir. Bu tür bir diyalog Çağdaş mekânsal gelişme eğilimlerinin özgünlüklerini ve genelliğini, farklı bölgesel bağlamlarda süregiden değişimin daha iyi anlamaya yardımcı olabilir ve tüm paydaşlar için bilgilendirici ve yapıcı bilgi aktarımını kolaylaştırabilir. Bu temelde bir etkileşimli diyalog, planlama kuramı literatüründeki süreç ve prosedürlere ilişkin soyut bir kuramsal odakla bölgesel çeşitlilik ve mekânsal gelişme sorunları ile karakterize edilen ESPON ve benzer siyasa-yönelimli araştırma girişimleri arasında ilişki kurulmasına hizmet edebilir.

Teşekkür

Yazarlar bu makalenin ilk taslağı üzerinde yorumlarda bulunan Brendan Williams (University College Dublin) ve John Henneberry, Malcolm Tait ve Craig Watkins'e (University of Sheffield) teşekkür eder. Bu makalenin bazı kısımları yazarların birinin University College Dublin Coğrafya, Planlama ve Çevresel Siyasa Okulunda yürüttüğü doktora araştırmasına dayanmaktadır.

KAYNAKLAR

- Adams, D. & Tiesdell S. (2010). Planning as Market Actors: Rethinking State-Market Relations in Land and Property, *Planning Theory and Practice*, 11, (2), 187-207.
- Adams, N. (2008). Convergence and Policy Transfer: An Examination of the Extent to which Approaches to Spatial Planning have converged within the Context of an Enlarged EU, *International Planning Studies*, 13, (1), 31-49.
- Adams, N., Alden, J. & Harris, N. (2006a). Introduction: Regional Development and Spatial Planning in an Enlarged European Union, in Adams, N., Alden, J. & Harris, N. (eds) *Regional Development and Spatial Planning in an Enlarged European Union*, Aldershot: Ashgate, 3-16.
- AG Erfurter Seen (2009). 'Das Regionale Entwicklungskonzept (REK)'. Arbeitsgemeinschaft Erfurter Seen. <http://www.erfurter-seen.de/rek/konzept.htm>, accessed 24/07/2009. In German.
- Albrechts, L. (2004). Strategic (spatial) planning re-examined, *Environment and Planning B: Planning and Design*, 31, (5), 743-758.
- Albrechts, L., Healey, P. & Kunzmann, K. R. (2003). Strategic Spatial Planning and Regional Governance in Europe, *Journal of the American Planning Association*, 69, (2), 113.
- Allin, S. (2001). 'Rahmenmasterplanung Großwohnsiedlungen – am Beispiel Erfurt'. Diploma thesis in Spatial and Environmental Planning at the University of Kaiserslautern (Germany). 2001. In German.
- Allmendinger, P. & Tewdwr-Jones, M. (2006). Territory, Identity of Spatial Planning, in Tewdwr-Jones, M. & Allmendinger, P. (eds) *Territory, Identity and Spatial Planning: Spatial Governance in a Fragmented Nation*. London and New York: Routledge, 3-21.
- Allmendinger, P., Tewdwr-Jones, M. (2009). Embracing Change and Difference in Planning Reform: New Labour's Role for Planning in Complex Times, *Planning Practice and Research*, 24, 1, 71-81. 34
- BBR/BMVBS Bundesamt für Bauwesen und Raumordnung/Bundesministerium für Verkehr, Bau und Stadtentwicklung (2006): *Perspectives of Spatial Development in Germany*, Bonn/Berlin.
- Böhme, K. & Waterhout, B. (2008). The Europeanisation of Spatial Planning, in Faludi, A. (ed) *European Spatial Research and Planning*, Cambridge MA: Lincoln Institute of Land Policy.
- Catalan, B., Sauri, D. & Serra, P. (2008). Urban sprawl in the Mediterranean? Patterns of growth and change in the Barcelona Metropolitan Region 1993–2000, *Landscape and Urban Planning*, 85, (3-4), 174-184.
- Commission of the European Communities (1997). *The EU Compendium of Spatial Planning Systems and Policies*, Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities.
- Commission of the European Communities (2008). *Green Paper on Territorial Cohesion: Turning territorial diversity into strength*, http://ec.europa.eu/regional_policy/consultation/terco/index_en.htm, accessed 12/04/2010.
- Commission of the European Communities (CEC) (1999). *European Spatial Development Perspective: Towards a Balanced and Sustainable Development of the Territory of the European Union*, Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities.
- Committee for Spatial Development. (1999). *The European Spatial Development Perspective*, Luxembourg: European Commission.
- Convery, F., McInerney, D., Sokol, M. & Stafford, P. (2006). Organising Space in a Dynamic Economy – Insights for Policy from the Irish Experience, *Built Environment*, 32, (2), 172-183.
- Dabinett, G. & Richardson, T. (2005). The Europeanization of Spatial Strategy: Shaping Regions and Spatial Justice through Governmental Ideas, *International Planning Studies*, 10, (3-4), 201-218. 35
- Davoudi, S. & Strange, I. (2009). Space and Place in Twentieth Century Planning: an Analytical Framework and Historical Review, in Davoudi, S. & Strange, I. (eds) *Conceptions of Space and Place in Strategic Spatial Planning*. London: Routledge, 7-42.
- Doucet, P. (2006). Territorial Cohesion of Tomorrow: A Path to Cooperation or Competition? *European Planning Studies*, 14, (10), 1473-1485.
- Dühr, S., Colomb, C. & Nadin, V. (2010). *European Spatial Planning and Territorial Cooperation*, London: Routledge.
- Erfurt (2007). *Landeshauptstadt Erfurt Stadtverwaltung, 'Bevölkerung der Stadt Erfurt 2007 – Bestands- und Bewegungsdaten. Kommunalstatistisches Heft 64. Erfurt 2007.* <http://www.erfurt.de>, accessed 24/05/2009. In German.
- Erfurt (2008). *Landeshauptstadt Erfurt Stadtverwaltung, 'Erfurter Statistik – Statistischer Halbjahresbericht I/2008'. Erfurt 2008.* <http://www.erfurt.de>, accessed 27/05/2009. In German.
- ESPN (European Observation Network for Territorial Development and Cohesion. (2010). DEMIFER: Demographic and Migratory Flows Affecting European Regions and Cities – Draft Final Report, http://www.espon.eu/main/Menu_Projects/Menu_AppliedResearch/demifer.html, accessed 09/08/2010.
- European Environment Agency (2006). *Urban Sprawl in Europe: The Ignored Challenge*, EEA Report 10. Copenhagen: European Environment Agency.
- Fabbro, S. & Haselsberger, H. (2009). Spatial Planning Harmonisation as a Condition for Trans-National Cooperation: The Case of the Alpine-Adriatic Area, *European Planning Studies*, 17, (9), 1335-1356.
- Faludi, A. (2000). The Performance of Spatial Planning, *Planning Practice and Research*, 15, (4), 299-318.
- Faludi, A. (2004a). Spatial Planning Traditions in Europe: Their Role in the ESPD Process. *International Planning Studies*, 9, (2-3), 155-172.
- Faludi, A. (2007a). Making Sense of the Territorial Agenda of the European Union. *European Journal of Spatial Development*; Refereed Articles, 25, <http://www.nordregio.se/EJSD/refereed25.pdf>, accessed 25/05/2010.
- Faludi, A. (2007b) (ed). *Territorial Cohesion and the European Model of Society*, Cambridge, MA, Lincoln Institute of Land Policy.
- Faludi, A. (2010). European Spatial Planning: Past, Present and Future, *Town Planning Review*, 81, (1), 1-22.
- Friedmann, J. (2005). Globalisation and the Emerging Culture of Planning, *Progress in Planning*, 64, 183-234.
- Hajer, M. (2003). Discourse analysis and the study of policy making, *European Political Science*, 2(1), 61-65.
- Harris, N. & Hooper, A. (2004). Rediscovering the Spatial in public policy and planning: an examination of the spatial content of sectoral policy documents, *Planning Theory and Practice*, 5, (2), 147-169.
- Haughton, G., Allmendinger, P., Counsell, D. & Vigar, G. (2010). *The New Spatial Planning: Territorial management with soft spaces and fuzzy boundaries*, London: Routledge.
- Healey, P. (1997). *Collaborative Planning: Shaping Places in Fragmented Societies*, Hampshire: Palgrave Macmillan.
- Healey, P. (1998). Building Institutional Capacity through Collaborative Approaches to Urban Planning, *Environment and Planning: A*, 30, (9), 1531-1546.
- Healey, P. (2003). The Communicative Turn in Planning Theory and its

- Implications for Spatial Strategy Formation, in Campbell, S. & Fainstein, S. S. (eds) *Readings in Planning Theory*. Oxford: Blackwell, 234-258.
39. Healey, P., Cars, G., Madanipour, A. & De Magalhaes, C. (2002). Transforming Governance, Institutional Analysis and Institutional Capacity, in Cars, G., Healey, P., Madanipour, A. & De Magalhaes, C. (eds) *Urban Governance, Institutional Capacity and Social Milieux*. Aldershot: Ashgate, 6-28.
 40. Healey, P., Khakee, A., Motte, A. & Needham, B. (eds) (1997). *Making Strategic Spatial Plans: Innovation in Europe*, London: UCL Press.
 41. Hopkins, L. D. (2001). *Urban Development: The Logic of Making Plans*, London: Island Press.
 42. Jensen, O. B. & Richardson, T. (2004). *Making European Space: mobility, power and territorial identity*, London and New York: Routledge.
 43. Kitchin, R., Gleeson, J., Keaveney, K. & O'Callaghan, C. (2010). *A Haunted Landscape: Housing and Ghost Estates in Post-Celtic Tiger Ireland*, NIRSA Working Paper Series, 59, Maynooth: National Institute for Regional and Spatial Analysis, National University of Ireland Maynooth.
 44. Knieling, J. & Othengrafen, F. (2009). Preface: Spatial Planning and Culture – symbiosis for a better understanding of cultural differences in planning systems, traditions and practices, in Knieling, J. & Othengrafen, F. (eds) *Planning Cultures in Europe. Decoding Cultural Phenomena in Urban and Regional Planning*, Aldershot: Ashgate.
 45. Kunzmann, K. R. (2006). The Europeanisation of Spatial Planning, in Adams, N., Alden, J. & Harris, N. (eds) *Regional Development and Spatial Planning in an Enlarged European Union*. Aldershot: Ashgate, 43-64.
 46. Lloyd, G. M. & Peel, D. (2005). Tracing a Spatial Turn in Planning Practice in Scotland. *Planning Practice and Research*, 20, (3), 313-325.
 47. Maldonado, J. L. (2003). Metropolitan government and development strategies in Madrid, in Salet, W., Thornley, A. & Kreukels, A. (eds) *Metropolitan Governance and Spatial Planning: Comparative Case Studies of European City-Regions*, London and New York: Spon Press, 359-374.
 48. Morphet, J. (2011). *Effective Practice in Spatial Planning*, London: Routledge.
 49. Nadin, V. (2007). The Emergence of the Spatial Planning Approach in England, *Planning Practice and Research*, 22, (1), 43-62.
 50. Newman, P. & Thornley, A. (1996). *Urban planning in Europe: International Competition, National Systems, and Planning Projects*, London, Routledge.
 51. Pahl-Weber, E. & Henckel, D. (2008). The Planning System and Planning Terms in Germany – A Glossary' Academy for Spatial Research and Planning (ed.), *Studies in Spatial Development*, 7. Hanover.
 52. RPGMT – Regionale Planungsgemeinschaft Mittelthüringen (2010). *Modellvorhaben der Raumordnung*, http://www.regionalplanung.thueringen.de/rpg/mittel/themen_projekte/moro/ziel/index.asp, accessed 11/06/2010).
 53. Salet, W. & Faludi, A. (eds) (2000). *The Revival of Strategic Spatial Planning*, Amsterdam: Royal Netherlands Academy of Arts and Sciences.
 54. Salet, W., Thornley, A. & Kreukels, A. (2003a). Institutional and Spatial Coordination in European Metropolitan Regions, in Salet, W., Thornley, A. & Kreukels, A. (eds) *Metropolitan Governance and Spatial Planning: Comparative Case Studies of European City-Regions*, London and New York: Spon Press, 3-19.
 55. Sartorio, F. S. (2005). Strategic Spatial Planning: A Historical Review of Approaches, its Recent Revival, and an Overview of the State of the Art in Italy, *DISP – The Planning Review*, 162 (3), 26-40.
 56. Schmidt, S. (2009). Land Use Planning Tools and Institutional Change in Germany: Recent Developments in Local and Regional Planning, *European Planning Studies*, 17, (12), 1907-1921.
 57. Shaw, D. & Lord, A. (2007). The Cultural turn? Culture change and What it Means for Spatial Planning in England, *Planning Practice and Research*, 22, 63-78.
 58. Staats, J. (2006). The new concepts of spatial planning – possibilities for their implementation through federal spatial planning, in BBR (ed.): *Informationen zur Raumentwicklung*, Issue 11/12.2006.
 59. Sykes, O. (2008). The Importance of Context and Comparison in the Study of European Spatial Planning, *European Planning Studies*, 16, (4), 537-555.
 60. Tewdwr-Jones, M. (2004). *The Planning Polity*, London: Routledge.
 61. The Federal Government (2002). *Perspectives for Germany – Our Strategy for Sustainable Development*, Berlin.
 62. The Federal Government (2008). *For a Sustainable Germany – Progress Report 2008 on the National Strategy for Sustainable Development*, Berlin.
 63. TLS (2007). Thüringer Landesamt für Statistik (TLS), 'Statistischer Bericht, Entwicklung der Bevölkerung Thüringens von 2007 bis 2020 nach Kreisen – Bevölkerungsvorausberechnung'. Erfurt 2007. <http://www.tls.thueringen.de>, accessed 27/05/2009. In German.
 64. TLS (2009). Thüringer Landesamt für Statistik (TLS), 'Statistischer Bericht, Bruttoinlandsprodukt in Thüringen 1998 bis 2008 – Ergebnisse der 2. Fortschreibung 2008'. Erfurt 2009. <http://www.tls.thueringen.de>, accessed 27/05/2009. In German.
 65. TMBLM (2009a). 'Raumbeobachtung'. Thüringer Ministerium für Bau, Landesentwicklung und Medien (TMBLM). <http://www.thueringen.de/de/tmbml/rolp/raumbeobachtung/>, accessed 16/07/2009. In German.
 66. TMBLM (2009b). 'Regionale Entwicklungskonzepte'. Thüringer Ministerium für Bau, Landesentwicklung und Medien (TMBLM). <http://www.thueringen.de/de/tmbml/rolp/regentw/>, accessed 16/07/2009. In German.
 67. TMBLM (2009c). 'Regionalmanagement'. Thüringer Ministerium für Bau, Landesentwicklung und Medien (TMBLM). <http://www.thueringen.de/de/tmbml/rolp/regentw/>, accessed 16/07/2009. In German.
 68. TMBLM (2009d). 'Städtekooperationen'. Thüringer Ministerium für Bau, Landesentwicklung und Medien (TMBLM). <http://www.thueringen.de/de/tmbml/rolp/regentw/>, accessed 16/07/2009. In German.
 69. Vanolo, A. (2010). European Spatial Planning Between Competitiveness and Territorial Cohesion: Shadows of Neo-liberalism, *European Planning Studies*, 18, (8), 1301-1315.
 70. Wiechmann, T. (2008). Errors Expected-Aligning Urban Strategy with Demographic Uncertainty in Shrinking Cities, *International Planning Studies*, 13, (4), 431-446.

ARAŞTIRMA / ARTICLE

Karar Verme Süreçlerinin Demokratikleşmesinde Stratejik Yaklaşımın Rolü ve Örnek Uygulamalar Süreç Tasarımı, Katılım ve Eylem

The Role of a Strategic Approach in the Democratization of Decision Making Processes: Process Design, Participation and Action

Anlı Ataöv

Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü, Ankara

ÖZ

Demokratik ve katılımcı bir toplumun gelişmesine stratejik yaklaşım ile yürütülen gelecek planlama süreçleri katkı sağlayabilir. Stratejik planlamanın geleneksel planlamadan farklılaşan en önemli özelliği katılımcı olması, toplumu planlama aşamasından geleceğe daha ileri bir yere götürmek için en stratejik kararı almaya yönlendirmesi ve üründen çok sürece odaklanmasıdır. Bunun yanında, ülkemizde, her ne kadar, özellikle 2000'lerin başlarında yürürlüğe giren yasalar stratejik yaklaşımı ve katılımı öngörmüşse de, bunun ilkelerine uygun olarak yapılabilirliği yaygınlaşmamıştır. Bu yazı, stratejik planlamayı, ilkelerine uygun olarak uygulanabilmesi için Eylem Araştırma süreci olarak ele almayı önermekte ve stratejik planlamanın toplumun demokratikleşmesine katkısının sağlanabilmesi için süreç, katılım ve eyleme dönük bilgi üretimini gerekli koşullar olarak tartışmaktadır. Bunu yaparken de, Türkiye'nin farklı bölge ve bağlamlarında uygulanmış örnek planlama uygulamalarıyla desteklemektedir.

Anahtar sözcükler: Eylem; katılım; stratejik planlama; süreç tasarımı; toplumun demokratikleşmesi.

ABSTRACT

The future planning processes carried out with a strategic approach can contribute to the development of a democratic and participatory society. Respectively, the participatory approach, the orientation towards taking the most strategic decision for the best future and the focus on the process constitute some of the main characteristics that distinguish strategic planning from traditional planning. Being said that, in Turkey, despite some regulations and laws enacted in the beginning of the 2000s to enhance the strategic approach, its applicability in respect to the principles of participation, future planning and process has not been widely seen. This article suggests carrying out the strategic planning as an Action Research process to ensure the participation, the generation of actionable knowledge, and the design and conduct of a process, and thereby, to contribute to the democratization of the societies. By doing this, the article presents five examples implemented in line with this approach in different regions and contexts of Turkey.

Key words: Action; participation; strategic planning; process design; democratization of societies.

GİRİŞ

Günümüz yönetim sistemleri temsili demokrasi modeline göre işlemektedir. Bu model çoğunluğun oyuna bağlıdır ve katılımı oy vermek olarak tanımlar. Oy verenlerin kararlara doğrudan etkisi yoktur. Bu demokrasi modeli toplum üzerinde bir kontrol mekanizması oluşturur (Warren, 2002). Ancak, temsili demokrasi modeli bugünün toplumsal biçimlenme sürecindeki karmaşık dinamiklere ve toplumsal yapının çeşitli gereksinimlerine ve beklentilerine cevap verememektedir

(Tekeli & Pınarcıoğlu, 2004). Bu gerekçeyle, temsili demokrasi modeli toplumsal alanlarda katılımcı demokrasi modeli ile desteklenmelidir (Ataöv, 2007a).

Demokratik ve katılımcı bir toplumun gelişmesine üç toplumsal alanda değişimlerle destek verilebilir. Bunlar çalışma hayatı, eğitim ve planlamadır. Bu üç alan, toplumun farklı kesim ve gruplarından bireyleri biraraya getiren yoğun sosyal süreçleri üretir. Sosyal süreçler karar verme, karar uygulama ve etkilenme alt süreçlerini içerir. Bu süreçlerin yönetim

yaklaşımı katılımcı sayısını, kararlara taahhütü ve sürdürülebilirliği etkiler. Bu yüzden, bu tür toplumsal alanlardaki sosyal süreçlerin nasıl biçimlendiği önemlidir. Sosyal süreçler büyük kitleleri içine katar, toplumsal kararlar üretir ve uygulama ortamları doğurur. Dolayısıyla, çalışma hayatı, eğitim ve planlama toplumsal hareketin tetiklendiği ve harekete geçtiği alanlar olabilir. Bireylerin çoğunun dışlandığı ve kapalı sistemler gibi işletilen karar verme süreçleri toplumsal değişimin en az gerçekleştiği durumları oluşturur. Katılımcı ve açık sistemler olarak çalışan süreçlerde toplumsal değişim en yüksek düzeyde gerçekleşebilir. Böyle ortamlar toplumsal değişim için kaçınılmaz fırsatlardır.

Planlama, açık bir sistem olarak tasarlanıp uygulanabildiğinde, daha iyiye doğru giden oldukça etkili bir toplumsal değişim süreci tetiklenebilir. Bu yaklaşım, özellikle 1980'lerden sonra hakim olan katılımcı ve işbirlikçi özellikleri vurgulayan, demokrasi, eşitlik ve sürdürülebilirlik gibi küresel akımları izleyen planlama paradigması çerçevesinde anlaşılabilmektedir. Buna göre, planlama, en basit tanımıyla, sadece otoritenin veya uzmanların değil, tüm ilgi gruplarının karar verme sürecine katılımı temeline oturan yeni bir sosyal görüşün kabulü ile söz konusu yerin mevcut durum değerlendirmesinin yapılması, gelecek hayalinin tanımlanması ve bu hayale ulaşacak projelerin tasarlanması sürecidir. Bu nedenle, sadece çıktıları üretmek planlamayı tanımlamak için yeterli değildir. Planlama, anlama ve ileriye dönük hayalleri sistematik olarak biçimlendirme sürecinin yönetimiyle de ilişkilidir. Bu paradigmanın en yaygın yaklaşımı müzakereci ve işbirlikçi planlamadır (Forester, 1999; Healey, 2004, 2003, 1997). Bunun yanında, pratik tepkisel (Wong, 1998); taahhütçü (Burby, 2003; Innes, 1996; Tekeli & Pınarcıoğlu, 2004) ve stratejik (Albrechts, 2004; Albrechts et al., 2003; Friedmann et al., 2004) planlama yaklaşımları da vardır.

Stratejik planlama yaklaşımı, söz konusu il veya bölge olduğunda, ilgili yerin gelecekte nasıl olacağı, hangi yöne doğru gelişeceği veya hangi alanda daha güçlü olacağı ile ilgili soruları sorar. Çalışmanın yapıldığı yeri planın yapıldığı zamandan daha iyiye doğru götürmek nihai hedeftir. Bu yüzden gelecek planlaması stratejik bir yaklaşım ile yürütülür. Söz konusu yer için en güçlü ve en geçerli gelecek adımının programlanması yapılır. Bu bir gelecek hayali kurma ve bunun nasıl hayata geçirebileceğinin araçlarını geliştirme çalışmasını da gerektirir. Bu yüzden, bir yerin gelecek hayalinin içeriğinin “nasıl” belirleneceği, bu hayalin içeriği ve kalitesi kadar önemlidir.

Stratejik planlama yasal olarak, 2004 yılından sonra “Kamu Reformu” olarak bilinen bir dizi yasal düzenlemelerle Türkiye'nin kentsel planlama gündemine daha etkili bir şekilde girmiştir. Planlamada atılan bu yasal adımı, 1980'lerde başlayan ve 2000'lerin başında kuvvetlenen ülkesel politikalar bağlamında neoliberal bir yaklaşımın benimsenmesinin bir uzantısı olarak yorumlamak mümkündür (Balaban, 2008; Bayırbağ, 2000). Bunun yanında, bu yasalar yerel yönetime farklı bir planlama yaklaşımı getirip mekansal ve kurumsal stratejik planlama yapılmasını ve bunun ilgili aktörlerin katılımıyla gerçekleştirilmesini

öngörmüştür. Bununla birlikte, geleneksel planlama yaklaşımı, stratejik planlama başlığı altında, pratikte bir çok yerde hakim olmaya devam etmektedir. Bu uygulamalar, genelde, ekonomik büyüme ve gelişimi teşvik eden akılcı planlama (örnek: Faludi, 2000) ve/veya estetik formu temel alan normatif planlama (örnek: Zube, Sell & Taylor, 1982) paradigmalarına yakın uygulamalardır. Ancak, her iki paradigmayı izleyen planlama pratiği, genelde kapalı bir sistem olarak yürütülmekte, parçacı bir gelişime temel oluşturmakta, ciddi bir kaynak ve zaman kaybına neden olmakta ve planlama sürecini sosyal tabandan ayırmaktadır. Bu yüzden, stratejik planlama yaklaşımını iyi yorumlamak ve nasıl yapılabileceğinin yollarını iyi tanımlamak gerekmektedir.

Bu tür planlama ve uygulama yaklaşımlarının hakim olmasının iki nedeni olabilir. Birincisi, politik ve ekonomik çıkarların, yani ulusal ve/veya uluslararası merkezli çıkarların yerel çıkarlar üzerinde hakim olmasıdır. İkincisi, yerel yönetimlerin stratejik planlama süreçlerinin dünyada geçerli planlama söylemlerine ve uygulamalarına uygun, yani demokratik ve katılımcı bir anlayışla yönetme koşullarının sağlanmasında ortaya çıkan aksaklıklarla ilgili olmasıdır.

Bu çalışma ikinci sorunsal üzerinde odaklanmakta ve stratejik yaklaşımı olan bir planlama sürecini katılımcı demokratik bir anlayışla yönetmek için gerekli üç genel koşulu tartışmaktadır. Buna göre, kentsel düzeyde karar verme süreçlerinin demokratikleşmesinde planlamanın katılımcı bir süreç içerisinde yönetilmesi, tam katılımı sağlaması ve eyleme dönük bilgiyi üretmesi gerekmektedir. Bunu yaparken, yazı stratejik yaklaşım ile yürütülen planlama süreçlerinin nasıl toplumsal değişim süreci olarak ele alınabileceğine odaklanacaktır. Bu bağlamda, stratejik yaklaşımın karar verme süreçlerinin demokratikleşmesindeki rolünü tartışacak ve bunu Türkiye'de bölge ve il ölçeğinde gerçekleştirmiş beş örnek uygulama ile destekleyecektir. Bu uygulamalar, 1990'lar ile 2010'lar arasında Ege Bölgesi'nde ve Kocaeli, Ankara, Adıyaman, Bursa illerinde yürütülmüş katılımlı planlama çalışmalarıdır: Ege Bölgesi Stratejik Planlama, Kocaeli Stratejik Planlama, Ankara İli Stratejik Planlama, Kommagene-Nemrut Alan Yönetimi Planı Planlama ve Bursa İli 1/100,000 Ölçekli Çevre Düzeni Planı Planlama çalışmalarıdır. Stratejik yaklaşımlarının yanı sıra hepsinin temelde benzer yöntemsel kurguya göre tasarlanmış olduğundan bu beş çalışma seçilmiştir. Ancak bağlamsal farklılıklar katılımlı demokratik planlama sürecinin uygulamadaki farklılıklarını da ortaya çıkartmaktadır.

Buna göre, bu sunuş aynı yöntemsel yaklaşımla farklı toplumsal bağlamlardaki uygulamaların farklı katılımlı demokratik planlama süreçlerini, katılım düzeyini ve eyleme dönük bilgiyi üretebileceğini de göstermiş olacaktır. Yazı, örnek uygulamalarda üretilen kararları kapsamamaktadır, çünkü her bir uygulamanın çıktılarının tartışması ayrı olabilecek bir yazı konusudur. Bu bilgiye ulaşılması istendiği takdirde ilgili kaynaklar gösterilmiştir. Örnekler yazının stratejik planlama sürecinin demokratikleşmesi için savunduğu üç koşul üzerinden karşılaştırmalı olarak sunulacaktır.

KATILIMCI STRATEJİK PLANLAMA SÜREÇ TASARIMI

Katılım süreçleri yerel bağlam ve dinamiklere göre farklı olarak biçimlenebilirler. Ancak, başarılı katılımcı uygulamalarda stratejik planlama birbiriyle paralel giden iki genel süreçten oluşur. Planlamanın, yani stratejik yerel bilginin üretildiği süreci, izleme ve değerlendirmesi süreci destekler. Planlama süreci belli başlı üç aşamadan oluşur. Bunlar hazırlık, çevresel ve mevcut durumun değerlendirmesi ve gelecek tasarım aşamalarıdır. Bu süreçte bilgi, gelecek hayalini simgeleyen soyut kavramdan uygulama proje planlarına dek somutlaştırılır. Bu, soyut bilgiyi her aşamada ayakları yere basar hale getirecek bir biçime sokar. Her aşama kendi içinde kendi kendini değerlendiren bir mekanizma gibi çalışır. Bir önceki aşamada üretilen bilgi değerlendirilir, yeniden oluşturulur ve güncel koşullara göre netleştirilir.

'Hazırlık' aşamasında, örgütsel işbirliğin altyapısı kurulur; taslak süreç tasarımı geliştirilir, söz konusu kentin bağlamsal ve tarihsel yapısı irdelenir ve paydaş haritası oluşturulur. Bu kapsamda, örgütsel işbirliği için süreci yönetecek teknik ekip kurulur, protokoller imzalanır. Süreç haritası geleceği planlama sürecinin tasarımıdır. Süreç haritasında aşamalar, kullanılacak yöntem ve teknikler ve beklenen çıktılar detaylandırılır. Bağlamsal ve tarihsel yapı, anahtar kişilerle yapılan yüzyüze görüşmelerin ve daha önce yapılmış çalışmaların ve yayınların derlenmesi, incelenmesi ve değerlendirilmesi ile biçimlenir. İddia sahibi haritası, söz konusu kentin kurumsal yapısını tanıyan kişilerin yanı sıra kentte hak iddia edebilecek kamusal (örnek: atanmışlar, seçilmişler, üniversiteler, vb.), özel (örnek: kentin ekonomik faaliyet gösteren büyük kuruluşları, vb.) ve sivil (örnek: sivil toplum örgütleri, odalar, dernekler, medya, vb.) kurum ve kuruluşlardan temsilcilerin, karar vericilerin ve uygulayıcıların katkısı ile oluşur.

'Çevresel ve mevcut durum değerlendirmesi' aşamasında, ilgili taraflar ile birlikte çevre koşullarının ve mevcut durumun tespiti ve değerlendirmesi yapılır. Çevresel koşulların değerlendirilmesi gelecekte kenti olumlu ve olumsuz etkileyebilecek dışsal senaryoların üretilmesini sağlar. Mevcut durumun tespiti, güçlü ve zayıf yönlerin ortaya çıkartılması ve değerlendirilmesidir. Bu aşamada, birbirinden bağımsız olarak, katılımcılar ile mevcut durumun değerlendirildiği ve gelecek beklentisinin biçimlendirildiği odak grup çalışmaları yapılabilir. Bu toplantılar, ayrıca, yönetimi ve yaklaşımı anlatma ve planlama süreciyle ilgili bilgi verme fırsatı yaratır.

'Gelecek tasarımı' aşamasında ilgili taraflar biraraya gelir ve ortaklaşa kent vizyonunu, stratejileri, projeleri ve eylem planlarını tasarlar. Bunun için geniş katılımlı çalıştaylar ve küçük grup çalışma toplantıları yapılabilir. Bununla birlikte, katılımcı

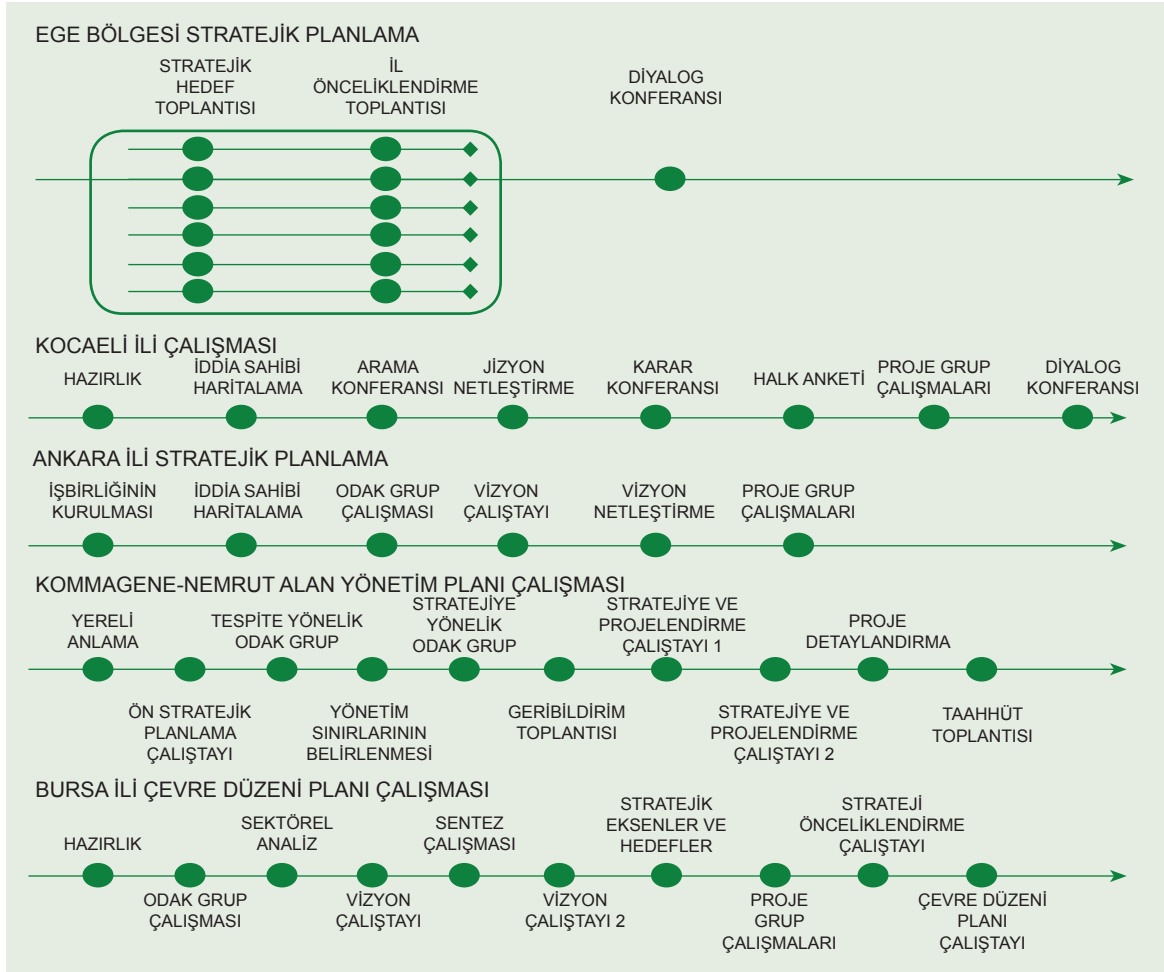
sayısı belli aşamalarda çoğalabilir veya azalabilir.

Katılımcı planlamanın, uzun vadede, bireysel ve toplumsal açıdan sayamayacağımız, hatta kimi zaman tahmin edemeyeceğimiz kalıcı ve yapıcı getirileri vardır. Bunun yanında, çok aktörlü değişim süreçleri oldukları için, uzun sürebilen sancılı süreçler gelişebilir. Bu da, çoğu zaman koordinatör kuruluşlar için cesaret kırıcı olabilmektedir. Öte yandan, sistematik ve uygun yaklaşım, yöntem ve tekniklerle yönetilmiş başarılı örnekler katılımlı planlamanın yapılabilirliği'ni önemli ölçüde desteklemektedir. 1990'ların sonunda uygulanan Ege Bölgesi Stratejik Planlaması, 2000'lerin başında gerçekleştirilen Kocaeli Kent Vizyonu, 2000'lerin ortasında yürütülen Ankara İli Stratejik Mekansal Planlama girişimi, 2007-2011 yılları arasında geliştirilen Kommagene-Nemrut Alan Yönetim Planı ve 2011-2012 yılları arasında gerçekleşen Bursa İli Çevre Düzeni Planı'na ilişkin planlama süreçleri buna örnek teşkil etmektedir. Grafik 1'de basitleştirilmiş haliyle sunulan bu çalışmalarda, planlama süreçleri 'Eylem Araştırması' olarak ele alınmış; bu ele alış biçimi gereği olarak da araştırmalar toplumsal yaşamın bir parçası olarak yürütülmüştür. Eylem araştırmasının kuramsal temeline uygun olarak geleceğin birlikte tasarlanması aracılığı ile toplumsal gelişime odaklanılmış ve çalışma döngüsel bir düşünsel süreç olarak yürütülmüştür (Greenwood & Levin, 1998; Gustavsen et al., 2001; Reason & Bradbury, 2001).

Eylem araştırması, sosyal bilimleri, özellikle eğitim alanında başlamak üzere 1940'lardan beri etkileyen; daha sonra, sağlık, kurumsal yapılanma, yönetim, toplumsal gelişim ve kalkınma gibi alanlara yayılan, son yıllarda da mekansal çalışmalarda benimsenen bir yaklaşımdır. Amerikan Pragmatizm Felsefi Okulu'nu büyük ölçüde etkileyen John Dewey'nin (1991) toplumsal gelişimin kolektif süreçlerinin demokrasi kavramı ile ilişkisini bir araştırma biçimi olarak ele alması eylem araştırmasının en önemli çıkış noktalarından birisidir. Pozitivist ve yorumcu paradigmalardan farklı ve eleştirel kuram ile ilişkilidir. Farklı yöntem ve tekniklerin birbirini tamamlayıcı şekilde uygulanmasına ve akademik bilgiyle yerel/pratik bilginin bütünleşmesine olanak sağlar. Bu araştırma yaklaşımının hedefi gereği, örnek uygulamalarda da, bilimsel bilginin üretilmesinde ve kararların alınmasında uzmanların ve ilgi gruplarının ortak bir süreçte yer almaları, dolayısıyla bilgi üretim ve karar alma süreçlerinin demokratikleşmesi ve kolektif öğrenmenin güçlenmesi üzerinde durulmuştur (Şekil 1).

Bölgesel ölçekte bir sivil örgüt tarafından başlatılan ve yürütülen örnek Ege Bölgesel Stratejik Planlama çalışmasıdır. Bu proje ile, 1995'de Ege Ekonomisini Geliştirme Vakfı (EGEV) ve Devlet Planlama Teşkilatı'nın (DPT) işbirliği ile Ege Bölgesi kapsamında katılımlı bir kalkınma süreci başlatılmıştır (Ataöv & Eraydın, 2010). Önce, yerel ve merkezi üst düzey karar vericiler, oda başkanları ve/veya genel sekreterleri, sivil toplum kuruluşları, uzmanlar, yerel üniversiteler, yerel yatırım şirketlerinin temsilcilerinden oluşan bir katılımcı gruba katılımlı bir strateji toplantısı yapılmıştır. Daha sonra Afyon, Aydın, Balıkesir, Çanakkale, Denizli, İzmir, Kütahya, Manisa, Muğla ve Uşak illerinden oluşan toplam on belediye ile birbirinden bağımsız

¹ 'İddia Sahibi' yasada belirtilen 'paydaş' kavramı yerine kullanılmaktadır. 'Paydaş' kavramı, farklı bilim dallarında (örneğin; işletme ve çevre bilimleri) 'hissedar/ortak' kavramı ile eş değerde kullanılmaktadır. Burada iddia sahibi kavramı 'hak iddia edecek ilgi grubu' anlamında kullanılmaktadır. Bu yüzden, metinde paydaş kavramı yerine yer yer iddia sahibi kavramı kullanılmıştır.

Şekil 1. Örnek uygulamaların basitleştirilmiş katılımlı planlama süreçleri.

olarak vizyon geliştirme ve strateji belirleme toplantıları ve konferansları düzenlenmiştir. Her ilde il vizyonunu hayata geçirecek projeler arasında öncelikler belirlenmiş ve yine tüm illerden gelen temsilcilerin katıldığı Diyalog Konferansı'nda yerel aktörlerin kararlarla ilgili taahhütleri alınmıştır. Ayrıca, bu sürece paralel olarak bölgesel kalkınma ajanslarının oluşumuna yönelik yasal ve uluslararası toplantılarla yoğun bir ikna süreci yaşanmıştır.

Bir diğer stratejik planlama katılımlı süreç örneği, İstanbul'un komşusu Kocaeli'nde, 2003'de, Kocaeli Sanayi Odası tarafından başlatılan ve eşgüdümü Sanayi Odası'nca sağlanan Katılımlı Kocaeli Kent Vizyonu çalışmasıdır (Ataöv, 2008). Bu kolektif çaba 1970'lerde o dönemin Belediye Başkanı Sefa Sirmen tarafından İzmit'te katılımlı sosyal konut tasarımı ile başlayan (Bulca et al., 1979), 1990'larda Habitat II'de Yerel Gündem 21 ilkelerinin etkin katkısı olan ve kent kurultayı yapısıyla ilk yönetim modelini geliştiren, 1999 depremiyle sivil örgütlenmeye ağırlık veren bir toplumsal ve örgütsel altyapı üzerine inşa edilmiştir.

Katılımlı planlama süreci 2004 Eylül'üne kadar sürmüştü ve bu tarihten sonra, kurumların kararları uygulaması ve bunu katılımcı izleme ve koordinasyon komitesinin takip etmesi ile

devam etmiştir. Kocaeli projesi 1100'den fazla Kocaelili ile Arama Konferansı, Karar Konferansı ve Diyalog Konferansı gibi bir dizi katılımlı strateji çalıştayları ve vizyon netleştirme ve proje detaylandırma toplantıları, halk anketleri, basın toplantıları, gazete yazıları, televizyon programları ve sık sık gerçekleştirilen izleme ve değerlendirme toplantılarıyla geliştirilmiştir. Büyük katılımlı çalıştaylara yüzden fazla yerel yönetim, valilik, il müdürlükleri, meslek odaları, sivil toplum kuruluşları ve üst düzey donanma temsilcileri, akademisyenler ve medya mensupları katılmıştır. Bütün katılımcıların, ortak bilgi üretimi hedefleyen ve her yeni ortak adımda bir önceki aşamada üretilen bilginin üzerine inşa etme ilkesi üzerine kurulu bir bilgi üretim sürecine katılımının sürekliliğine özellikle özen gösterilmiştir. Halk anketi binden fazla kişiyle kentin ilçe merkezlerinde kurulan masalarda dört gün boyunca uygulanmıştır. Uygulama ve yaygınlaştırma dönemi yine bu süreçte yer alan kurum ve kişiler tarafından planlama aşaması bittikten sonra başlamıştır.

Ankara İli Stratejik Planlama çalışması 2005'de başlamıştır (Ataöv & Kristensen, 2012). Bu çalışmanın alt yöntemsel ve kurumsal altyapısı Türkiye Ekonomi Politikaları Geliştirme Vakfı (TEPAV), Türkiye Sanayi Sevk ve İdare Enstitüsü (TUSİDE) ve Türkiye Ekonomik ve Sosyal Etüdler Vakfı (TESEV)

gibi sivil kurumların ve Orta Doğu Teknik Üniversitesi'nin (ODTÜ) desteği ile kurulmuş; Ankara Valiliği İl Özel İdaresi (AİÖİ) tarafından yürütülmüştür. Süreç, 700'den fazla kurumla birlikte odak gruplar şeklinde, tek tek kurumlar ele alınarak kurumlar düzeyinde durum değerlendirme ve Ankara iline yönelik gelecek beklentilerinin saptanmasıyla başlamış; 100'den fazla ilgi gruplarının üst düzey karar vericilerinin ve uzmanların katıldığı vizyon toplantısı ile devam etmiştir. Bu çalışmalardan çıkan strateji alanlarına göre, her strateji alanı için ilgili karar vericiler, uzmanlar ve uygulayıcılardan oluşan alt gruplar halinde stratejiler, politikalar ve eylem planları üretilmiştir.

İl strateji ve politikalarının geliştirilmesi sürecinde AİÖİ, il vizyonu ve gelecek planı ile tutarlı olarak kendi kurumsal vizyon ve stratejilerini geliştirmeye başlamıştır. Yeni yasalar dikkate alındığında, Ankara ili ve AİÖİ kurumsal vizyon çalışmasının, birbirine paralel ve birbirini besleyen süreçler olarak tasarlanıp uygulandığı ve ilgi grupları ile birlikte yürütüldüğü özgün bir çalışma olduğu söylenebilir.

Kommagene-Nemrut Alan Yönetim Planı planlama süreci sekiz ilgi grubunu temsil eden kişilerin katılımıyla 2005 ile 2010 yılları arasında restorasyon, planlama, kimya, jeoloji, inşaat gibi farklı disiplinlerden gelen 40 kadar uzmandan oluşan bir ekip tarafından yürütülmüştür. Uzun bir süreye yayılmış olması, alanın ulusal ve uluslararası öneminden kaynaklanan merkezi ve yerel düzeyde politik bir süreç olması, her düzeyde katılımcıları harekete geçiren, sürecin avukatlığının ve yatay-dikey iletişimin sağlanmasını gerekli kılmıştır. Sürece 300'e yakın merkezi ve yerel yönetim, üniversite, sivil toplum kuruluşu, vakıf, meslek odası ve medya temsilcileri, muhtar ve öğretmen gibi yerel liderler ve uzmanlar katılmıştır. Alan yönetim planlama süreci, dört paralel süreçten oluşmuştur (ODTÜ-KNKG, 2010). Bunlardan birincisi uzmanlar tarafından kültürel kaynakların saptandığı ve değerlendirildiği aşamadır. İkincisi, birinci süreçte üretilen ve derlenen bilginin merkezi ve yerel ilgi grupları ile birlikte üretilen eyleme yönelik bilginin bütünleştirildiği katılımlı bilgi üretim sürecidir. Üçüncü süreç, yapılmış çalışmaların gerek kurumsal gerekse ekip içi paylaşımı, değerlendirmesi ve izlenmesi için yapılan toplantıları kapsar. Sonuncusu ise, toplanan ve üretilen bilginin akademik yayın ve sunuşlarla, aynı zamanda yerel medya ve basın toplantıları aracılığıyla yaygınlaştırılması sürecidir.

Alan yönetim planı katılımlı planlama sürecinde ise, bir korruma alanında gelecekte atılacak adımların tanımlanması gerektiği için koruma ve stratejik yaklaşımlar bütünleştirilmiştir ve süreç tasarımı geçerli uygulamalar göz önünde bulundurulmuştur. Buna göre, çalışma uluslararası koruma uygulamalarına uygun olarak, ön hazırlık aşaması ile başlamıştır. Bu aşamada, amaç ve hedefler tanımlanmış, arşiv ve yazılı kaynak taraması ve yöntemsel kurgu yapılmıştır. Daha sonra, kültürel kaynakların önem/değer, sorun/risk ve potansiyelleri saptanmış; fiziksel durum saptandıktan sonra; iddia sahibi haritası ortaya çıkartılmış ve ön saptamalar yapıp görüşler alınarak yönetim kurgusu tanımlanmıştır. Buna göre, kültürel kaynaklar saptanmış, var olan yerel bilgiler uzmanlar tarafından

gerçekleştirilen alan çalışması, ön saptama ve vizyon çalıştay ve merkezi, il, ilçe köy yerleşkesi düzeylerinden ilgili aktörler ile odak grup çalışmaları yapılmıştır. Üçüncü aşamada, kültürel kaynaklara ilişkin fiziksel durumun, önem/değer, sorun/risk, potansiyel, ilgi grupları ve yönetim bağlamının değerlendirilmesi yapılmış ve sentez çalışmaları yapılmıştır. Bu aşamada, yönetim alan sınırı belirlenmiş ve çalışma alanının koruma ve geliştirme açısından anlamlı alt bölgeleri tanımlanmıştır. Bunu, hedef oluşturma, strateji geliştirme, plan hazırlama ve projeler tanımlama aşamaları izlemiştir. Bu aşamada, strateji netleştirme ve projelendirme çalıştayları yapılmış, çıktılar uzmanların önerileri ile bütünleştirilerek yönetim planı üretilmiştir. Son olarak, plan ilgili karar vericilere sunulmuş, son taahhütler alınmış ve geribildirimler alınarak planın güncellenmesi yapılmıştır.

Son uygulama örneği, 2011 ve 2012 yılları arasında yürütülen Bursa 1/100.000 Ölçekli Çevre Düzeni Planı Planlama sürecidir (BBB-BİÖİ, 2013). Stratejik planlama mantığı içerisinde kurgulanmış bu süreci İstanbul Teknik Üniversitesi, Uludağ Üniversitesi ve Orta Doğu Teknik Üniversitesi'nden 40'a yakın bir uzman ekip Bursa Büyükşehir Belediyesi bünyesi içerisinde kurulan Planlama Yönetim Merkezi ve Bursa İl Özel İdaresi ile eşgüdümli olarak yönetmiştir. Sürece sekiz ilgi grubundan üst düzey yönetici, temsilci ve kişiler katılmıştır. Bu gruplar merkezi yönetim, yerel yönetim, üniversiteler, sivil toplum kuruluşları, meslek odaları, yerel liderler, uzman ve medyadan oluşmaktadır. Katılımlı planlama sürecinin ara aşamalarına 150'ye yakın üst düzey yerel ve merkezi yönetici ve 150'ye yakın sivil toplum ve meslek odaları üst düzey yöneticileri; 250'den fazla merkezi ve yerel yönetim, sivil toplum kuruluşu ve meslek oda, uzman, medya ve üniversite temsilcisi, 40'dan fazla uzman ve akademisyen sistematik olarak tüm sürece katılmıştır. Süreç birbirine paralel ve eşgüdümli olarak yürütülmüş dört alt süreç olarak yürütülmüştür. Bunlar katılımlı planlama, mekansal planlama, sektörel analiz ve değerlendirme, iletişim ve yaygınlaştırma süreçleridir.

Katılımlı planlama sürecinde, ortak bilginin temelini üretmek üzere göreceli olarak küçük, ancak temsili gruplar gibi çalışan, aralarında eşgüdüm bulunması gereken konu temsilcilerinden oluşan çalışma grupları oluşturulmuştur. Çalışma gruplarının toplantıları yanında, özellikle bağlamı ve yeri anlama aşamasında odak gruplar uygulanmış, vizyon ve stratejiler ile ilgili ortak görüşün oluşturulmasına ve katılımcıların oluşturulan kararlara taahhütlerinin alınmasına yönelik geniş katılımlı çalıştaylar düzenlenmiştir. Çalışma gruplarında stratejiler, hedefler, projeler ve eylem planları detaylandırılmış, en son aşamada, her grubun tüm katılımcılara sunulduğu, ortaklaştırmaların yapıldığı ve taslak planın sunulduğu geniş katılımlı geribildirim ve netleştirme toplantısı yapılmıştır. Odak gruplar ve çalıştaylar yanında, gerek ilgi grupları üst yöneticileri ve temsilcileri, gerekse uzman ve akademisyenlerden seçilmiş eşgüdüm ve planlama ekibi arasında, ayda en az bir kere yüzyüze derinlemesine görüşmeler, tematik ve sorunsal diyalog ve netleştirme toplantıları düzenlenmiştir. Bu görüşme ve toplantılar, ihtiyaç duyuldukça, yerel bilginin öğrenilmesi, doğrulanması ve/veya

sorgulanması ve ortak bilginin netleştirilmesi ve kavramsal düzenlemelerin ve anlamlaştırmaların yapılması için düzenlenmiştir. Sektör analizleri ve değerlendirme çalışmaları danışman uzman ve akademisyen gruplar tarafından yürütülmüştür. Bunlar, mevcut durumun saptanması ve değerlendirilmesine, sentez çalışmalarına ve çalışma gruplarına katılmışlardır. İletişim ve yaygınlaştırma çalışmaları katılımlı planlama, mekansal planlama, sektörel analiz ve değerlendirme çalışmalarında üretilmiş bilginin daha geniş katılımcı gruplara duyurulması ve geribildirim alınması işini yapmıştır. Buna göre, geniş katılımlı bilgilendirme toplantısı, basın toplantıları, Ankara'da merkezi üst düzey yöneticilerle görüşmeler, konferans bildirileri, güncellenen web sitesi, gazete yazıları gibi araçlar kullanılmıştır.

STRATEJİK YAKLAŞIMLI PLANLAMADA KATILIM

Günümüzdeki yaygın anlayışa göre, planlamada stratejik yaklaşımın geleneksel planlama yaklaşımından en temel farkı katılımcı bir anlayışa sahip olmasıdır. Bu bağlamda, güncel stratejik planlama tartışmaları, başarılı uygulamalar ve yasalar stratejik planlama çalışmasının kentte hak iddia eden gruplarla birlikte belirlenmesi gerektiğini söylemektedir. Burada kabul edilen varsayım, her grubun kendi uzman olduğu, üzerinde çalışma ve uygulamalar yaptığı alanla ilgili en sağlam ve geçerli bilgi düzeyine sahip olduğudur. Bunu dikkate almanın en etkili ve etkin yolu ise, o bilgiye sahip olan gruplarla birlikte ortak kararı vermektir. Yani, karar verme sürecine iddia sahibi gruplarının katılımını sağlamaktır. Bu, katılımı temel alan bir yaklaşımdır. Bununla birlikte, doğal ve kültürel miras gibi toplumsal değerlerin ve kentsel sistemlerin varlığını sürdürmesi için yapılmış bilimsel çalışmalar ve öngörüler kısa vadeli çıkarılara teslim edilemez (Tekeli, 2006). Özümüzü feda etmek, bir süre sonra kentsel yaşam alanımızı ve dolayısıyla kendi yaşamımızı yok etmeye götürebilir.

Bu kabulde, kente ilişkin gelecek tasarımı gibi büyük, uzun vadeli ve kentsel yaşama duyarlı bir kararın ancak çok aktörlü bir planlama sürecinde verilebileceğini savunmak mümkündür. Bir kenti ve ürettiği kentsel yaşamı sadece bir parçasıyla açıklayamadığımızı göre, kentin gelecek tasarımı oluştururken de, sadece bir ilgi grubunun yaşamasına izin veren bir ortamda kurgulayamayız. Uzmanlık alanımız dışındaki gruplar adına karar veriyorsak, bu ya eksik ya da yanlış olacaktır. Örneğin, tarihi, kültürel, doğal zenginlikleriyle özel bir konuma sahip olan İzmir'de, sadece sanayi gözlüğüyle bir gelecek planı yapamayız. Öte yandan, üretimi göz ardı eden bir vizyon da gerçekçi olmayabilir.

KATILIM KOŞULLARI

Katılım düzeyi iki koşula bağlı olarak farklılık gösterebilir. Bunlardan birinci koşul aktif yurttaşlıktır. İkinci koşul katılıma imkan veren bir yönetim mekanizmasının varlığıdır. Ülkemizde zaten katılımcı anlayış yöresel ve bağlamsal özelliklerine göre İzmir, Bursa ve Eskişehir gibi bazı illerimizde tarihsel olarak kentsel yaşamın bir parçası olmuş ise de, özellikle 1990'lardan

sonra uluslararası ve küresel ilişkilerle Türkiye'deki planlama pratikleri genelde merkezîyetçi niteliğini kaybetmeye başlamıştır (Ataöv, 2007a). Bu çerçevede, giderek demokratikleşme bağlamında değer kazanan 'katılım', 'sürdürülebilirlik' ve 'çok boyutluluk' gibi kavramların plan stratejilerinin belirlenmesindeki önemi kabul edilmiştir (UNCHS, 1996). Bu durum bir yandan, bireylerin karar verme süreçlerine daha aktif bir şekilde katılımını desteklemiş; öte yandan, kentsel yönetim mekanizmasına daha katılımcı bir düzen getirilmesine katkıda bulunmuştur.

Katılım anlayışının ülkemizde yerel yönetimce kabul görerek yaygınlaşmasını sağlayan bir gelişim 1996'da İstanbul'da düzenlenen Habitat II toplantısı sonucunda kabul edilen Ulusal Eylem Planı'dır (United Nations, 1996). Ulusal eylem planına dayalı olarak, sürdürülebilir insan yerleşmelerinin gelişimine klavuz olma niteliği taşıyan Yerel Gündem (YG) 21 eylem programı hazırlanmıştır. Bu kapsamda, 'insan merkezli' ve sürdürülebilir gelişimi içeren bir dizi taahhütte bulunulmuştur. Plan, kentsel konularla ilgili karar verme süreçlerinde yerel yönetimlerin yerel iddia sahiplerine danışmalarını ve yerel stratejilerin bu görüşler dikkate alınarak geliştirilmesini öngörür.

Bunun yanında, 2004 yılında yürürlüğe giren 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu, 2005 yılında yürürlüğe giren 5393 sayılı Belediye Kanunu ve 5302 sayılı İl Özel İdaresi Kanunu yerel yönetimlerin mekansal ve kurumsal stratejik planlarını yerel ilgi grup temsilcilerinin katılımıyla hazırlanmasını şart koşmuştur. Bu yasal değişikliklerdeki katılım olgusunun en önemli somut yaptırımı, Belediye Kanunu'nun 76'ncı Maddesi gereğince kent vizyonunun ve stratejilerinin geliştirilme sürecinde YG 21 çerçevesinde oluşan Kent Konsey'leri ile işbirliği yapılmasını öngörmesidir.

Yine, 1990'lardan sonra Avrupa Birliği ve uluslararası kuruluşların katkısı ile hızlanan sivil hareket kent yönetiminde halk katılımını desteklemiştir. Ülkemizde dörtte üçü aktif halde olan 100 binden fazla kayıtlı sivil toplum kuruluşu vardır (STGM, 2007). Ancak, bunların bir kısmı salt lokal açmak için, bir diğer kısmı cami yaptırmak için kurulmuş derneklerdir. Bunlar elendiğinde sivil değerlere göre işleyen sivil toplum kuruluşu sayısı parmakla gösterilebilecek kadar azdır. Bu sayı topluma oranla az gibi gözükse de, aktif yurttaşlığın gelişim süreci içerisinde olumlu bir ilerleme olarak değerlendirilebilir (Ataöv, 2007a).

Örnek uygulamalara bakıldığında zaman, Bursa ve Adıyaman illerindeki katılımlı planlama süreçlerini yerel ve merkezi yönetimlerin, yani en güçlü karar verici ve uygulayıcılar tarafından başlatıldığı, Kocaeli'nde ise, katılımın liderliğini meslek odasının yaptığı görülmektedir. Ege Bölgesi'nde vakıf ve kamunun işbirliği ile yürütülüp; Ankara'da iki vakıf ve üniversite tarafından başlatılan süreç il merkezi yönetimi tarafından sahiplenilmiştir. Bursa'da Bursa Büyükşehir Belediyesi ve Bursa İl Özel İdaresi, Adıyaman'da Kültür ve Turizm Bakanlığı ve Adıyaman Valiliği, Kocaeli'nde Kocaeli Sanayi Odası, Ege Bölgesi'nde EGEV ve DPT, Ankara'da TEPAV, TUSSİDE ve TESEV gibi sivil kurum-

ların ve ODTÜ ile başlatılıp, AİÖİ liderliğinde yürütülmüştür. Buna göre, Kocaeli dışında, tüm örnek uygulama alanlarında, karar verme mekanizmasının katılıma izin veren bir yapı içerisinde başlayıp yönetildiği öngörülebilir. Ege Bölgesi'nin stratejik planlama sürecini 'demokrasinin kalbi' diye de anılan (Ataöv & Eraydın, 2010), sivil toplumun meşruiyetinin güçlü olduğu İzmir ve bölgesinin gelişimi doğrultusunda çalışmalar yapan bir yerel sivil toplum kuruluşu kamu ile işbirliği içerisinde yürüttü. İzmir ve bölgesinin sosyo-kültürel ve siyasal bağlamsal özellikleri böyle bir girişimi karar verenler gözünde geçerli ve işbirliğini gerekli kıldı. Kocaeli için de durum benzerdi. Orada, süreç ekonomik ve siyasal açılardan güçlü bir çıkar grubu tarafından sahiplenilmiş bile olsa, diğer katılımcılar ile birlikte alınan ortak kararların dışına çıkılmadı (Ataöv, 2008). Ancak, karar verme süreci boyunca kimlerin hangi aşamalarda nasıl katıldığı da karar vericilerin taahhüt esnekliğini etkiledi. Örneğin, belediye seçimlerinin yaklaşması ve yönetime gelecek partinin değişebileceği ihtimali gibi nedenlerden dolayı, Kocaeli stratejik planlama süreci boyunca belediyenin katılımının düşük olması, dolayısıyla, alınan kararların geçerliliğinin belirsizliği, ancak o dönemin Çevre Bakanı'nın son aşamada alınan tüm kararları kabul etmesi, belediye dahil tüm aktörlerin de kararlara taahhütünü garantiledi.

Bunun yanında, İzmir, Kocaeli ve Bursa katılım tarihi olan yerlerdi. Aktif yurttaşlık devirini yanında, Ege Bölgesi stratejik planlama çalışmasında, ölçeğin büyüklüğü, buna karşın, yürütücü ekipteki teknik, maddi ve insan kaynağının yetersizliği, planlamanın yürütüldüğü 11 ilde, toplantı ve çalıştaylara katılmayan ya da katılmayanlar için ek bir çalışma yapılamamasına neden oldu. Sanayi merkezi, diğer bir deyişle, işçi kenti Kocaeli'nin önemli aktörlerinden işçi sendika temsilcilerinin defalarca planlama çalışmalarına çağrılmalarına rağmen, katılımlarının gerçekleşmemesine çözüm olarak, kamuoyu anketi aracılığıyla halkın görüşü toplanmaya çalışıldı. Bursa'daki süreç sivil toplumun her alanda çok aktif olması, dolayısıyla kent yönetiminin oldukça politikleşmiş olması durumu ile karşı karşıya idi. Belediye yönetimi ile siyasal görüş ayrılığına düşen ve bu yüzden güvensizlik ilişkisi içerisinde olan çok sayıda sivil toplum kuruluşu ve meslek odası sürece katılmayı reddetti. Bunların yanında, başkent olduğu için Ankara'da bir çok sivil toplum kuruluşu vardı, ancak kent ile ilgili karar alma sürecine katılım deneyimi ve birikimi yoktu (Ataöv & Kristiansen, 2012). Bu yüzden, sivil toplum kuruluşlarının sürece aktif katılımı oldukça zayıftı. Adıyaman ise, örnek uygulamalar arasında sivil toplum örgütlenmesi açısından en zayıf yer olmasına rağmen, orada aktif katılım ve sahiplenme güçlüydü. Bu süreçte, katılım köy yerleşkeleri düzeyine kadar gerçekleştirildi. Bu sonucu doğuran nedenlerden en önemlileri arasında projenin daha uzun zamana yayılmış olması, geniş ve iyi örgütlenmiş bir ekiple çalışılmış olması vardır.

KATILIM DÜZEYLERİ VE GEREKÇELERİ

İlgi gruplarının planlama sürecine katılımı esastır. Bu bağlamda, yukarıda sözü edilen yasal düzenlemelerin, uluslararası anlaşmaların ve projelerin ülkemizde bireyin aktif katılımına

ve buna izin veren mekanizmaların daha açık ve esnek hale getirilmesine yardımcı olduğu söylenebilir. Ancak, katılım her uygulamada aynı düzeyde olmayabileceği gibi her farklı katılım düzeyi demokratik bir süreci garantilemez. Örneğin, yerel yönetim yasaları karar verme süreçlerine tam katılım ile ilgili belirsiz ifadeler içermektedir. Yasalar ilgili aktörlerin görüşünün alınmasını öngörmekte, ancak son karar verme yetkisini yerel yönetime bırakmaktadır. Aynı şekilde, YG 21 çerçevesinde de yerel yönetimlere yerel sorunlarla ilgili görüş ve öneriler getirilebilir; fakat karar verme sürecine katılamazlar.

Fikir edinmek için uzman görüşü almakla veya alınmış kararları sunmak için halkı toplamakla karar verme sürecine tam katılım sağlanmış olmaz. Nitekim, bugün kentsel planlamada katılım söylemi ve uygulama arasında belirgin farklılıklar gözlemlenmektedir. Bilimsel yazın, katılım kavramını üç genel aşamada açıklar (Arnstein, 1971; Pateman, 1970).

Birinci durum, karar vericilerin kararı vermesi ve bundan etkilenecek grup veya kişilere bunu bildirmesi durumudur. Bu tür uygulamalarda katılımdan bahsetmek mümkün olmaz. İkinci düzeyde, verilen kararlar kararlardan etkilenecek olan kişi veya gruplara sunulur ve karar ile ilgili geri bildirimler alınır. Geri bildirimler doğrultusunda karar vericilerin inisiyatifine bağlı olarak kararlar tekrar tanımlanabilir. Bu 'yarı katılım' düzeyinin sağlandığı bir durumdur. Son düzey 'tam katılım' düzeyidir. Bu düzey, ilgili taraflarla karar verme sürecinde birlikte ortak görüş oluşturulmasını ve alınan kararların ilgili tarafların işbirliği ile uygulanmasını öngörür. Tam katılım durumu katılımcı demokrasi anlayışının temel şartıdır.

Bu yazıda sunulan tüm uygulamalar, katılımcıların kararın üretilmesine tam katılımını esas alan eylem araştırması yöntemsel yaklaşımını benimsemiştir. Eylem araştırması katılımcıdır, katılımcıların eşit düzeyde söz alarak karar vermesine imkan verir (Emery, 1999; Emery & Trist, 1972). Bu da toplumsal düzeyde karar alma sürecinin demokratikleşmesini destekler. Katılımcıların karar alma aşamasına katılımı taahhütlerinin alınmasını da sağlar (Burby, 2003; Innes, 1996). Bu da bir sonraki aşamada uygulamanın gerçekleşmesini kolaylaştırır. Eylem araştırması yöntemi planlamanın katılımlı bir şekilde ortak bilgi üretim süreci olarak yönetilmesine olanak sağlar; bu da katılımcılar açısından etkin bir öğrenme fırsatı yaratır (Emery, 1999; Emery & Purser, 1996; Greenwood & Levin, 1998). Dolayısıyla, toplumsal gelişime odaklıdır.

Katılımlı süreçler mikro ve makro düzeyde oldukça politikleştirilmiş ve gelecek bilgisinin üretilmesi ile uğraşılan bir süreç olduğu için de manipulasyona açık süreçlerdir. Çok aktörlü bilgi üretimi, çalıştaylardaki küçük grup tartışmalarından üst düzey karar vericilerle yapılan toplantılara kadar değişen diyalog ortamlarında gerçekleşir. Bilgi sürekli inşa edilme halindedir, katılımcılar ortak anlamı oluşturuncaya kadar geribildirimlerle değişir, harmanlanır, dönüştürülür. Bu süreç dilin kullanımının yanında yoğun sosyo-psikolojik de bir süreçtir. Sunulan uygulamaların bu açıdan tarafların karara eşit katılımı ile ilgili analiz ayrı bir araştırma sorusuna cevap veren bir yazı konusudur. Bu yazıda, örnek uygulamaların eylem araştırmasının tam katılım

ilkesini pratikte de yönetsel olarak taviz vermeden uygulandığı belirtilerek yetinilecektir.

BİLGİNİN EYLEME DÖNÜŞMESİ

Stratejik planlama süreci eyleme dönük bilgiyi üretir. Bu katılımcı demokratik bir toplumun gelişmesinde ikinci gerekli koşulu oluşturur. Konuşmak düşüncenin bir parçası iken başkalarının söyleneni dinlemesi kişilerin birbirleriyle iletişim kurmalarını sağlar. Eylem ise bireyin gücünü artırır (Ataöv, 2006). Daha demokratik ve katılımcı bir toplumsal değişim sürecinde ilgi gruplarının kendi durumlarını değiştirmek için eyleme geçmeleri şarttır. Stratejik planlama bir değişim süreci gibi yönetilirse, üretilen ortak bilgi toplumsal yapılanma sürecine yeni ortak eylemi üretmek üzere bir veri olarak girer (Gustavsen et al., 2001). Bu çerçevede, örnek stratejik planlama süreçlerini toplumsal eyleme dönüştürmek için iki koşulun sağlanmasına çalışılmıştır.

Birincisi, planlama sürecinde eyleme dönük bilginin üretilmesidir (Burger & Luckmann, 1966). Katılımcı stratejik planlama sürecinde katılımcıların bağımsız ve kolektif olarak eyleme dönüştürebilecekleri ortak yerel bilgiyi üretmeleri önemlidir. Bu, ortak eylemin oluşması için üretilen yeni yerel bilginin eyleme dönük olmasını gerektirir (Ataöv, 2007b). Soyut tartışmalar ve kavramlar katılımcıların değişimi gerçekleştirmeleri için yeterli değildir. Stratejik planlama sürecinde, ortak kararlar soyut gelecek kavramından hayata geçirilebilecek somut projelerin eylem planlarına kadar tasarlanmalıdır. Bu yazıda sunulan uygulamaların hepsinde eyleme dönük bilginin üretim aşamasına kadar ortak bilgi somutlaştırılmıştır. Yalnızca, planlama ölçeğinin büyüklüğünden ve kısıtlı imkanlarla farklı bağlamlarda bilgi üretim sürecinin örgütlenmesi gerekliliğinden Ege Bölgesi Stratejik Planlama çalışmasında proje fikirlerinin geliştirilmesi ve önceliklendirilmesi aşamasına kadar kararlar somutlaştırılmıştır. Ancak, burada da, az sayıda bazı kararlar doğrultusunda atılması gereken somut adımlar belirlenmiş ve gerekli adımlar atılmıştır. Kommagene-Nemrut Alan Yönetimi ve Ankara İli Stratejik Planlama çalışmalarında projeler bütçe programlanmasına kadar detaylandırılmıştır.

İkinci koşul, üretilen ortak kararların uygulanmasına katılımcıların taahhüt etmesinin sağlanması ile ilgilidir (Burby, 2003; Godschalk et al., 1994; Innes, 1996; Wondolleck & Yaffee, 2000). Taahhüt almanın en etkili yolu uygulayıcıları karar verme sürecine katmaktır. Bu, stratejik planlama sürecinde eylem ve eylemi hayata geçirecek ilgi gruplarını bir araya getirmeyi gerektirir (Tekeli & Pınarcıoğlu, 2004). Uygulayıcılar tüm uygulamalarda kararların oluşturulması aşamasına katılmıştır. Ancak en üst düzeydeki karar vericiler zamanın sınırlı olması nedeniyle katılımlı karar üretme aşamalarına katılamamışlardır. Bu da, en son aşamada kararların uygulanmasına yönelik taahhütlerinin alınmasını gerektirmiştir. Ege Bölgesi Stratejik Planlama ve Kocaeli İli Vizyon çalışmalarında diyalog konferansı adı altında düzenlenen katılımlı taahhüt çalışmaları buna örnekler. Ayrıca, karar vericilerin taahhütlerinin alınması Kocaeli’nde karar vericilerin yazılı protokol imzalamaları şeklinde, Kom-

magene-Nemrut Alan Yönetim Planı çalışmasında vali ile köy muhtarının karşılıklı karar uygulama paylaşım sözü vermeleri şeklinde olmuştur.

SONUÇ

Bağlamsal özellik ve dinamiklerden kaynaklı, birbirinden sürecsel olarak kısmen farklılaşan ancak yönetsel olarak güçlü bir demokratik anlayış zeminine oturan bu uygulamalar, sayısız ortak karar üretilmesine vesile olmuştur. Toplumun demokratikleşmesinde en önemli ilk adım ortak gelecek bilgisinin üretilmesi iken, toplumları değişime götüren ortak atılan adımlardır. Bu da, plan kararlarının uygulamayı izleme ve değerlendirme mekanizmasının tasarlanmasını ve katılımcı olarak işletilmesini gerektirir. Örneğin, Kocaeli, Adıyaman ve Bursa’da katılımcı planlama süreç dinamiği ve gelişen toplumsal sinerji, katılımlı izleme ve değerlendirme mekanizmasının gerekliliğine dayalı fikri ve böyle bir mekanizmanın nasıl tasarlanabileceğini doğurmuştur. Süreç, bu aşamadan sonra yerel ve merkezi sahiplenme ve toplumsal evrimleşmenin doğal akısıyla devam etmiştir.

Stratejik planlamanın katılımcı ve demokratik bir toplumu geliştirmede önemli bir rolü olabilir. Ancak topluma böyle bir fırsatın sunulması üç genel koşulun sağlanmasını gerektirir. Bunlar ortak yerel bilginin üretildiği bir planlama sürecinin uygulanması, katılımcı bir yaklaşımın benimsenmesi ve tam katılımın sağlanması, ve, son olarak, ortak eylem bilgisinin üretilmesidir. Stratejik planlama sürecini eylem araştırması olarak ele almak, bu üç koşulun yerine getirilmesi çabasını verme garantörlüğünü yapmaktadır. Ülkemizde toplumsal değişimi tetiklemiş, sayıları genele göre az da olsa bir çok başarılı planlama ve alan yönetimi çalışmasından öyküsünden bahsetmek mümkündür. Küresel akımlar, değişen planlama yaklaşımları, yasal düzenlemeler ve toplumsal konulara karşı genel uyanış ve aktifleşme böyle değişim süreçleri için gerekli toplumsal altyapıyı desteklemeye başlamıştır. Ülkemizin küçük ve büyük kentlerinde farklı kentsel ve toplumsal konularla ilgili bu tür katılımcı demokrasi anlayışını hayata geçiren örnekleri çoğaltmak ülkesel ölçekte daha özgür ve haklarına sahip çıkan bir toplumun gelişmesine büyük katkı sağlayacaktır.

KAYNAKLAR

1. Albrechts, L. (2004). Strategic (spatial) planning reexamined. *Environment and Planning B: Planning and Design*, (31) 743-758.
2. Albrechts, L., Healey, P. & Kunzmann, K. R. (2003) Strategic spatial planning and regional governance in Europe, *Journal of the American Planning Association*, 69 (2), 113-129.
3. Arnstein, S.R. (1971). A Ladder of Citizen Participation. *Journal of American Institute of Planners*, 35 (4), 216-224.
4. Ataöv, A. (2007a). Democracy to Become reality: Participatory planning through action research. *Habitat International*, 31 (3-4), 333-344.
5. Ataöv, A., (2007b). The Changing Role of Social Scientists in Urban Planning: To Become a Proactive Participant in Research –Planlamada Sosyal Bilimcinin Değişen Rolü: Toplumdan Biri Olmak, *METU Journal of the Faculty of Architecture (ODTÜ Mimarlık Fakültesi Dergisi)*, 24 (1), 139-152.

6. Ataöv, A. (2008). Constructing co-generative search processes: Re-thinking urban planning / making urban plans actionable. *European Planning Studies*, 16 (6), 829-851.
7. Ataöv, A. ve Eraydın, A. (2010). Different Forms of Governance: Responses to Two Metropolitan Regions in Turkey to State Restructuring. *Urban Affairs Review*, 47 (1) 84–128, (2011)
8. Ataöv, A. & Kristiansen, S-T. (2012). In Search of a Common Ground: An Empirical Derived Model of the Formation of Common Ground Among Voluntary Exchange Relations. *European Planning Studies*, (DOI:10.1080/09654313.2012.722931).
9. Ataöv, T. (2006). Democracy, values and institutions: the essentials vs. the formality. A paper presented at the World Symposium on "The Prospects for Democracy 2006, New York.
10. Balaban, O. (2008). Capital accumulation, the state and the production of built environment: the case of Turkey, Basılmamış Doktora Tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara, Turkey.
11. Bayırbağ, M. (2009). State rescaling, exclusion and temporality of neoliberalism: the case of Turkey, CPSA 2009 Konferansı'nda sunulan makale, Ottawa, Canada.
12. BBB-BİÖİ, (2013). 1/100,000 Ölçekli Bursa İli Çevre Düzeni Planı: Stratejik Eksenler, Hedefler, Stratejiler, Projeler. Bursa: İmar ve Şehircilik Dairesi Başkanlığı Şehir Planlama Şube Müdürlüğü.
13. Bulca, A. et al. (1979). "İzmit" Deneyiminin Ardından. *Çevre*, 4, 53-62.
14. Burby, R. J. (2003) Making Plans That Matter: Citizen Involvement and Government Action, *Journal of the American Planning Association*, 69 (1) 33-49.
15. Berger, P. L., & Luckmann, T. (1991). *The Social Construction of Reality*. London: Penguin.
16. Emery, M. (1999) *Searching: The Theory and Practice of Making Cultural Change*. Amsterdam: John Benjamins.
17. Emery, M. & Purser, R.E. (1996). *The Search Conference: A Powerful Method for Planning Organizational Change and Community Action*. San Francisco: Jossey-Bass.
18. Emery, F. E. & Trist, E. L. (1972). *Towards a Social Ecology: Contextual Appreciation of the Future in the Present*. Londong & New York: Plenum.
19. Faludi, A. (2000). Performance of spatial planning, *Planning Practice and Research*, 15 (4), 299-318.
20. Forester, J. F. (1999). *The deliberative practitioner: Encouraging Participatory Planning Processes*, MIT, Boston, MA.
21. Friedmann, J. et al. (2004). Strategic spatial planning and the longer range. *Planning Theory and Practice*, 5 (1), 49-67.
22. Godschalk, D.R., Parham, D.W., Porter, D.R., Potapchuck, W.R., & Schukraft, S.W. (1994). *Pulling Together: A Planning and Development Consensus-Building Manual*. Washington: Urban Land Institute.
23. Greenwood, D. J. & Levin, M. (1998). *Introduction to Action Research: Social Research for Social Change*. California: Sage.
24. Gustavsen, B., Håkon, F. & Oscarsson, B. (2001). *Creating Connectedness: The Role of Social Research in Innovation Policy*. Amsterdam: John Benjamins.
25. Healey, P. (2004) Creativity and urban governance, *Policy Studies*, 25 (2), 97-102.
26. Healey, P. (2003) Collaborative planning in perspective, *Planning Theory*, 2 (2), 101-123.
27. Healey, P. (1997) *Collaborative Planning: Shaping Places in Fragmented Societies*, Macmillan, Basingstoke. -
28. Innes, J. E. (1996). *Planning Through Consensus Building: A New View of the Comprehensive Planning Ideal*. *Journal of the American Planning Association*, (62) 460-472.
29. ODTÜ-KNKG (2010). *Kommagene-Nemrut Yönetim Planı: Ana Çerçeve*, Ankara: Orta Doğu Teknik Üniversitesi.
30. Pateman, C. (1970). *Participation and Democratic Theory*. Cambridge: Cambridge University.
31. Reason, P. & Bradbury, H. (Eds.) (2001). *Handbook of Action Research*. London: Sage.
32. STGM (Sivil Toplum Geliştirme Merkezi). (2007) E-kütüphane, 24 Kasım 2005'de STGM'nin web sayfasından alındı, çevrimiçi: <http://www.stgm.org.tr/>
33. Tekeli, İ. (2006). Bir Demokrasi Projesi Olarak Kent Planlama. *Sivil Toplum Dergisi*, (16).
34. Tekeli, İ. & Pınarcıoğlu, M. (2004). Commitment Model for Regional Planning: How to Unlock Frozen Gears of Stagnant Regions. T. Göğ & T. Marszai (Eds.), *Urban and Regional Development: Concepts and Experiences içinde* (s. 9-28). Warszawa: Academy of Sciences.
35. United Nations. (1996). *Habitat Agenda and Istanbul Declaration: Goals and Principles, Commitments and Global Action Plan*, United Nations Conference on Human Settlements (Habitat II), Istanbul.
36. UNCHS (UN Centre for Human Settlements). (1996). *Habitat II*. Press release, issued in June 3, 1996. Istanbul.
37. Warren, M.E. (1996). *Deliberative Democracy and Authority*. *The American Political Science Review*, 90 (1), 46-60.
38. Wondollock, J.M., & Yaffee, S.L. (2000). *Making Collaboration Work: Lessons form Innovation in Natural Resource Management*. Washington: Island.
39. Wong, C. (1998) Old wine in a new bottle? Planning methods and techniques since 1990's, *Planning Practice and Research*, 13 (3), 221-236.
40. Zube, E. H., Sell, J. L., & Taylor, J. G. (1982). Landscape perception: Research, application, and theory, *Landscape Planning*, 9, 1-33.

ARAŞTIRMA / ARTICLE

Çocuk İçin Daha Yaşanır Bir İstanbul İçin Öneriler: Başakşehir Kiptaş Toplu Konut ve Küçük Ayasofya Mahallesi Örneği*

*Proposals for a More Livable Istanbul for the Child: Examples of
Kiptas Basaksehir Housing Estate and Kucuk Ayasofya Neighborhood*

Okşan Tandoğan,¹ Nilgün Ergun²

¹İstanbul Teknik Üniversitesi, Peyzaj Mimarlığı, İstanbul;

²İstanbul Teknik Üniversitesi, Şehir ve Bölge Planlama, İstanbul

ÖZ

Kentleşmenin getirdiği sorunları en hızlı ve belirgin şekilde yaşayan İstanbul, çocuğun gereksinimlerine, beklenti ve isteklerine cevap vermemekte, çocuğa güvenli ortamlar sunamamaktadır. Yoğun yapılaşma nedeni ile açık alanların azalması, otomobil sahipliğinin artmasına bağlı olarak trafik yükünün artması gibi nedenlerle İstanbul'un açık mekanları çocuklar için tehlikeli mekanlar haline gelmekte, İstanbul çocuk için yaşanılır bir kent olmaktan uzak kalmaktadır. Bunun sonucu olarak günümüz çocukları konut yakın çevresi olarak adlandırılan alanların, özellikle sokakların kendisine tanıdığı olanaklardan mahrum kalmakta, sosyal, kültürel, zihinsel gelişimleri olumsuz yönde etkilenmektedir. Bu çalışmanın çıkış noktası "Child Friendly City - Çocuk Dostu Kent" kavramı ve girişimleridir. Çalışmanın amacı, İstanbul'da çocuğun mevcut durumunu iki farklı yerleşim yeri örneğinde ortaya koymak ardından İstanbul'un çocuk için daha yaşanır kılınması için çözüm önerileri getirmektir. Çalışma alanı Fatih İlçesi'ne bağlı kent merkezinde yer alan tarihi bir mahalle yerleşmesi olan Küçük Ayasofya Mahallesi ve bir toplu konut alanında yer alan Başakşehir Kiptaş 5. Etap Salacak Sitesi'dir. Çalışmanın yöntemi çalışma alanı ile ilgili sayısal verilerin temininin, gözlem, fotoğraf çekimi çalışmasının ve çocuklarla yapılan anket çalışmasının gerçekleştirildiği alan araştırmalarından oluşmaktadır. Çalışmanın ilk aşamasında çalışma alanları ile ilgili gerekli bilgiler elde edilmiş, gözlem, fotoğraf çekimi vb. çalışmalar ile objektif veriler ortaya konmuştur. İkinci aşamada çalışma alanlarına yürüme mesafesinde bulunan ve çocukların en büyük sıklıkta devam ettiği devlet okullarında 7-14 yaş arasındaki çocuklarla anket çalışması gerçekleştirilmiştir. Çalışmanın sonunda çocuk anketleri ve yerleşme alanına ait objektif veriler birlikte değerlendirilerek yerleşme alanları çocuğun fiziksel çevresi açısından irdelenmiş ve bu yerleşme alanının fiziksel çevre açısından çocuk için daha yaşanır kılınması için yapılması gerekenler tespit edilmiş ve öneriler getirilmiştir.

Anahtar sözcükler: Çocuk dostu kent; çocuk oyun alanı; güvenli rota; okul bahçesi; sokak.

ABSTRACT

Istanbul is undergoing the problems of urbanization remarkably rapidly and as a result is unable either to meet the needs, expectations and desires of the child or provide the child with safe environments. Problems such as the decrease in open-air areas as a result of dense settlement, and the increase in traffic load because of high car ownership mean that open spaces in Istanbul are becoming dangerous for children. Thus, today's children are being deprived of the facilities that their immediate neighborhood, and in particular their streets, are supposed to present. This, in turn, negatively affects their social, cultural and mental development. The starting point of this study is the concept and initiatives of 'Child Friendly City', and its aim is to set out the child's current condition in two different settlement examples. Finally, the study offers solutions to make Istanbul more livable for the child. The study areas are Küçük Ayasofya Neighborhood and Başakşehir Kiptaş 5th Stage Salacak Site. The method of the study consisted of field surveys which included collection of numerical data related to the study area, observation studies, photography and child survey studies. In the first stage of the study, information about the study areas was collected and objective data presented through observations and photographs. In the second stage, surveys were conducted with children aged 7 - 14. In the last stage, following the evaluation of child surveys and objective data relating to the settlements, the study areas were examined in terms of the child within the physical environment. Finally, the study examines the applications necessary to make these settlements more livable for children in terms of physical environment, and sets out proposals for this.

Key words: Child friendly city; playground; safe route; schoolyard; street.

*İstanbul'da "Çocuk Dostu Kent" İçin Açık Alanların Planlama, Tasarım ve Yönetim İlkelerinin Oluşturulması, başlıklı İTÜ Doktora Tezi'nden üretilmiştir.

Geliş tarihi: 04.07.2013 Kabul tarihi: 11.05.2014

İletişim: Dr. Okşan Tandoğan.

e-posta: tandogano@yahoo.com

TMMOB
Şehir Plancıları Odası

I. GİRİŞ

Çocuğun gelişimini sağlayan etkenlerin kaynağının ne olduğu sorusu üzerine yapılan tartışmalar sonucu gelişim psikolojisi bugün kabul edilen görüş, gelişimin ortaya çıkmasında kalıtım ve çevre etkenlerinin birleştiğidir. Kalıtımın gizil sınırları saptadığı, çevrenin de bu sınırlara ne kadar yaklaşılacağını belirlediği söylenmektedir (Onur, 1995). Bununla birlikte araştırmacıların çoğu, sağlıklı bir gelişim için çevre koşullarının daha etkin olduğunu belirtmektedirler (Çukur, 2009). Yapılan bir çok çalışma sonucunda da çocuğun davranışlarının, zeka ve kişilik özelliklerinden çok, içinde bulunduğu mekânlar tarafından belirlendiği kanıtlanmıştır (Barker, 1968, Bechtel, 1977, Wicker, 1979). Dolayısıyla çocuğun sosyalleşmesinde ve gelişiminde etkileşim içinde olduğu fiziksel çevresi büyük öneme sahiptir.

Çocuk için fiziksel çevre, fiziksel, algısal-bilişsel ve toplumsal-duygusal gelişimine paralel olarak bir bütün olarak konut, konutun yakın çevresi, okul, oyun alanları vb. mekânlar olarak çeşitlilik gösterir.

Ancak kentsel mekânlarda büyümek çocuk için birçok zorluğa da beraberinde getirmektedir. Hızlı kentleşmenin getirdiği sonuçlar kentsel mekâna olumsuz olarak yansımaktadır. Yoğun ve düzensiz yapılaşma nedeni ile kentsel alanlarda açık alanların hızla azalması, otomobil sahipliğinin artmasına bağlı olarak trafik yükünün artması kentsel alanları çocuklar için tehlikeli mekanlar haline getirmektedir. Kentsel mekânlar çocuğun gereksinimlerine, beklenti ve isteklerine cevap verememekte, çocuğa güvenli ortamlar sunamamaktadır. Bunun sonucu olarak günümüz çocukları fiziksel çevresinin, özellikle sokakların kendisine tanıdığı olanaklardan mahrum kalmakta, sosyal, kültürel, zihinsel gelişimleri olumsuz yönde etkilenmektedir. Hızlı kentleşmenin ortaya çıkardığı sonuçların kentsel mekâna yansması ile sosyal, kültürel, zihinsel gelişimi olumsuz şekilde etkilenen çocukların yaşam kalitesini iyileştirmek toplumun geleceği açısından önem taşımaktadır.

Çocuğun gelişimindeki önemi doğrultusunda fiziksel çevrenin çocuk için daha yaşanılır hale getirilmesi başta Kuzey Avrupa ülkelerinde önem kazanmıştır ve bu ülkelerde çeşitli çalışmalar, projeler ve uygulamalar gerçekleştirilmektedir.

Bu çalışmalardan en önde geleni Çocuk Dostu kent girişimidir. Hızlı kentleşmeye karşılık olarak ortaya çıkmış olan “Çocuk Dostu Kent” kavramı Habitat II’de kentlerin herkes için ‘UNICEF’in tabiri ile ise öncelikli olarak çocuklar için’ daha yaşanır yerler haline getirilmesi için çocukların haklarını yerine getirme ve gerçekleştirmeye kendini adanmış kent olarak tanımlanmıştır (Riggio, 2002).

Çocuk dostu kentin amaçları aktif biçimde her genç ya da çocuk vatandaşlarının kendi yaşadıkları kent hakkında alınan kararlarda etkili olmalarını, yaşadıkları kente dair isteklerini ve fikirlerini dile getirebilmelerini, aile, toplum ve sosyal yaşama katılımlarını, temiz ve sağlıklı su içmelerini ve en uygun sağlık koruması kullanma hakkına sahip olmalarını, eğitim, sağlık-

bakım ve barınma ihtiyaçları gibi en temel gereksinimlerinin karşılanmasını, sömürü, istismar, şiddet ve suistimalden korunmalarını, sokaklarda güvenle yürümelerini, arkadaş edinmelerini ve oyun oynayabilmelerini, hayvanlara ve bitkilere, yeşil alanlara sahip olmalarını, kirlenmemiş ve sürdürülebilir bir çevrede yaşamalarını, kültürel ve sosyal olaylara katılımlarını, etnik kökenine, dinine, gelirine, cinsiyetine ve engelli olup olmamalarına bakmaksızın her hizmete ulaşabilmelerini sağlayarak her çocuğun yaşadıkları kent içinde eşit haklara sahip birey ya da vatandaş olmalarını sağlamayı amaçlamaktadır (Unicef 2004).

“Çocuk Dostu Kent” konsepti tamamlanmış, sonuçlanmış ideal ifade ya da standart bir model üzerine de kurulu değildir. “Çocuk Dostu Kent” çevresi, yönetimi ve servislerinin her yönü ile herhangi bir kentin daha çok çocuk dostu olmasını destekleyen için bir çerçevedir (Riggio, 2002).

Ancak “Çocuk Dostu Kent” konseptinin amaçları incelendiğinde fiziksel çevre ile ilgili bir takım kriterlerin ortaya konduğu görülmektedir. Bunlar çocukların kentsel mekânların sokaklarında güvenle yürüyebilmelerinin, oyun oynamak için olanaklara, arkadaşlara ve yeşil alanlara sahip olmalarının, kirlenmemiş, temiz ve sürdürülebilir bir çevrede yaşamalarının sağlanması olarak belirlenmiştir.

Gelişmiş ülkelerde çocuk dostu kent girişimleri incelendiğinde önemin çocukların katılımının sağlanması ile özellikle yeşil alan ve parklar gibi rekreasyonel alanların geliştirilmesi, artırılması ve sokakların daha güvenli yerler haline getirilmesi gibi fiziksel çevrenin iyileştirilmesine verilmekte olduğu görülmektedir. Bu girişimlerde çocukların bağımsız ve özerk bir vatandaş olarak kendisini ilgilendiren her konuda karar alma ve politikaların oluşturulması süreçlerine katılımın sağlanmasının da önem taşıdığı görülmektedir. Gelişmekte ve gelişmemiş ülkelerde ise önem özellikle zor koşullar altındaki çocukların sağlık, eğitim, barınma gibi temel servislerden yararlanılabilesinin artırılması yönünde girişimlere verilmektedir (Riggio, 2002).

Kuzey Avrupa ülkeleri başta olmak üzere birçok ülkede özellikle sokakların çocuklar için önemi farkedilerek çocuklar için daha yaşanılır kılınması için farklı isimler altında bir takım düzenlemelere gidilmekte olduğu da görülmektedir. Bu düzenlemeler “Woonerf”, “Home Zone” farklı isimlerde adlandırılmış olsa da genel olarak sokak trafiğinin ya da trafik hızının azaltılmasıyla sokakta çocuklar için oyun mekanları geliştirilmekte, dinlenme, oturma mekanları oluşturulmaktadır (Ergen, 2000), (Şekil 1a-d).

Kentin çocuk için daha yaşanılır hale getirilmesi için yapılan uygulamalar sınırlı ve yetersiz olsa da (Catling 2005), çocuğun fiziksel çevresini oluşturan okul ve okul bahçesini de kapsamaktadır: “Child Friendly School”, “Learning through Landscapes” (UNICEF, 2006).

“Child Friendly School (Çocuk dostu okul)” girişimi yalnızca çocuklara kaliteli bir eğitimi değil eğlenceli, sağlıklı, güvenli,

Şekil 1. (a) Bir Woonerf örneği (Rijswijk, Hollanda) (Url-1). (b) İngiltere'deki ilk "Home Zone" örneği (Stainer Street, Northmoor, Manchester) (Joseph Rowntree Foundation, 2007). (c) "Home Zone" olarak düzenlenmiş bir sokakta oyun alanı (DFT, 2005). (d) "Home Zone" olarak düzenlenmiş sokakta sokak oyunları (DFT, 2005).

çekici çevreler ve çocukların oyun gereksinimine cevap veren, çocuğu her türlü kötü olaylardan koruyan, çocukların bakış açılarını yansıtan ve çocukları aktif olarak eğitim sürecine katmayı amaçlayan mekanlar sunmayı amaçlayan bir girişim olarak uygulanmaktadır. (UNICEF, 2006). "Learning through Landscapes" girişimi ise okul bahçelerinin geliştirilmesi için başlatılmıştır. Bu okullarda güçlü bir eğitim müfredatı ve okul bahçelerinin kullanımına odaklanmış olan teneffüs ya da oyun zamanı eşdeğer olarak düşünülmektedir (Jeffrey and Woods, 2003).

Kentsel mekanda aktif açık alanların varlığı çocuğun fiziksel, zihinsel ve sosyal gelişiminde ve sağlığında büyük öneme sahiptir. (Zomervrucht, 2005) Ancak çocuğun bu mekanlarda serbest hareket kabiliyeti ise çocuğun gelişimi için temel zorunluluk, aynı zamanda hakkıdır (Hüttenmoser ve Degen-Zimmerman, 1995), (Zomervrucht, 2005).

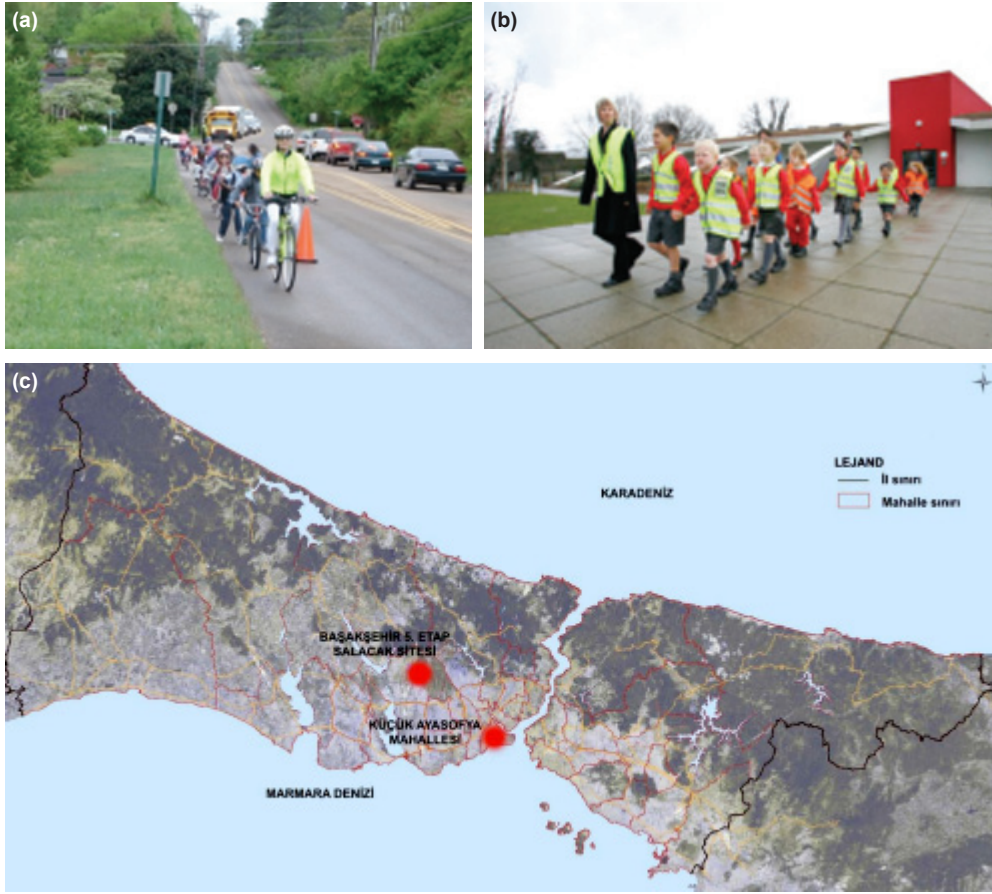
Bu doğrultuda özellikle çocuğun okul ve ev arasındaki ulaşımının güvenli hale getirilmesi amacıyla başta Danimarka ve İngiltere olmak üzere Avrupa ülkeleri ve de Kanada, Amerika'da

bir takım uygulamalar yapılmaktadır. Bunlar "Safe Routes to School, SRTS", "Traveling to School Initiative", "Walking school buses", "Pilot Yellow School Buses", "Healthy Schools" olarak sıralanmaktadır (Troels, 2006), (Newson ve diğ., 2010), (Osborne, 2005). Bu uygulamalarda amaç çocukların okula bisiklet ile ya da yürüyerek gitmelerini sağlamak, ayrıca okul gidiş-gelişlerinde meydana gelen ve çocuk ölümleri ile sonuçlanan kazaları azaltmaktır (Osborne, 2005), (Şekil 2a, b).

Fiziksel çevrenin çocuk için daha yaşanılır kılınması için yapılan çalışmalar çocuğun gelişimine katkıda bulunan ve çocukların istek ve gereksinimlerini karşılayan çocuk oyun alanlarının oluşturulması için öncelikle güvenli çocuk oyun alanlarının oluşturulmasını, daha sonra çocuk oyun alanlarının tasarımı göz önünde bulundurulması gereken planlama ve tasarım ilkelerinin belirlenmesini de kapsamaktadır.

2. PROBLEM

Türkiye'nin en büyük kenti olan İstanbul, kentleşmenin getirdiği sorunları en hızlı ve belirgin şekilde yaşayan bir kenttir.

Şekil 2. (a) Safe Routes to School (Hamilton County, UK) (Url-2).url2. (b) Walking School Buses (Url-3).url3 (c) Alan araştırması için seçilen yerleşme alanlarının İstanbul içindeki yeri².

Yoğun ve plansız yapılaşma nedeni ile kentsel alanlarda açık alanlar hızla azalmış, otomobil sahipliğinin artmasına bağlı olarak trafik yükünün artması kentsel alanı çocuklar için tehlikeli mekanlar haline getirmiştir. İstanbul çocuğun gereksinimleri ve isteklerine cevap vermemekte, çocuğa güvenli ortamlar sunmamaktadır.

İstanbul'da 15 yaşın altında 3 045 333 çocuk yaşamakta, İstanbul nüfusunun %31,96'sını 15 yaş altındaki çocuklar oluşturmaktadır. İstanbul'da bu çocuklardan okulöncesi ve ilköğretim eğitim tesislerine devam eden toplam öğrenci sayısı ise 1878 166 olup, İstanbul toplam nüfusunun %14,9'na denk gelmektedir (TUIK 2007). Bu çocukların %12,89'u ise okul ile ev arasındaki seyahati servis ile gerçekleştirmektedir (Ersoy 2008).

Buna karşın İstanbul'da, 2 milyon 489 bin 887 adet taşıt bulunmakta, her 5 kişiye 1 taşıt düşmekte, her gün 1 milyon 800 bin araç trafiğe çıkmaktadır. Diğer taraftan İstanbul'da 800 bin araçlık açık otopark ihtiyacına karşın kentte sadece 145 bin araca yetecek otopark bulunmakta, İstanbul'daki taşıtların % 90'ı da yol üzerine park etmektedir (Trafik Müdürlüğü, 2008). İstanbul'da öğrenci başına düşen okul alanı 3,1 m² ve öğrenci başına düşen açık alan 2,4 m²'dir (Bimtaş, 2003). Bu oran İmar Mevzuatı'nda ilköğretim alanı için belirtilen standart değer (4 m²) oldukça altında kalmaktadır. Diğer taraftan İstanbul'daki ilköğretim tesislerinin açık alanlarının çocukların boş va-

kitlerindeki hiçbir gereksinimlerine cevap vermediği ve yeşil alanlar açısından yetersiz oldukları görülmektedir.

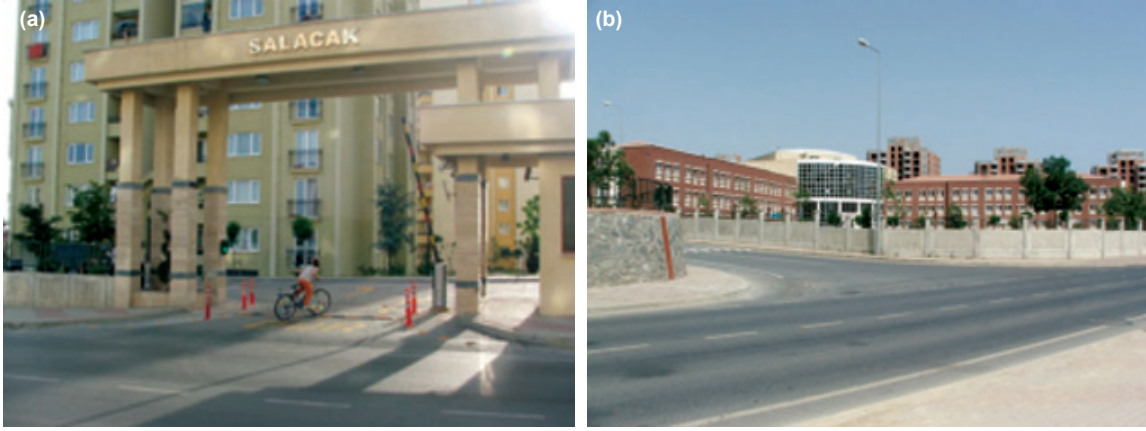
İstanbul'daki çocuk oyun alanları da sayı ve alan olarak incelendiğinde yetersiz olduğu görülmektedir. Türkiye'de ilgili yasa gereğince kişi başına 10 m² aktif yeşil alan standardına rağmen 2000 yılı itibarı ile kişi başına 0, 02 m² alan, çocuk başına ise 0, 1 m² alan düşmektedir (Aksoy, 2001).

İstanbul'da çocuk oyun alanları konum, erişim, güvenlik, seçilen oyun ekipmanlarının malzemesi, konumlandırılması, ölçeği, mekanın organizasyonu gibi unsurlar ve en önemlisi güvenlik açısından memnun edici olmadığı gibi çocuk oyun alanları farklı yaş gruplarındaki çocukların istek, beklenti ve oyun gereksinimleri karşılayacak nicelik ve nitelikte değildir.

Bu çalışmanın amacı İstanbul'da çocuğun mevcut durumunu iki farklı yerleşim yeri örneğinde ortaya koymak, ardından "Çocuk Dostu Kent" kavramı ve girişimlerinden yola çıkarak İstanbul'un çocuk için daha yaşanır kılınması için çözüm önerileri getirmektir.

Çalışma alanı olarak kent merkezi dışında yer alan bir toplu konut alanı ve İstanbul'da kent merkezinde yer alan bir ko-

² 2008 IKONOS uydu fotoğraflarından hazırlanmıştır.

Şekil 3. (a) Başakşehir Kiptaş 5. Etap Salacak Sitesi. (b) Akşemsettin İlköğretim Okulu.

Şekil 4. (a) Başakşehir Kiptaş 5. Etap Salacak sitesi açık alanları. (b) Spor aletlerinin olduğu bir mekân ve çocuklar. (c) Site içindeki çocuk oyun alanı.

nut alanı seçilmiş, bu alanlarla ilgili gerekli bilgiler elde edilmiş, gözlem, fotoğraf çekimi vb. çalışmalar ile alana ait objektif veriler ortaya konmuştur. Bu alanlar Fatih İlçesi'ne bağlı kent merkezinde yer alan tarihi bir mahalle yerleşmesi olan Küçük Ayasofya Mahallesi ve bir toplu konut alanında yer alan Başakşehir İlçesi'ne bağlı Başakşehir Kiptaş 5. Etap Salacak Sitesi'dir. Çalışmanın ikinci bölümünde çalışma alanlarında yaşayan çocukların çoğunluğunun devam ettiği devlet okullarında ilköğretim dönemini kapsayan 7-14 yaş aralığındaki çocuklarla birer anket çalışması gerçekleştirilmiştir. Çocuklarla gerçekleştirilen anket çalışmasının amacı çocuğun fiziksel çevresine ilişkin beklenti, isteklerinin belirlenmesi ve alan araştırması için seçilmiş olan bu yerleşme alanında çocuğun mekânsal sorunlarının çocuk gözünden ortaya konmasıdır.

Çalışmanın sonucunda ise çocuk anketleri ve yerleşme alanına ait objektif veriler birlikte değerlendirilerek yerleşme alanları çocuğun fiziksel çevresini oluşturan mekanlar açısından irdelenmiş ve bu yerleşme alanlarının fiziksel çevre açısından çocuk için daha yaşanılır kılınması için yapılması gerekenler tespit edilmiş öneriler getirilmiştir.

3. ALAN ÇALIŞMASI

Çalışma alanından ilki Başakşehir 5. Etap Kiptaş konutlarıdır. Anket çalışması bu konut alanında çalışma yapılmasına izin verilen tek site olan Salacak Sitesi'nde gerçekleştirilmiştir (Şekil 2c).

Başakşehir Kiptaş 5. Etap Salacak Sitesi kent merkezi dışında, bir toplu konut alanı içinde yer alan bir sitedir. Sosyo-ekonomik olarak orta-alt gelir seviyesine ve orta eğitim düzeyine sahip insanların ikamet ettiği, çocukların sokağı oyun mekânı olarak kullanım şansının olmadığı, ancak yürüme mesafesinde bir ilköğretim tesisine sahip ve çocuk oyun alanlarına ulaşımın araç trafiği ile kesişmediği bir yerleşim alanıdır (Şekil 3a).

Sitenin nüfusu 3304 kişi (Kiptaş 5. Etap Site Yönetimi, 2011), alanı yaklaşık olarak 5.1 hektardır.³ Alana en yakın ilköğretim okulu siteye yürüme mesafesinde bulunan Akşemsettin İlköğretim Okulu'dur. Okulda öğrenci başına düşen alan 4.64 m², öğrenci başına düşen açık alan 3,48 m²'dir (Tablo 1). Okulun bahçesi sert zeminden oluşmaktadır (Tablo 1), (Şekil 3b).

Sitede üç çocuk oyun alanı, bir kamelya, içi boş bir süs havuzu ve ebeveynlere yönelik ancak daha çok çocukların kullandığı spor aletlerinin olduğu bir mekân bulunmaktadır (Şekil 1c, 1d, 2a). Sitede kişi başına düşen çocuk oyun alanı miktarı 0.36 m²'dir (Tablo 2), (Şekil 4a-c).

Çocuklar site içindeki otoparkta futbol oynamayı, otoparkta ve site içindeki gezinti yollarında bisiklet sürmeyi çocuk oyun alanında oyun oynamaya tercih etmektedirler (Şekil 5a, b).

³ İstanbul iline ait fotogrametrik yöntemle üretilen 1/1000 ölçekli sayısal halihazır haritalar üzerinden hesaplanmıştır.

Şekil 5. (a) Otoparkta bisiklet süren çocuklar. **(b)** Otoparkta futbol oynayan çocuklar.

Çalışma alanından ikincisi Küçük Ayasofya Mahallesi'dir (Şekil 2c). Yerleşme sosyo-ekonomik olarak alt gelir seviyesine, düşük eğitim düzeyine sahip insanların yaşadığı, kırdan kente göç eden insanların İstanbul'da ilk yerleştikleri ilk alanlardan biri olan, bir geçiş alanıdır.

Mahallenin nüfusu 6028 (Çoban, 2011), alanı yaklaşık olarak 25 hektardır (İBB, 2008). Mahalle sınırları içinde ilköğretim tesisi yoktur, çocuklar yürüme mesafesinde yer alan Kadirga ilköğretim Okulu'na devam etmektedir. Öğrenci başına düşen

ilköğretim alanı ise 4.38 m², öğrenci başına düşen açık alan miktarı ise 2.78 m²'dir (Duman, S., 2011). Okul bahçesi sert zeminden oluşmaktadır (Tablo 1, Şekil 6a).

Mahalle sınırları içinde üç adet çocuk oyun alanı mevcuttur, ancak çocukların büyük bir kısmı Şehsuvar Mahallesi'nde yer alan Kadirga Parkı'na gitmektedir. Mahallede bulunan çocuk oyun alanlarının tümü ve Kadirga Parkı yalnızca küçük çocukların sallanma, kayma gibi ihtiyaçlarını karşılayabilen geleneksel çocuk oyun alanlarıdır (Şekil 6b-d).

Şekil 6. (a) Kadirga ilköğretim Okulu bahçesi. **(b)** Küçük Medrese Parkı. **(c)** 23 Nisan Parkı. **(d)** Çayıröğlü Sokak üzerindeki çocuk oyun alanı.

Mahalle içinde yer alan bu üç çocuk oyun alanının toplam alanı ise 602 m², mahallede kişi başına düşen çocuk oyun alanı miktarı yaklaşık 0.1 m²'dir (Çoban, M., 2011), (Tablo 2).

4. ANKET ÇALIŞMASI

4.1. Çocuklarla Yapılan Anket Bulgularının Değerlendirilmesi

Anket çalışması Başakşehir 5. Etap Salacak Sitesi'nde Akşemsettin İlköğretim Okulu'nda 52 kız, 28 erkek toplam 80 ço-

cukla, Küçük Ayasofya Mahallesi'nde ise Kadırga İlköğretim Okulu'nda 72 kız, 43 erkek 100 çocukla gerçekleştirilmiştir.

Çocukların kentsel mekana ilişkin cevaplarının değerlendirilmesi

Her iki yerleşmede de çocukların büyük bir kısmı açık alanlarda oyun oynadığını belirtmiştir. Çocukların açık alanda oyun oynamak için tercih ettikleri alanlar Kadırga İlköğretim Okulu'nda kapı önü (%62), okul bahçesi (%56), Akşemsettin İlköğretim Okulu'nda site içi (%78) ve bahçe (%58) dir (Tablo 3).

Tablo 1. Akşemsettin İlköğretim Okulu ve Kadırga İlköğretim Okulu'nda öğrenci başına düşen ilköğretim tesis alanı

	Öğrenci sayısı	Toplam ilköğretim tesis alanı (m ²)	Öğrenci başına düşen ilköğretim alanı (m ²)	Toplam ilköğretim tesis açık alanı (m ²)	Öğrenci başına düşen açık alan (m ²)
Akşemsettin İlköğretim Okulu	3575	16599	4.64	12449	3.48
Kadırga İlköğretim Okulu	813	3568	4.38	2262	2.78

Tablo 2. Başakşehir 5. Etap Salacak Sitesi'nde ve Küçük Ayasofya Mahallesi'nde kişi başına düşen çocuk oyun alanı miktarı (Kiptaş 5. Etap Site Yönetimi, 2011)

		İmar İskan Bakanlığı'nın normu m ² /kişi	Çocuk Oyun Alanı Açığı m ² /kişi
Başakşehir 5. Etap Salacak Sitesi		1.5	1.14
Toplam Nüfus	3304		
Toplam Çocuk Oyun Alan (m ²)	1200		
m ² /kişi	0.36		
Küçük Ayasofya Mahallesi		1.5	1.401
Toplam Nüfus	6028		
Toplam Çocuk Oyun Alan(m ²)	602		
m ² /kişi	0.099		

Tablo 3. Çocukların kentsel mekâna ilişkin cevaplarının değerlendirilmesi

	Akşemsettin İlköğretim Okulu (%)	Kadırga İlköğretim Okulu (%)
Kentsel açık alanların kullanımı		
Kentsel açık alanlarda oyun oynuyor	96	86
Kentsel açık alanlarda oyun oynamıyor	4	14
Kentsel mekânda çocukların oyun eylemleri için seçtikleri mekânlar	*	*
Bahçede	58	31
Kapının önü (evimin önü)	32	62
Evimizin önündeki sokakta	32	51
Site içi	78	0
En yakın çocuk oyun alanında	35	36
Yakın olmayan bir çocuk oyun alanında	1	2
Boş arsa ya da otopark gibi boş alanlarda	9	13
Okulunda / okul bahçesinde	42	56

Yüzde (%) *: Kentsel açık alanlarda oyun oynayan çocukların kendi içindeki oranı dikkate alınmıştır.

Çocukların sokağa ilişkin cevaplarının değerlendirilmesi

Sokakta oynayan çocukların oranı Kadırga İlköğretim Okulu'nda %67, Akşemsettin İlköğretim Okulu'nda % 53'dür. Ancak Akşemsettin İlköğretim Okulu'ndaki çocukların sokak olarak site içindeki yolları kastettiği düşünülmektedir. Her iki okulda da sokakta oyun oynamayan çocuklar başlıca neden olarak sokakların taşıt trafiği açısından güvenli olmamasını gerekçe olarak göstermiştir (Tablo 4).

Çocukların okula ilişkin cevaplarının değerlendirilmesi

Her iki yerleşmede de çocukların büyük kısmı okula tek başına yürüyerek gitmektedir. Ancak Kadırga İlköğretim Okulu'ndaki çocukların göz ardı edilemeyecek kısmı okula ebeveyn ile yürüyerek (%32) gitmektedir.

Okula ebeveyninden bağımsız olarak gidip-gelememenin en önemli nedenleri ise Kadırga İlköğretim Okulu'ndaki çocukların belirttiği üzere kentsel mekânın trafik açısından ve yabancı insanlar açısından güvenli olmaması nedeni ile ebeveynlerce getirilen yasaklardır. Akşemsettin İlköğretim Okulu'ndaki çocukların büyük çoğunluğunun belirttiği üzere ise okula olan mesafedir (Tablo 5).

Çocukların çocuk oyun alanlarına ilişkin cevaplarının değerlendirilmesi

Akşemsettin İlköğretim Okulu'ndaki çocukların büyük bir kısmı çocuk oyun alanına gitmektedir (%88). Ev ve oyun alanı arasındaki gidiş-geliş ise ebeveyninden bağımsız yürüyerek ger-

çekleştirilmektedir (Tablo 6).

Kadırga İlköğretim Okulu'ndaki çocukların yarıya yakını çocuk oyun alanına gitmediklerini belirtmişlerdir. Bunun en önemli nedeni ise çocuk oyun alanlarının küçük çocuklara uygun olması, bu yüzden de sıkıcı olmasıdır (%31). Ev ve oyun alanı arasındaki gidiş geliş ebeveynle gerçekleştirilen çocukların oranı göz ardı edilemeyecek kadar yüksektir (%39).

Çocukların fiziksel çevresine ilişkin beklentilerinin belirlenmesine yönelik cevaplarının değerlendirilmesi

Yaşanılan yerde fiziksel çevre ile ilgili en çok gerçekleşmesi istenen Kadırga İlköğretim Okulu'ndaki çocuklar için sokakta güvenle oyun oynayabilmek (%53), Akşemsettin İlköğretim Okulu'ndaki çocuklar için güven içinde oyun oynanabilecek büyük ve güzel oyun bahçeleri (%73) dir (Tablo 7).

5. DEĞERLENDİRME

5.1. Başakşehir Kiptaş 5. Etap Salacak Sitesi'nin Çocuğun Fiziksel Çevresini Oluşturan Mekanlar Açısından Değerlendirilmesi

Başakşehir 5. Etap Salacak Sitesi ile ilgili elde edilen sayısal veriler, yapılan gözlem çalışmaları ve çocuklara yapılan anket çalışmasının sonuçlarından Başakşehir 5. Etap Salacak Sitesi'nde en önemli sorunun site içinde çocukların yaşları doğrultusunda farklı gereksinimlere cevap veren mekânların eksikliği olduğu görülmüştür. Elde edilen diğer sonuçlar şu şekilde sıralanmaktadır:

Tablo 4. Çocukların sokağa ilişkin cevaplarının değerlendirilmesi

	Akşemsettin İlköğretim Okulu (%)	Kadırga İlköğretim Okulu (%)
Sokağın oyun mekânı olarak kullanım durumu		
Sokakta oyun oynuyor	53	67
Sokakta oyun oynamıyor	46	33
Cevapsız	1	0
Sokakta oyun oynamamanın nedenleri	*	*
Taşıt trafiği açısından güvenli değil	70	55
Yabancı insanlar açısından güvenli değil	27	39
Sokakta oyun oynamak için olanaklar yok	16	18
Sokak yeterli genişlikte değil	8	6
Sokakta çok fazla park etmiş araç var	24	42
Sokakta oynamaktansa başka yerde oynamayı tercih ediyorum	16	21
Oyun oynamak için arkadaşlarım yok	3	18
Bilgisayar ile oynamayı ya da televizyon seyretmeyi dışarıda oyun oynamaya tercih ediyorum	11	18
Okulum ve ödevlerimden zaman kalmıyor	8	33
Cevapsız	3	3

Yüzde (%) *: Sokakta oyun oynamayan çocukların kendi içindeki oranı dikkate alınmıştır.

- Çocukların sokağı oyun mekânı olarak kullanım şansı bulunmamaktadır.
- Çocukların büyük kısmının devam ettiği okul, öğrenci başına düşen ilköğretim alanı (4.64 m²) açısından yasalarca belirlenmiş normun (4 m²) üstündedir. Okul bahçesi öğrenci başına düşen açık alan miktarı (3.48 m²) açısından çeşitli donatıları içermeye oldukça elverişli olduğu halde, içerdiği donatılar ve yeşil alan açısından çocukların gereksinimlerine cevap vermekten uzaktır. Okul bahçesi yalnızca sert zeminden oluşmaktadır ve çocukların doğa ile iletişime geçmesine olanak sağlayacak donatılardan yoksundur.
- Çocuk oyun alanına giden çocukların oranı oldukça yüksektir. Ancak site içindeki mevcut çocuk oyun alanları özellikle büyük yaştaki çocukların beklenti, istek ve en önemlisi yaşlarının gerektirdiği gereksinimlere cevap vermeyen, yalnızca küçük çocukların sallanma ve kayma gibi isteklerini mümkün kılan, çocuğun sosyal, bilişsel ve yaratıcılığının gelişiminde hiçbir katkısı olmayan geleneksel çocuk oyun alanlarıdır. Bu nedenle çocukların site içindeki otoparkta futbol oynamayı, otoparkta ve site içindeki gezinti yollarında bisiklet sürmeyi, ebeveynlere yönelik yapılmış olan ve bu nedenle tehlike arz eden spor aletlerinin bulunduğu mekânda oyun oynamayı tercih etmekte oldukları tespit edilmiştir.
- Siteye kişi başına düşen çocuk oyun alanı miktarının (0.36 m²) imar mevzuatında belirlenmiş olan normun (1.5 m²)'nin oldukça altında olduğundan site içindeki oyun alanları niteliksel olarak yetersiz olduğu gibi niceliksel olarak da yetersizdir.
- Başakşehir 5. Etap Salacak Sitesi'nde ev-okul ve ev-çocuk oyun alanı arasındaki gidiş-geliş büyük oranla ebeveynlerden bağımsız olarak yürüyerek gerçekleştirilmektedir.

- Çocukların Başakşehir 5. Etap Salacak Sitesi'nde gerçekleşmesini istedikleri en başta, güven içinde oyun oynayabilecek büyük ve güzel oyun bahçeleri olmak üzere, dışarıda/sokakta güvenle oyun oynayabilmek ve daha çok çocuk oyun bahçesidir.
- Çocuğun fiziksel çevresini oluşturan mekanlar açısından değerlendirildiğinde Başakşehir 5. Etap Salacak Sitesi'nin, okul bahçesi, çocuk oyun alanları açısından çocukların gereksinim ve isteklerine cevap veren, onların oyun eylemine ve gelişimine olanak sağlayan mekânlar sağlayamamakta olduğu tespit edilmiştir. Diğer taraftan sokak mekânı oyun mekânı olarak kullanılamamaktadır. Yerleşme çocuklara tümüyle çocuk dostu bir çevre sunamamaktadır.

Bu doğrultuda Başakşehir 5. Etap Salacak Sitesi'nin çocuk için daha yaşanılır kılınması için gerçekleştirilmesi gerekenler

- çocukların sıklıkla devam ettiği ilköğretim tesisinde çocukların istek ve beklentileri dikkate alınarak, çocuğun doğa ile iletişime geçmesine ve gelişimine olanak sağlayacak şekilde peyzaj temelli bir yaklaşım ile düzenlenmesi ile çocuk dostu okul bahçelerinin,
- site içinde farklı yaştaki çocukların beklenti, istek ve gereksinimlere cevap veren çocuğun sosyal, bilişsel ve yaratıcılığının gelişiminde katkısı olan çocuk oyun alanlarının oluşturulması gerekmektedir.

5.2. Küçük Ayasofya Mahallesi'nin Çocuğun Fiziksel Çevresini Oluşturan Mekanlar Açısından Değerlendirilmesi

Küçük Ayasofya mahallesi ile ilgili elde edilen sayısal veriler, yapılan gözlem çalışmaları ve çocuklara yapılan anket çalışmaları

Tablo 5. Çocukların okula ilişkin cevaplarının değerlendirilmesi

	Akşemsettin İlköğretim Okulu (%)	Kadırga İlköğretim Okulu (%)
Okula gidiş		
Tek başıma, yürüyerek	36	49
Arkadaşlarımla yürüyerek	19	24
Anne/babam ile yürüyerek	11	32
Anne/babam ile birlikte aileye ait otomobil ile	18	3
Servis ile	23	0
Tek başıma, otobüs ile	3	0
Okula ebeveynlerden bağımsız yürüyerek gidememenin nedenleri	*	*
Okula olan mesafe fazla	27	40
Kötü hava koşulları	7	14
Okulumuzun kuralı böyle	2	3
Trafik ile ilgili tehlikeler nedeni ile annem/babam izin vermiyor	11	66
Yabancı insanlar nedeni ile annem /babam izin vermiyor	8	63
Tek başıma okula gelmek istemiyorum	2	26
Diğer	2	3

Yüzde (%) *: Okula ebeveynlerden bağımsız yürüyerek gidemeyen çocukların kendi içindeki oranı dikkate alınmıştır.

Tablo 6. Çocukların çocuk oyun alanlarına ilişkin cevaplarının değerlendirilmesi

	Akşemsettin İlköğretim Okulu (%)	Kadırga İlköğretim Okulu (%)
Çocuk oyun alanının kullanımı		
Oyun alanına gidiyor	88	51
Oyun alanına gitmiyor	13	49
Çocuk oyun alanına gitmeme nedenleri	*	*
Eve yakın çocuk oyun alanı yok	10	18
Gitmek istemiyorum/ Sevmiyorum	10	10
Evde olmayı tercih ediyorum	10	0
Sahaya gidiyorum	10	0
Annem izin vermiyor	0	10
Çocuk oyun alanı küçük çocuklara uygun, sıkıcı	0	31
Güvenli değil	0	2
Derslerimden dolayı gidemiyorum	0	2
Çocuk oyun alanına ulaşım	**	**
Tek başına, yürüyerek	51	29
Tek başına, bisiklet ile	10	4
Arkadaşları ile yürüyerek	39	39
Anne/baba ile yürüyerek	13	39
Anne/baba ile aileye ait otomobil ile	3	4

Yüzde (%) *: Çocuk oyun alanına gitmeyen çocukların kendi içindeki oranı dikkate alınmıştır.

Yüzde (%) **: Çocuk oyun alanına giden çocukların kendi içindeki oranı dikkate alınmıştır.

Tablo 7. Yaşanılan yerde fiziksel çevre ile ilgili en çok gerçekleşmesi istenenler

	Akşemsettin İlköğretim Okulu (%)	Kadırga İlköğretim Okulu (%)
Sokakta güvenle oyun oynayabilmek isterdim	66	53
Daha çok çocuk oyun bahçesi olsun isterdim	59	39
Güven içinde oyun oynayabileceğim büyük ve güzel oyun bahçeleri olsun isterdim	73	51
Okulumun bahçesinde oyun oynayabilmek için daha iyi bir okul bahçesi isterdim	53	42
Sokakların trafiğe kapatılmasını ya da araçlara hız sınırlaması getirilmesini, böylece sokakta güvenle oyun oynayabilmek isterdim	51	27
Çocukların oyun oynaması için yeşil bir çevrenin yaratılmasını isterdim	61	52
Okulum evim ve çocuk oyun bahçesi arasındaki yolların güvenli hale getirilmesini isterdim	58	51

sının sonuçlarından mahalledeki en önemli sorunların hırsızlık, çocuk tacizi, gasp olayları ve madde bağımlılığı nedeni ile insan kaynaklı güvenlik sorunu ve gün boyu sokak ve caddelerdeki taşıt yoğunluğu nedeni ile trafik güvenliği sorunu olduğu görülmektedir. Çocuklara kamu ve taşıt güvenliği sunamayan bir yerleşme olan Küçük Ayasofya Mahallesi'nde otopark yetersizliği de önemli bir sorundur. Bu nedenlerle taşıtlar yollara park edilmekte, sokaklar otopark olarak kullanılmaktadır.

- Sokağın oyun mekânı olarak kullanımı yüksek olsa da so-

kaklar taşıt ve insan kaynaklı güvenlik açısından çocuğa güvenli ve oyunlarına imkan sağlayacak mekânları sunamamaktadır. Sokakların otopark olarak kullanılması da sokak mekânının çocuklarca tüm genişliği ile kullanılamamasına, özgürce oyun oynayamama neden olmaktadır.

- Çocukların devam ettiği ilkokulun öğrenci başına düşen ilköğretim alanı (4.38 m²) açısından yasalarca belirlenmiş normun (4 m²) üstündedir. Ancak okul bahçesi yalnızca sert zeminden oluşmakta, çocukların doğa ile iletişime geçmesine olanak sağlayacak donatılardan yoksun ve bu

nedenle çocukların gereksinimlerine cevap vermekten uzaktır.

- Çocukların gittiği çocuk oyun alanları farklı yaştaki çocukların beklenti, istek ve gereksinimlere cevap vermeyen, yalnızca küçük çocukların sallanma ve kayma gibi isteklerini mümkün kılan, çocuğun sosyal, bilişsel ve yaratıcılığının gelişiminde hiçbir katkısı olmayan geleneksel çocuk oyun alanlarıdır. Çocukların büyük kısmı çocuk oyun alanına gitse de eve yakın çocuk oyun alanının olmaması nedeni ile çocukların göz ardı edilemeyecek kısmı çocuk oyun alanına gitmemektedirler.
- Mahallede kişi başına düşen çocuk oyun alanı miktarı (0.1 m²) açısından imar mevzuatında belirlenmiş olan normun (1.5 m²)'nin oldukça altında olduğundan mahalledeki çocuk oyun alanlarının niteliksel olarak yetersiz olduğu gibi niceliksel olarak da yetersiz olduğu tespit edilmiştir.
- Çocuk oyun alanlarına ulaşım genel olarak ebeveynlerden bağımsız yürüyerek gerçekleştirilmektedir. Ancak sokak ve caddelerin trafik ve mahallenin yabancı insanlar açısından güvenli olmamasına bağlı olarak ebeveynlerce getirilen yasaklar nedeniyle çocukların göz ardı edilemeyecek orandaki kısmı da okul, ev ve çocuk oyun alanları arasındaki gidiş-gelişi ebeveyn ile gerçekleştirmektedir.
- Çocukların Küçük Ayasofya Mahallesi'nde gerçekleşmesini istedikleri ise en başta dışarıda/sokakta güvenli oyun oynayabilmek olmak üzere okul, ev ve çocuk oyun bahçesi arasında güvenli yollar ve güven içinde oyun oynayabilecek büyük ve güzel oyun bahçeleridir.
- Çocuğun fiziksel çevresini oluşturan mekanlar açısından değerlendirildiğinde Küçük Ayasofya Mahallesi, okul bahçesi, çocuk oyun alanları, konut ile bu mekânlar arasındaki ulaşım ve sokak açısından çocukların gereksinim ve isteklerine cevap veren, onların oyun eylemine ve gelişimine olanak sağlayan güvenli mekânlar sağlamamaktadır. Yerleşme çocuklara çocuk dostu bir çevre sunamamaktadır.

Bu doğrultuda Küçük Ayasofya Mahallesi'nin çocuk için daha yaşanılır kılınması için gerçekleştirilmesi gerekenler:

- Sokak trafiğinin ya da trafik hızının azaltılmasıyla sokaklarda çocuklar için oyun mekanlarının geliştirilmesi ve sokak mekanında dinlenme, oturma mekanları oluşturulması ile sokağın çocuk için daha yaşanılır kılınması için çocuk dostu sokakların,
- Okul, ev ve çocuk oyun alanları arasında çocuğun ebeveyninden bağımsız gidiş-gelişini sağlamak için güvenli rotaların,
- Okul bahçesinin her yaş grubunun farklı gereksinimlerini göz önünde bulundurularak, çocuğun doğa ile iletişime geçmesine ve gelişimine olanak sağlayacak şekilde peyzaj temelli bir yaklaşım ile düzenlenmesi ile çocuk dostu okul bahçelerinin,
- Güvenlik açısından belirlenmiş standartlara uygun, farklı yaştaki çocukların gereksinimlerine cevap veren ve çocukların doğa ile iç içe olmasını sağlayacak şekilde peyzaj temelli bir yaklaşım ile tasarlanmış niteliksel ve niceliksel olarak yeterli çocuk oyun alanlarının oluşturulması gerekmektedir.

6. SONUÇ VE ÖNERİLER

İncelenen iki konut alanında da açık alanlar ve çocuk oyun alanları niceliksel ve niteliksel açılarından olması gereken standartların altındadır. Çocuk oyun alanları farklı yaştaki çocukların istek ve gereksinimlerine cevap verememekte, güvenli oyun mekanları sunamamakta, alansal olarak yetersiz kalmaktadır.

Çocukların zamanlarının büyük kısmını geçirdikleri okulların bahçeleri de ders zamanı dışındaki oyun gereksinimlerine cevap verememekte, doğal ve yapısal peyzaj unsurları açısından yoksun olarak, çocuğun doğa ile iletişime geçmesine olanak sağlamamaktadır.

Çocuklar trafik ve insan kaynaklı güvenlik nedeni ile okula veya açık alanlara gidiş-gelişte ise ebeveyne bağımlıdır.

Tespit edilen bu sorunlar doğrultusunda İstanbul'da tüm konut alanlarında:

- Mevcut imar kanunundaki yeşil alan standartları ve çocuk oyun alanları standartları irdelenerek yeni standartlar oluşturulmalı, çocuk oyun alanları içinde bulunması gereken alanlar ve amaca yönelik ekipmanlar açıkça belirlenmeli, belediyelerin bu standartları uygulaması zorunlu kılınmalıdır.
- Okul bahçeleri her yaş grubunun farklı gereksinimlerini göz önünde bulundurularak, çocuğun doğa ile iletişime geçmesine ve gelişimine olanak sağlayacak şekilde peyzaj temelli bir yaklaşım ile düzenlenmeli, okul bahçeleri ders zamanı dışında çocukların kullanımına açık olmalıdır. Böylece özellikle büyük çocukların en büyük gereksinimleri olan ancak yoksun oldukları geniş ve boş mekân gerektiren basketbol, voleybol ve futbol gibi topla oynanan oyunlar için mekân gereksinimleri de karşılanmış olacaktır.
- Okul ve ev arasındaki gidiş-gelişlerde güvenli rotalar için ise öncelikli olarak sokak ve caddelerde yayalar için yeterli yaya kaldırımının ve kaliteli-güvenli geçiş olanaklarının sağlanması şartı ile mahalle sınırları içinde taşıtlara hız sınırı getirilmeli, trafik daha sıkı denetlenmeli, okul yakınlarında sürücüler uyarıcı, hızı azaltıcı unsurlar kullanılmalı, çocuğun okul ve arasında gidiş-gelişinin ebeveyninden bağımsız gerçekleştirmesi için çeşitli projeler gerçekleştirilmelidir. Çocukların konutlarına yakın bulunan bir ilköğretim tesisine gitmelerinin sağlanması okula ebeveyninden bağımsız yürüyerek gitmelerini mümkün kılacağından çocukların sosyal gelişiminin olumlu yönde etkileyecektir. Bu nedenle ebeveynlerin çocuklarının mahallelerinde bulunan bir ilköğretim tesisine gitmeleri ve çocukların kentsel mekânda serbest hareket hakkı konusunda bilinçlendirilmesi gerekmektedir.

Kent merkezindeki konut alanlarında:

- Kalabalık, heterojen nüfus yapısına sahip, kırdan kente göç edenlerin tercih ettikleri bir geçiş alanı ve aynı zamanda bir çalışma alanı olması nedenlerinden dolayı suç oranının

yüksek olduğu kent merkezindeki konut alanlarında, çocuk yukarıda sözedilen problemlere ek olarak insan kaynaklı güvenlik sorunu ile de karşı karşıyadır. Ancak tüm olumsuzluklara rağmen genel olarak sosyo-ekonomik seviyesi düşük ailelerin yaşadığı kent merkezindeki konut alanlarında çocuğun yine de oyun mekânı olarak konutun dışını seçmekte olduğu tespit edilmiştir. Bu alanlardaki oyun alanlarının eksikliği çocuğu oyun mekânı olarak sokağa yönlendirmekte, ailelerin ekonomik seviyelerinin düşüklüğüne bağlı olarak otomobil sahipliğinin yüksek olmaması da çocukların sokakta oyun oynatabilmelerini mümkün kılmaktadır.

- Ekonomik nedenler dolayısıyla bu alanda yaşayan çocukların teknolojiye sahip olmalarının kısıtlılığının da çocukların oyun oynamak için dış mekânı tercih etmelerinde önemli bir etken olduğu düşünülmektedir.
- Kent merkezindeki konut alanlarında mekânın kısıtlı olması nedeniyle yeni çocuk oyun alanlarının oluşturulması zor olmakla birlikte öncelikle mevcut çocuk oyun alanlarının niteliğinin iyileştirilmesi ve çocukların güvenliği açısından belirlenmiş standartlara uygun hale getirilmesi gerekmektedir. Bu yerleşmelerde çocuğun sokağı kullanımının fazlalığı da gözönüne alınarak “Çocuk bir dostu kent” için kent merkezindeki konut alanlarında sokakların çocuk için daha yaşanılır kılınması için düzenlemelere gidilmesi öncelik taşımalıdır. Taşıt trafiğinin yoğun olmadığı sokaklar taşıt trafiğine kapatılmalıdır.
- Ancak en öncelikli olarak kent merkezindeki konut yerleşim alanlarında insan kaynaklı güvenlik sorununun çözülmesi gerekmektedir. Kentsel mekânın kötü veya zayıf fiziksel özelliklerinin ve zayıf denetiminin suç artırdığı, bu doğrultuda kentsel mekânın fiziksel özelliklerinin iyileştirilmesinin suçu azaltacağı bilinmektedir. Çocuk dostu sokak olarak düzenlenecek sokaklar orada yaşayanlar arasındaki iletişimi ve toplum aktivitelerini destekleyeceğinden sokak kullanımını artıracak ve neticede kentsel mekânda suç olaylarını azaltacaktır. Bu nedenle öncelikli olarak sokaklarda uygun ve yeterli aydınlatmanın yapılması, ayrıca suç olaylarının yoğun olduğu bu konut alanlarında güvenlik tedbirlerinin artırılması gerekmektedir. Daha güvenli sokaklar çocuğun okul ve ev arasındaki gidiş-gelişlerini ebeveyninden bağımsız olarak gerçekleştirmesini de sağlayacaktır.

Toplu konut alanlarında:

- İstanbul’da toplu konut alanları ebeveynlerce çocuklarının büyütülmesi için bilinçli olarak seçilmektedir. Kent merkezindeki konut alanlarının aksine toplu konut alanları çocuğa insan kaynaklı güvenlik açısından güvenli mekânlar sunmaktadır. Buna rağmen kent merkezindeki konut alanlarından farklı olarak, incelenen toplu konut alanlarında çocuklar açık alanlarda oyun oynamakta, bu mekânların kendilerine sunduğu sosyalleşme olanaklarından yararlanamamaktadır.
- Bu tür alanlarda çocuğun konut dışı alanları daha fazla kullanmasını teşvik etmek amacıyla mevcut toplu konut alanlarında bazı cadde ve sokaklarda trafiğin engellenmesi ya da trafik hızının azaltılmasıyla çocuklar için oyun mekânları

geliştirilebilir. Çocuk oyun alanlarının ise öncelikli olarak güvenli, farklı yaştaki çocukların gereksinimlerine cevap veren mekânlar haline getirilmesi gerekmektedir.

- Yeni planlanacak toplu konut alanlarında ise öncelikli olarak çocuk oyun alanlarının güvenlik açısından belirlenmiş standartlara uygun, farklı yaştaki çocukların gereksinimlerine cevap veren ayrı alanlarda çözümlenmiş oyun alanlarını içeren, oturma mekânları, oyuncaklar, çeşitli ekipmanlar için depo olarak kullanılacak birimler gibi yardımcı elamanları içeren ve çocukların doğa ile iç içe olmasını sağlayacak şekilde peyzaj temelli bir yaklaşım ile tasarlanması gerekmektedir.

Sonuç olarak toplumun geleceğini çocuk belirleyecektir. Çocuğun gereksinimlerinin karşılanmaması durumunda gelişimi kötü yönde etkilenecek, dolayısı ile bugünün sağlıksız yetişen çocukları yarının sağlıksız yetişkinleri olacak ve bu durum toplumun geleceğini olumsuz yönde etkileyecektir. Çocuğun gelişimindeki önemi doğrultusunda fiziksel çevrenin tasarımında çocuğun göz ardı edilmemesi gerektiği açıktır. Bu doğrultuda konut ölçeğinden kent ölçeğine kadar tüm mekânların tasarımında çocuğun da bir kullanıcı olduğu unutulmamalı, çocuğun mekânsal algısı, gereksinimleri, tercihleri göz önünde bulundurulmalı ve bu bilgiler ışığında mekânın tasarımına gidilmelidir. Çocuğun kentsel mekânda fiziksel çevresini oluşturan konut yakın çevresi, sokak, okul bahçesi, çocuk oyun alanları başta olmak üzere tüm kamusal mekânlar çocukların gereksinim, istek ve arzularına cevap veren ve en önemlisi güvenli ve oyun eylemine olanak sağlayan yerler haline getirilmelidir.

KAYNAKLAR

1. Aksoy, Y. (2001). “İstanbul Kenti Yeşil Alan Durumunun İrdelenmesi”, Doktora Tezi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul Teknik Üniversitesi.
2. Al-Khalaileh, E. (2004). “Understanding children’s environments: The effect of outdoor physical environments on children’s activities and quality of life within Al-Wihdat Palestinian refugee camp and environs, Amman, Jordan”, Ph.D thesis, North Carolina State University.
3. Barker, R. (1968). *Ecological Psychology* (Stanford University Press Stanford).
4. Bechtel, R.B. (1977). *Enclosing Behavior* (Stroudsburg, Pen:Dowden-Hutchinson and Ross).
5. Bimtaş (2003). *Kentsel Eğitim Raporu*, İstanbul Metropliten Alan Bütünü Nüfus Donatı Dağılımının İncelenmesi ve Öneri Donatılara İlişkin Analitik Etüd İşi, İstanbul Büyükşehir Belediyesi, (Şehir Planlama Müdürlüğü).
6. Catling, S. (2005). “Children, Place And Environment”, *Geographical Association*, <http://www.geography.org.uk>
7. Çoban, M. (2011). Kişisel görüşme.
8. Çukur, D. (2009) *Çocuk Dinlenimi Açısından Oyunun Önemi ve Konut Yakın Çevresinde Oyun Değerini Artırıcı Mekansal Düzenlemeler*, Ege Mimarlık, Nisan 2009.
9. DFT (2005). *Home Zones: Challenging the future of our streets*, Department for Transport,
10. UK . Retrieved May 12, 2009, from www.sicurezzastradalepiemonte.it
11. Duman, S. (2011). Kişisel görüşme.
12. Ergen, S. (2000). “Sokakların Çocuk Oyun Alanı Olarak Kullanılabilirliğine İlişkin Bir Yöntem Denemesi: Süleymaniye Örneği”, Yüksek Lisans Tezi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul Teknik Üniversitesi.

13. Ersoy, S. (2008). İstanbul Servis Aracı İşletmecileri Odası, Kişisel Görüşme.
14. Hüttenmoser, M. and Degen-Zimmerman, D. (1995). "Lebensräume für Kinder", Empirische Untersuchungen zur Bedeutung des Wohnumfeldes für den Alltag und die Entwicklung der Kinder, Zurich.
15. İBB, (2008). İstanbul İl'ine Ait Fotogrametrik Yöntemle Üretilen 1/1000 Ölçekli Sayısal Halihazır
16. Haritalar, Harita Müdürlüğü, İstanbul.
17. Trafik Müdürlüğü (2008). "Ulaşım İstatistikleri", İBB Trafik Müdürlüğü, <http://www.uevf.com.tr/uevf2/2008sunumlar>
18. Jeffrey, B. and Woods, P. (2003). The Creative School: A framework for success, quality and effectiveness (London: Routledge/Falmer).
19. Joseph Rowntree Foundation (2007). Planning and designing 'home zones'. Retrieved July 2008, from <http://www.jrf.org.uk>
20. Kiptaş 5. Etap Site Yönetimi (2011). Kişisel görüşme.
21. Newson, C., Cairns S., Davis, A. (2010). Making School Travel Plans Work: Experience from English case studie, Transport for Quality of Life, London, www.transportforqualityoflife.com
22. Onur, B. (1995). Gelişim Psikolojisi, İmge Kitapevi, Ankara.
23. Osborne, P. (2005). "Safe Routes for Children: What They Want and What Works", Children, Youth and Environments 15(1), 234-239.
24. Riggio, E. (2002). "Child Friendly Cities: Good Governance in The Best Interests Of The Child" Environment & Urbanization, 14(2)
25. Schepel, S. (2005). "Kiss 2, Tool To Test The Child Friendliness Of Street Layout", Childstreet 2005 Conference, Delft, Amsterdam, Netherlands, http://www.urban.nl/CHILDSTREET2005/downloads/Stuttgart/KiSS_abstract_sep06.pdf
26. Schepel, S., Kips, E., Zowervrucht, J., Schouten, M. (2006). "Kiss 2 Kid Street Scan: Tool To Test The Child Friendliness Of Street Layout, Child in the City Conference, Stuttgart, Germany, http://www.urban.nl/CHILDSTREET2005/downloads/Stuttgart/KiSS_20_Stuttgart_06.pdf
27. Troel, A. (2006). "Safe routes give healthy cycling children", On Cykelby Web site, http://www.cykelby.dk/eng_safe%20routes.asp.
28. TÜİK (2007). "Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sonuçları 2007", Türkiye İstatistik Enstitüsü, <http://www.tuik.gov.tr>
29. Unicef (2004). "Building Child Friendly Cities A Framework for Action", UNICEF Innocenti Research Centre, International Secretariat for Child Friendly Cities, Florence, <http://www.childfriendlycities.org/documents/view/id/66/lang/en>
30. Unicef (2006). "The Child-Friendly School (CFS)", UNICEF Innocenti Research Centre, <http://www.ungei.org/whatisungei/files/unicefunge-iCFS1Web.pdf>
31. Url-1 < <http://www.greeninfrastructurewiki.com/page/Woonerf> > [Erişim tarihi 27.02.2011]
32. Url-2 < <http://freeways2.bikechattanooga.org> > [Erişim tarihi 27.02.2011]
33. Url-3 < <http://www.teachernet.gov.uk> > [Erişim tarihi 27.02.2011]
34. Wicker, A. W. (1979). An Introduction to Ecological Psychology (Wadsworth Inc., Belmont, California).
35. Zomervrucht, J. (2005). "Inviting Streets For Children: Some lessons and results of the Childstreet 2005 conference in Delft", http://www.urban.nl/CHILDSTREET2005/downloads/Stuttgart/zomervrucht_paper_stuttgart.pdf

ARAŞTIRMA / ARTICLE

Bir Araştırma Çerçevesi: Soylulaştırma 2.0*

A Research Framework: Gentrification 2.0

Serap Kayasü, Emine Yetişkul

Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü, Ankara

ÖZ

Bu makalede farklı kentlerdeki soylulaştırma süreçlerini karşılaştırmalı olarak inceleyen bir uluslararası projenin araştırma çerçevesi sunulmaktadır. 'Birleştirme kuramı' üzerinden disiplinlerarası bir yaklaşım geliştirilerek farklı toplumsal, ekonomik ve mekansal süreçlerin soylulaştırmadaki rollerinin araştırılması bu projenin amacıdır. Bu kapsamda makalede soylulaştırma konusundaki farklı yaklaşımlar incelenecek ve projenin kuramsal yapısı ile yöntemi aktarılacaktır. Avrupa'daki farklı kent merkezlerinin çeperindeki mahallelerde gerçekleşen soylulaştırma süreçlerini inceleyen araştırma projesinin karmaşıklık ve aktör ağ kuramları ile ilişkisel yaklaşım çerçevesi bu makalede tartışılmaktadır.

Anahtar sözcükler: Aktör ağ kuramı; birleştirme kuramı; ilişkisel yaklaşım; soylulaştırma.

ABSTRACT

This article presents the comparative research framework of an international project investigating gentrification processes in different cities. Building on assemblage theory, this research project adopts an interdisciplinary approach in understanding how different social, economic and spatial processes coalesce in shaping neighbourhoods. This article covers different strands of work focusing on gentrification and builds the theoretical structure and methodology of the project. In the context of the project, complexity and actor-network theories and the relational approach are discussed.

Key words: Actor network theory; assemblage theory; relational approach; gentrification.

Soylulaştırma ilk olarak ortaya çıktığı yıllardan bu yana üzerinde tartışılan bir kavram oldu. Son yıllarda bu kavramın içeriği değişmekte ve kavram kentlerdeki yeni dönüşüm süreçleri bağlamında yeni anlamlar kazanmaktadır. Soylulaştırma, birçok farklı tanımla içermesinin yanı sıra genel olarak kent merkezinin çeperindeki konut alanlarının üst orta gelir gruplarından gelen talep sonucu el değiştirmesi olarak tanımlanabilir. Genellikle gelişmiş ülke örnekleriyle tartışılan kavram, bu ülkelerdeki kentlerin merkezlerinin çeperindeki tarihi konut alanlarının dönüşümüyle de özdeşleşmiştir. Hatta zaman zaman kentsel dönüşüm veya yeniden canlandırma kavramlarıyla da birlikte anılmıştır. Ancak günümüzde bu kavramın içeriğindeki çeşitlenme soylulaştırmayı 'açık' bir kavram olarak tanımlamayı olanaklı kılmaktadır. Bu anlamda soylulaştırma süreci gerçekleştirdiği yerin tarihinden gelen ve kendine özgü özellikleri nedeniyle her yerellikte farklı anlamlar içerebilir.

Genel olarak soylulaştırma süreci, üretimle özdeşleştirilen ekonomik veya tüketimle özdeşleştirilen kültürel etkenler üzerinden tartışılmıştır (Lees vd., 2008; 2010). Ekonomi temelli kuramlar soylulaştırmayı, rant ve emlak değer farklılıkları yaratan sermaye akışıyla açıklar (Smith, 1979; 1996). Kültür temelli kuramlar tam tersine yeni, yaratıcı, sanayi sonrası üst orta sınıfın değişen sosyal ve estetik tercihleri ile açıklamaktadır (Ley, 1994; 2003). Soylulaştırmanın nedenlerine ve dinamiklerine ilişkin tartışmalar insanların hareketliliğinin yanı sıra sermayenin kentlerdeki hareketliliği tartışmalarını da beraberinde getirir. Kültürel ve tüketimle ilişkili etkenlerin tümü sermaye hareketleri üzerinde önemli açılımlar barındırmaktadır.

Son yıllarda özellikle Avrupa kentlerinde kurumsal temelli kuramlar soylulaştırmada kamunun öncü rolünü vurgulamaktadır. Örneğin Hollanda'da bazı çöküntü mahallelerinde devletin ön-

*Bu yazı, TÜBİTAK JPI Urban Europe 2012 kapsamındaki "Soylulaştırma 2.0: Mahalle Dönüşümündeki Politika ve Uygulamaları" başlıklı araştırma projesinin erken ürünüdür.

cülüğü ile gerçekleştirilen soylulaştırma süreçleri araştırıldığına (Uitermark ve Duyvendak, 2007) kamunun temel hedefinin, ekonomik kazanç veya yeni orta sınıfın konut taleplerini karşılamaya yönelik olmadığı ortaya çıkmıştır. Aksine hedef, kamu siyasaları çerçevesinde ve mekan üzerinden gelişen çatışmacı yaklaşımların azaltılmasıdır. Böylece son dönemde soylulaştırma kavramının yeni anlamlar kazanmaya başladığı belirtilebilir. Bu genel ele alışıların dışında soylulaştırma kavramına yönelik bütüncü yaklaşım arayışları da sürmektedir (Clark, 1992). Bu arayışlar kapsamında soylulaştırmanın çok katmanlı ve dinamik karmaşıklığı dikkate alınmalıdır. Soylulaştırma süreçlerini incelemeye yönelik farklı yaklaşımlar, sınıflandırmalar ve yöntemler geliştirilebilir. Ayrıca bu noktada 'açık' bir kavram olarak ele alınan soylulaştırma olgusunun nedenleri ve dinamiklerinin farklı mekansal içeriklerde gelişen farklı özelliklerini de içermek gerekir. Bunları ortaya çıkarmak ve tartışmaya açmak üzere karşılaştırmalı bir yaklaşım geliştirilebilir.

Soylulaştırmayı kamu, girişimci veya kentli gibi baskın bir aktörün belirlediği tek taraflı bir olgu olmaktan çıkarabiliriz. Bu anlamda kentin dinamik ve çok olasılıklı yapısına odaklanmış bir yaklaşım benimsenebilir. Burada o yere özgü gelişmeler temel alınmalı ve soylulaştırma sürecindeki özgün uygulamaların neler olduğu sorgulanmalıdır. Kısaca ortaya çıkan sonuç planlanmış bir oluşum değil birbirinden farklı ve yeterli koşulların çakışması ile ortaya çıkan pratiktir.

Soylulaştırma için sadece mahallenin canlanması amacıyla uygulanan bir kamu siyasası demek doğru olmadığı gibi, kentin o mahallesine yerleşen üst orta sınıfın yarattığı yeni bir imaj veya çevre demek de doğru değildir. Hatta üretim temelli yaklaşımların önerdiği gibi salt girişimcilerin rant ve emlak esaslı sunumu da değildir. Daha çok farklı uygulamaların çeşitliliklerini biraraya getiren ve kendiliğinden ortaya çıkan bir oluşumdur. Bu bir 'ilişkisel yaklaşım' ele alışıdır.

İlişkisel yaklaşım hiyerarşik olmayan bir düzlemde pek çok farklı mekan özelinde oluşmuş uygulamaları, eylemleri, olayları ve bilgileri biraraya getirir. Birleştirme kuramı toplumsal yapıları incelemenin kuramsal altyapısını oluştururken, kenti bir birleştirme mekanı olarak kavramsallaştırmamıza olanak verir. DeLanda'nın yaklaşımı (2006) esas alınarak kentler insanların, kurumların ve altyapısal öğelerin arasındaki akışkan ilişkilerin birleşimiyle oluşan mekanlar olarak tanımlanabilir. Farias ve Bender (2010) birleştirme ve aktör ağ kuramlarıyla kentsel gelişme, yönetim, yoksulluk gibi kentsel konular arasındaki ilişkileri kurgular. Aktör ağ kuramı bütünü yapısal açıklamalarından kaçınarak, kendi tutarlı bütünlüklerini oluşturan özerk öğeleri sorgulamayı hedefler (Latour, 2005). Bu kuram bir kenti oluşturan veya bir mahallede soylulaştırmayı gerçekleştiren uygulamaların neler olduğunu incelemeyi olanaklı kılar.

Diğer taraftan kent plancıları daha kapsamlı ve ilişkisel yaklaşımları araştırırken karmaşıklık yaklaşımından da esinlenmektedir (Batty, 2005; Portugali, 2011). Geleneksel niceliksel kent modellerinden gelişmiş ve doğa bilimlerindeki termodinamik ve kaos kuramından etkilenmiş olan bu yaklaşım, kentleri kar-

maşık ve kendini örgütleyen sistemler olarak görmektedir. Bu yaklaşımda önemli olan kent sistemindeki pek çok öğeyi veya alt sistemleri biraraya getirerek kendiliğinden ortaya çıkan kentsel gelişmeleri modellemektir. Deleuze ve Guattari'nin (1987) çalışmasını temel alan ve niteliksel yaklaşıma doğru ilerleyen çalışmalar da kent plancıları tarafından geliştirilmektedir. Kentte birarada çalışan çok sayıda farklı parçaların, kentsel olguları ve bütünü nasıl oluşturduğu da birleştirme kuramı ile açıklanmaktadır (DeLanda, 2006). Son zamanlarda birleştirme kuramı kentsel olguların veya alt sistemlerin mekan özelinde rastlantısal oluşumunu anlatan bir kavram olarak farklı disiplinlerde de tartışılmaktadır (Lees, 2012). Aynı zamanda görece belirsiz ve tahmin edilemeyen bu sürecin dinamikleri, sürekli oluşan ve yenilenen dinamikler olarak açıklanabilir. Bu anlamda soylulaştırma bir durum değil bir süreçtir. Soylulaştırma sürecini önceden tanımlanmış aşamalarla açıklamak bu dinamikleri yeterince vurgulamamak anlamına gelir. Oysa öne çıkarılması gereken sürecin belirsizlikleri ve içerdiği olasılıklardır.

Birleştirme yaklaşımında bireylerin, olayların ve durumların bir araya geliş hiyerarşik olmayan yatay bir düzlemde kavranılmaktadır (DeLanda, 2002). Hiç bir tekil varlık diğer varlıkların oluşumunu tamamen belirleme kapasitesine sahip değildir. Bu bağlamda birleştirme kuramı aktör ağ teorisi ile ilişkilidir (örnek Latour, 2005). Soylulaştırılan alanlardaki sosyal süreçler maddesel koşullarla ve yapı çevreyle yakından ilgilidir. Ayrıca kentteki fiziksel konum ve ilişkilendirilmiş akışlar da sosyal süreçlerle ilgilidir. Her bir bağlantı özgün, yaratıcı ve beklenmedik eğilimlerin doğması dahil sonsuz sayıda farklı yeni bağlantıya aynı ölçüde izin vermektedir.

Birleştirme kuramı bu anlamda soylulaştırma kavramına farklı bir yaklaşımın altyapısını oluşturabilir. Massey'in (2005) yer ve mekan hakkındaki göreceli ele alışı bir yeri oluşturan tüm etkenlerin oraya özgü olduğunu ve bu yerlerin gelişiminin ancak kendi tarihsel gelişme çizgileriyle olanaklı olacağını anlatmaktadır. Yerleri tanımlayan bu koşullar gelişimin kapasitesini ve potansiyelini de belirlemektedir (Healey, 2007). Soylulaştırma bağlamında gelişme çizgileri şu şekilde tanımlanabilir:

- Sanayi ve imalat temelli değer üretiminden servis ve tüketim temelli değer üretimine geçen çekim özelliği yüksek tüketim mekanları;
- Kurumsal yatırımların önem kazandığı dönüşen konut ve gayrimenkul alanları;
- Yeni yaşama, çalışma ve sosyalleşme alışkanlıklarının da etkisiyle farklı sosyal grupların değişen tercihleri;
- Kamunun konut ve mahalle dönüşümüne ilişkin ve özellikle sosyal uyum, yaratıcılık, girişimcilik gibi konular çerçevesinde geliştirdiği yeni politikalar;
- Bunlar dışında kalan ve mahallenin dönüşüm dinamiklerini kapsamlı olarak içeren süreçler.

Gelişme çizgileri bir yere ilişkin bilgiyi, kapasiteleri ve uygulamaları içerir. Bunlar somut koşullar ve kaynaklar olarak gelişmediği gibi, akışkanlıklar ve potansiyeller bütünü olarak ve birleştirme süreçleri üzerinden gerçekleşir (McFarlane, 2011).

Soylulaştırma kavramı ekonomik yapıdaki öğeler veya orta sınıfın yer seçim kararlarını belirleyen kültürel etkenler gibi dışsal açıklamaların ötesinde irdelenebilir. Birleştirme yaklaşımı, eski tartışmaları değerlendirme ve irdemeleri ilişkiler üzerinden pozitif bir şekilde gerçekleştirme olanaklarını sunmaktadır. Bu kapsamda soylulaştırma belirli koşulların ve güçlerin rastlantısal bir şekilde bir araya gelişiyle ortaya çıkmaktadır. Her farklı örnekte yeni kentsel gelişmeler ile sonuçlanmaktadır. Ortaya çıkan farklı sonuçlar dikkatleri karmaşıklık kuramına çekmektedir.

Soylulaştırmanın coğrafyası tamamen şekillenmiş, kullanılmış ve sahiplenilmiş bir kent mekanındaki farklı öğelerin, insanların ve sembollerin akışları ile algılanmalıdır. Bu süreç eğilimlerin ve kapasitelerin çeşitliliğinden beslenmektedir (DeLanda, 2002). Birleştirme kuramını beşeri coğrafyanın merkezinde olan yer ve mekanın söylemi (Harvey, 1996; Portugali, 2006) ile ilişkilendirerek soylulaştırma, olayların dizisi veya gelişme çizgilerinin (Massey, 2005) bir ürünü olarak algılanmalıdır. Coğrafi birleştirmeler, mekansal oluşumların gelişme çizgisinden yola çıkılarak Massey'in (2005) tanımladığı bu zamana kadar gelişen hikayelerin bütünü olarak görülebilir. Bu gelişme çizgileri veya hikayeler bütünü bir olgudaki ve coğrafi oluşumdaki değişim sürecini vurgular.

SOYLULAŞTIRMA 1.0

Ekonomi - Emlak Boyutu

Talep yönlü tartışmalar:

Soylulaştırmaya neoklasik yaklaşım, Alonso'nun (1964) yüksek ve düşük gelir grubu hanehalklarının kent içinde nasıl yer seçtiklerini ve bu yer seçiminin zaman içinde nasıl değiştiğini açıklayan teklif rant (bid rent) modeline dayanmaktadır. Bu model, ulaşım giderleri ve konut maliyetleri arasındaki denge ile arazi kullanım dokusunu ve emlak değerlerini açıklamaktadır. Kent-sel arazinin rantı, konutun değerinden güncel (annualized) inşaat maliyetleri çıkartılarak elde edilmektedir (DiPasquale ve Wheaton, 1996). Yüksek gelir gruplarının kentte yer seçimi, onların daha fazla mekana sahip olmayı istemeleri nedeniyle kentsel arazinin görece ucuz olduğu kent çeperlerinde yaşamayı tercih etmelerine dayanmaktadır. Ancak, bu modeller yüksek gelir grubu hanehalklarının mekan büyüklüğü ve ulaşılabilirlik tercihlerinde farklı varsayımlar ile tekrar gözden geçirilmiştir. Bu anlamda hanehalklarının tekrar kent merkezlerinde yer seçmeleri dikkati çekmektedir (Brueckner, 2000; Glaeser vd., 2008). Bu da kent merkezini cazip bulan grupların teklif rant eğrilerinin, kent merkezinde yaşayan grupların teklif rant eğrilerinden daha dik olması anlamına gelir. Brueckner ve Rosenthal (2009) da yüksek gelir grubu hanehalklarının, görece yeni konut stoğunu tercih ettiklerini kabul ederler. Böylece yüksek gelir grupları kent merkezinde kentsel yenileme sonucu yaratılan yeni konut stoğuna dönmektedir.

İlgili yazında orta gelir gruplarının yerleşmek için neden eski mahalleleri tercih ettiklerini bulmayı amaçlayan pek çok araştırma vardır. Bu çalışmaların çoğu, soylulaştırılan mahallelerin özellikleri (soylulaştırma estetiği, kamu servisleri imkanları,

komşular ve mahalle ilişkileri) ile orta gelir grubu hanehalklarının (Butler ve Robson, 2003; Savage vd., 2005; Bridge, 2006) ve sanatçıların (Ley, 2003) alışkanlıklarını açıklamaya çalışmaktadır. Bu çalışmalar, genellikle neden bazı grupların kent içi mahallelerde yaşamayı seçtikleri sorusunu cevaplamaya çalışırken, nasıl bu grupların belli bir mahallede biraraya gelerek yaşamaya başladıkları sorusunu cevapsız bırakmaktadır. Bu durum soylulaştırılan mahallelerde emlak fiyatlarını ve rantlarını belirleyen süreçlerin daha iyi gözlemlenmesi gerektiği sonucunu getirmektedir.

Arz yönlü tartışmalar:

Arz yönlü tartışmalarda neoklasik yaklaşım ile Marksist yaklaşım arasında farklılıklar vardır. Farklılıklara rağmen iki yaklaşımda da emlak şirketlerinin ancak karını maksimize ettiği noktada yenileme veya dönüştürme işlerine girdikleri belirtilmektedir (Ley, 1987; Millard-Ball, 2000). Neoklasik ekonomistler rasyonel emlak şirketlerinin yenileme işine, dönüşümün değeri arazi değerinin (yıkım maliyetleri dahil) üzerine çıkarsa yatırım yaptıklarını kabul etmişlerdir (Rosenthal ve Helsley, 1994; Gyourko ve Saiz, 2004). Smith (1979) kar maksimizasyonunu açıkça ifade etmese de rasyonel girişimcinin rant farklılıklarının en büyük olduğu zamanda yatırım yapacağını vurgulamıştır. Lees vd. (2008) soylulaştırmayı rant farkının en büyük ve karını maksimize edileceği mahallelerde beklememiz gerektiğini söylemiştir. Gerçek yatırım eğilimleri, tahmin edilenden farklı olabilir. Ancak bunun bireysel karar vericileri etkileyen dışsal faktörlerden (arazi kullanımının çevresindeki sosyal, kurumsal ve fiziksel koşullar gibi) kaynaklandığı düşünülebilir. Lees vd. (2008) ve Hammel (1999) gibi yazarlara göre kent içi alanlarda yüksek rant getirisi olabilecek gelişme potansiyeli olan pek çok alanın olduğu, ancak çöküntü mahallelerinin büyük sermayenin girişini engellediği algısı, gerçekte gelişmeyi engellemektedir. Lees vd. (2008) bu noktada girişimcilerin, yatırımcıların ve kentlilerin değişik kentlerdeki rant farklılıklarına nasıl cevap verdikleri ve fiyatları, takdir oranlarını ve diğer piyasa göstergelerini, arazi rantı ile nasıl karşılaştırdıkları hakkında daha çok bilgiye gereksinim olduğunu belirtmiştir.

Demografi - Kültür Boyutu

Soylulaştırma yazınında sınıf ve statü tartışmaları Ruth Glass'ın (Lees vd., 2010) 1964'de soylulaştırma kavramını geliştirilmesiyle öne çıkmıştır. Bu anlamda soylulaştırma Londra'nın işçi sınıflarının yaşadığı mahallelerin orta sınıf tarafından işgal edilmesi olarak tanımlanmıştır. Üretim bazlı (Clay, Hamnett & Randolph, Smith, Zukin) ve tüketim bazlı (Butler, Dangschat, Jager, Ley) kuramlar geliştirilmeden önce 1980'lerde soylulaştırma, basit anlamda orta sınıf hanehalklarının eski işçi sınıfı mahallelerine akımı olarak belirtilmiştir. Daha sonra Clark (2005) sınıflar arası farklılıkları terk ederek soylulaştırma tartışmasının içine statüyü sosyo-demografik bir öğe olarak dahil etmiştir. Soylulaştırmayı, yapıyı çevreye yeniden yatırım ile önceki kullanıcılarından daha yüksek sosyo-ekonomik statüye sahip grupların yer değişim işlemi olarak tanımlamaktadır.

2000'lerden bu yana soylulaştırmanın, süper-soylulaştırma,

Şekil 1. İstanbul, Cihangir Mahallesi.

öğrencileştirme gibi yeni türleri, tartışmaya katılmış ve bu durum soylulaştırma olgusunun içinde sosyo-demografik yapının da incelenmesini gerektirmiştir. Eğer süper-soylulaştırma ile başlarsak Lees vd. (2010), küresel kentlerin finans, sigorta ve emlak sektöründe çalışan süper zengin gruplarını, soylulaştırma yazınında tartışmıştır ve yeniden-soylulaştırma olarak tanımlamıştır. Öğrencileştirme süreci ise soylulaştırmanın yeni bir formu olarak vurgulanmaktadır. Öğrencilerin mahalleye gelişi ile genç mahalle sakinlerinin artan oranını anlatmaktadır. Bu süreç, mahallenin ekonomik, sosyal, kültürel ve fiziksel yapısına etki etmektedir (Smith, 2005). Bu etki, yerel ve mekan-sal bağlama göre mahalleyi ya daha iyi bir duruma getirmektedir ya da çöküntüye uğramasına neden olmaktadır. Akademik

Şekil 2. İstanbul, Cihangir Mahallesi.

Şekil 3. Zürih, 5. Mahalle.

Şekil 4. Viyana, Rudolfsheim-Fünfhaus.

Şekil 5. Viyana, Rudolfsheim-Fünfhaus.

araştırmalarda soylulaştırmadaki yeni grupların tartışılması, süreçteki aktörleri ve birbirleri ile ilişkisini anlamada önemli bir katkı olarak görülebilir. Ayrıca soylulaştırmada basitleştirilen yaratıcı öncü gruplar ile yeni orta sınıf tartışmasının üstüne çıkılmasına ve daha geniş bir biçimde ele alınmasına neden olabilir (Şekil 1-5).

SOYLULAŞTIRMA 2.0

'TÜBİTAK JPI Urban Europe 2012 - Kentsel çeşitlilik ve toplumsal bütünleşme' teması altındaki 'Soylulaştırma 2.0: Mahalle Dönüşümündeki Politika ve Uygulamalar' başlıklı proje kapsamında soylulaştırma süreçleri incelenecektir. Birleştirme kuramı çerçevesinde farklı kentlerdeki süreçleri karşılaştırmalı bir yaklaşımla ele alan bu proje soylulaştırmaya yönelik yeni bir kavramsal ve kuramsal açılım geliştirmeyi hedeflemektedir. Araştırmada Avrupa'da ve Türkiye'de farklı kentteki soylulaştırma süreçleri incelenerek, birleştirme kuramı üzerinden ilişkiler kurgulanacaktır. Birleştirme yaklaşımı gerçekleşenleri ve uygulamaları belli ölçütlerle değerlendirirken, bir yandan da olasılıkları incelemeyi hedefler. Bu anlamda gerçekleşenler ve uygulamalar asla kaçınılmaz olarak değerlendirilmemelidir. Her zaman alternatif olasılıklar vardır. Gerçekleşenler geriye doğru izlendiği zaman olabilirlikler incelenebilir.

Birleştirme kuramı üç kesişim alanı tanımlar (McFarlane, 2011). Birincisi, tarih ve potansiyel yani gerçekleşen ve olası (actual and possible) olan arasında; ikincisi ise sosyal ve somut olan (social and material) arasındaki kesişim alanıdır. Burada tüm hikayenin anlatılamaması olasılığı göz önüne alınarak somut olgu ve dökümanların eşitsizlikleri üretmekte ve deneyimlemekte fark yaratabileceği kabul edilir. Üçüncü kesişim alanı birleşimi bir kolaj, bir kompozisyon olarak değerlendirir. Bu çerçevede eşitsizlikler karşısında tüm taraflar ortak yaklaşımlar geliştirmelidir.

Soylulaştırma süreçlerinin farklı boyutları, Lefebvre tarafından geliştirilen birinci (algılanan), ikinci (kavranan) ve üçüncü (yaşanan) mekan kavramsallaştırmalarının üzerine kurgulanabilir. Özellikle üçüncü mekan yaşananları ve uygulamaları içermektedir. Yaşananlara ve uygulamalara ilişkin üretilen somut dökümanlar araştırmanın ölçütlerini oluşturmaktadır. Toplumsal koalisyonlar ve yönetim anlayışıyla ele alınan ve olabilirliklere ilişkin yorumlar da ilişkilendirilmesi amaçlanmaktadır. Gerçekler için uygulamaların ölçütleri dikkate alınırken yorumlar ise olasılıkları yansıtmaktadır. Bu durumda söylem koalisyonları, yorumlar ile iletişimsel uygulamalar ve yönetim arasında bir köprü oluşturmaktadır. Bunun için ölçütler seçilir. Burada önemli olan, ideolojilerin yorumlar aracılığıyla nasıl uygulamalar ve ölçütler oluşturduğu ve gerçek ile olasılık arasındaki ayrımı nasıl etkilediğidir.

Soylulaştırmanın ekonomik, kültürel ve kurumsal olarak açıklanması amaçlanmaktadır. Soylulaştırma öncelikle niceliksel boyutta (birinci-mekan), bilim felsefesi doğrultusunda incelenecektir (örnek Ley, 1986). Lefebvre'den esinlenen yaklaşım soylulaştırma coğrafyasında birinci-mekanı (kesin ölçümlere açık), ikinci-mekandan (imgesel, izdüşümsel) ve üçüncü-mekandan (doğrudan yaşanan) farklılaştırmaktadır. Bu araştırma projesini Lefebvre'i temel alarak konumlandırırsak, Soylulaştırma 1.0 tartışmalarının ötesine ulaşabiliriz. Hedeflenen kurumsal değişimi soylulaştırmanın birinci, ikinci ve üçüncü mekanları ile ilişkilendirerek vurgulayabiliriz.

Burada önemli olan, ekonomik, kültürel ve kurumsal olanı, analitik çözümleme için ikinci-mekan olarak almak ve birinci-mekanının yapısını ölçmektir. Birinci ve ikinci mekanın farklı katmanlarını oluşturduğu ağsal yapı, gerçekte bilimsel olarak ölçülebilen anlamlı bakış açıları vermektedir. Bu katmanlardaki simetri-kıran olayların gelişme çizgileri somut ürün olarak kabul edilebilir. Bu yaklaşımdan hareketle soylulaştırmanın ikinci-mekanda siyasalar yer alırken birinci-mekan, gözlemsel birleştirmeleri kapsayacaktır. Bu yüzden, birleştirme yaklaşımında, ekonomik, kültürel ve kurumsal olanı gözlemsel birleştirmelerin parçaları ve temsilcileri olarak kabul ediyoruz. Bu yaklaşım birinci-mekanla (ekonomi değişim değerleri ve fiyatlar), ikinci-mekan (kullanım değerlerinin niteliksel söylemi) ve üçüncü-mekan (çalışanın ve işlenen maddelerin uygulamaları) ilişkilerini anlamaya yardımcı olur. Benzer bir şekilde özgün olan ve üretilmiş olan gibi ayırımlardan ortaya çıkan kültürel sermaye (Bourdieu, 1984) gelişen ve yenilikçi estetik uygulamaları içermektedir. Bu ele alış, kurumsalı oluşturan kamunun toplumu kapsayan düzenlemelerle bazı gerçekler ve rakamlar ürettiğini (Foucault, 1977, 1991) düşününce özel bir anlam kazanmaktadır.

Soylulaştırma 1.0 yaklaşımında bize göre en önemli eksiklik uygulamalar boyutunun yani üçüncü-mekanın eksikliğidir. Soylulaştırma 2.0 uygulamaları sosyo-mekansal boyutu kapsayarak kültürlerarası farklılıkların mekanlarını araştıracaktır. Bu, çok kültürlülük ve çeşitlilik söylemlerinin ötesine geçerek insanların birlikte yaşadıkları mekanları, yeni şeyler yapabilecek şekilde geliştirmelerini olanaklı kılacaktır.

Sonuç olarak, soylulaştırmada birleştirme teorisi, sadece topolojik akışları (insanları, malları, iletişimi şekillendiren) değil aynı zamanda bu akışları etkileyen bireylerarası uygulamaları da kapsayacaktır. Soylulaştırma kavramı 1.0 yaklaşımındaki gibi çoğunluğun diyalektiği olarak değil, içiçe geçmiş olayların çeşitliliği olarak algılanmalıdır (DeLanda, 2002). Soylulaştırma sürecinin her bir yere ilişkin kendine özgümlüklerini, ki bugün küresel kentsel strateji olarak kabul edilmektedir, açıklamak üzere burada belirtilen yenilikçi yaklaşımın geleneksel yaklaşımlara göre daha etkili olacağı düşünülmektedir (Smith, 2002). Buna paralel olarak, yeni bir soylulaştırma politikası ve planlama uygulamaları (2.0), daha güvenli ve yaşanabilir çevreleri yaratmak için bireylerarası gelişen ilişkilere daha duyarlı yaklaşacaktır.

Teşekkür

Bu projedeki katkılarından ötürü proje lideri A. Lagendijk'e teşekkür ederiz.

KAYNAKLAR

1. Alonso, W. (1964). Location and Land Use. Cambridge: Harvard University Press.
2. Batty, M. (2005). Cities and Complexity: Understanding Cities with Cellular Automata, Agent-Based Models, and Fractals. Cambridge: MIT Press.
3. Bourdieu, P. (1984). Distinction: A Social Critique of the Judgment of

- Taste. Cambridge: Harvard University Press.,
4. Bridge, G. (2006). It's not Just a Question of Taste: Gentrification, the Neighbourhood, and Cultural Capital. *Environment and Planning A*, 38(10), 1965-1978.
 5. Brueckner, J.K. (2000). Urban Sprawl: Diagnosis and Remedies. *International Regional Science Review*, 23(2), 160-171.
 6. Brueckner, J.K., & Rosenthal, S. S. (2009). Gentrification and Neighborhood Housing Cycles: Will America's Future Downtowns Be Rich? *The Review of Economics and Statistics*, 91(4), 725-743.
 7. Butler, T., & Robson, G. (2003). *London Calling: The Middle Classes and the Remaking of Inner London*. Oxford: Berg.
 8. Clark (2005). The Order and Simplicity of Gentrification – A Political Challenge. Atkinson, R., & Bridge, G. (eds.). *Gentrification in Global Context içinde* (s.256-264). London and New York: Routledge.
 9. Clark, E. (1992). On Blindness, Centerpieces and Complementarity in Gentrification Theory. *Transactions of the Institute of British Geographers New Series*, 17 (3), 358-362.
 10. DeLanda, M. (2002). *Intensive Science and Virtual Philosophy*. London: Continuum.
 11. DeLanda, M. (2006). *A New Philosophy of Society: Assemblage Theory and Social Complexity*. London: Continuum.
 12. Deleuze, G. & Guattari, F. (1987). *A Thousand Plateaus: Capitalism and Schizophrenia*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
 13. DiPasquale, D., & Wheaton, W. C. (1996). *Urban Economics and Real Estate Markets*. London etc.: Prentice Hall, Inc.
 14. Farias, I & Bender, Th. (eds.) (2010). *Urban Assemblages. How Actor-Network Theory Changes Urban Studies*. Oxfordshire: Routledge.
 15. Foucault, M. (1977). *Discipline and Punish: The Birth of the Prison*. New York: Vintage.
 16. Foucault, M. (1991). Governmentality. Burchell, G., Gordon, C. & Miller, P. (eds.). *The Foucault Effect: Studies in Governmentality içinde* (s.87-104). Wheatsheaf: Harvester.
 17. Glaeser, E.L., Kahn, M. E., & Rappaport, J. (2008). Why do the Poor Live in Cities? The Role of Public Transportation. *Journal of Urban Economics*, 63(1), 1-24.
 18. Gyourko, J., & Saiz, A. (2004). Reinvestment in the Housing Stock: The Role of Construction Costs and the Supply Side. *Journal of Urban Economics*, 55 (2), 238-256.
 19. Hammel, D. J. (1999). Re-establishing the Rent Gap: An Alternative View of Capitalised Land Rent. *Urban Studies*, 36 (8), 1283-1293.
 20. Harvey, D. (1996). *Justice, Nature and the Geography of Difference*. Cambridge: Blackwell.
 21. Healey, P. (2007). *Urban Complexity and Spatial Strategies Towards a Relational Planning for Our Times*. London: Routledge.
 22. Latour, B. (2005). *Re-assembling the Social: An Introduction to Actor-Network-Theory*. Oxford: Oxford University Press.
 23. Lees, L. (2012). The Geography of Gentrification: Thinking Through Comparative Urbanism. *Progress in Human Geography*, 36 (2), 155–171.
 24. Lees, L., Slater, T. & Wyly, E. (eds.) (2008). *Gentrification*. London: Routledge.
 25. Lees, L., Slater, T. & Wyly, E. (eds.) (2010). *The Gentrification Reader*. London: Routledge.
 26. Ley, D. (1986). Alternative Explanations for Inner-city Gentrification. *Annals of the Association of American Geographers*, 76, 521-535.
 27. Ley, D. (1987). Reply: The Rent Gap Revisited. *Annals of the Association of American Geographers*, 77 (3), 465-468.
 28. Ley, D. (1994). Gentrification and the Politics of the New Middle Class. *Environment and Planning D: Society and Space*, 12 (1), 53-74.
 29. Ley, D. (2003). Artists, Aestheticisation and the Field of Gentrification. *Urban Studies*, 40 (12), 2527-2544.
 30. Massey, D. (2005). *For Space*. London: Sage.
 31. McFarlane, C. (2011). Assemblage and Critical Urban Praxis: Part One. *Assemblage and Critical Urbanism*. City, 15, 204-224.
 32. Millard-Ball, A. (2000). Moving Beyond the Gentrification Gaps: Social Change, Tenure Change and Gap Theories in Stockholm. *Urban Studies*, 37 (9), 1673-1693.
 33. Portugali, J. (2006). Complexity Theory as a Link Between Space and Place. *Environment and Planning A*, 38 (4), 647-664.
 34. Portugali, J. (2011). *Complexity, Cognition and the City*. Heidelberg: Springer.
 35. Rosenthal, S. S., & Helsley, R. W. (1994). Redevelopment and the Urban Land Price Gradient. *Journal of Urban Economics*, 35 (2), 182-200.
 36. Savage, M., Bagnall, G., & Longhurst, B. J. (2005). *Globalization and Belonging*. London: Sage.
 37. Smith, D. P. (2005). 'Studentification': the Gentrification Factory? Atkinson, R., & Bridge, G. (eds.). *Gentrification in Global Context içinde* (s.73-90). London and New York: Routledge.
 38. Smith, N. (1979). Toward a Theory of Gentrification: A Back to the City Movement by Capital, not People. *Journal of the American Planning Association*, 45 (4), 538-548.
 39. Smith, N. (1996). *The New Urban Frontier: Gentrification and the Revanchist City*. London: Routledge.
 40. Smith, N. (2002). New Globalism, New Urbanism: Gentrification as Global Urban Strategy. *Antipode*, 34 (3), 427-450.
 41. Uitermark, J. & Duyvendak, J. W. (2007). Gentrification as a Governmental Strategy: Social Control and Social Cohesion in Hoogvliet, Rotterdam. *Environment and Planning A*, 39 (1), 125–141.

ARTICLE / ARAŞTIRMA

Implications of Socio-spatial Segregation in Urban Theories

Kentsel Kuramlarda Sosyo-Mekansal Ayrışmaya Dair Çıkarımlar

Gizem Caner, Fulin Bölen

Istanbul Technical University, Urban and Regional Planning Department, Istanbul

ABSTRACT

Since the beginning of the twentieth century, our understanding of cities has gone through important changes due to major socio-spatial processes. Specifically, over the last few decades processes like globalisation and decolonisation have produced significant consequences in cities and these have attracted the attention of prominent urban scholars. Of these consequences, segregation has become infamous in the discourse of numerous disciplines, including governmental debates and policies. However, socio-spatial transformations have been a source of new challenges for urban theory makers throughout history. At a certain point, the physical focus of early urban theories was no longer sufficient to interpret the city, causing a shift towards process-oriented theory-making. The central theme of this paper is to investigate this shift by analysing the evolution of urban theories with regard to their implications for urban social geography. In this context, the analytical focuses of main urban theories are evaluated and their explanatory power for socio-spatial segregation is stressed. Such a developmental perspective enables us to observe urban theories' receptiveness to changing circumstances, as well as their power to guide urban scholars. The evaluation reveals that urban theories capture the spirit of their time (zeitgeist) through their own lenses and explain the social geography of the city either partially or fully with regard to these lenses. In conclusion, it may be said that urban theories which have implications for segregation are not generated universally, but rather in specific frameworks which might or might not be explanatory for other circumstances. All in all, it is believed that this evaluation will provide guidance for future studies that aim to understand and/or develop the role of urban theories in explaining socio-spatial segregation in the city.

Key words: Segregation; socio-spatial segregation; urban social geography; urban theories.

ÖZ

Yirminci yüzyıl başlarından beri, kentler hakkındaki anlayışımız, büyük ölçekli sosyo-mekansal süreçler nedeniyle önemli değişimler geçirmiştir. Özellikle 1950'lerden bu yana, küreselleşme ve sömürgecilik sonrası süreçler, kentsel araştırmacıların dikkatini çeken olumsuz kentsel sonuçlar doğurmuşlardır. Bu sonuçlar arasında, ayrışmanın kötü bir ün saldı ve yönetim birimlerinin söylem ve politikalarında yer edindiği görülmektedir. Ancak, bu sosyo-mekansal dönüşümler, kentsel kuramcılar için uzun zamandır yeni mücadele alanları ortaya çıkarmaktadır. Belirli bir noktaya gelindiğinde, önceki kentsel kuramların fiziksel yaklaşımları kenti yorumlamak için yetersiz kalmış ve bu da, süreç odaklı kuram geliştirmeye doğru bir kaymanın yaşanmasına neden olmuştur. Bu makalenin ana konusu; bu yaşanan dönüşümü incelemek için, kentsel kuramların evrimini, kentsel sosyal coğrafyaya ilişkin çıkarımları bağlamında analiz etmektir. Bu çerçevede, temel kentsel kuramların analitik odak noktaları değerlendirilerek, sosyo-mekansal ayrışmayı açıklama konusundaki yeterlilikleri üzerinde durulmaktadır. Gelişimsel bakış açısı, kentsel kuramların değişen durumlar karşısındaki esnekliğinin gözlemlenmesini sağlamaktadır. Ayrıca, kentsel araştırmacılara rehberlik etme konusunda ne kadar etkili olduklarını ortaya koymaktadır. Değerlendirme sonucunda, kentsel kuramların, ortaya çıktıkları dönemin özünü, kendi kuramsal çerçevelerinde yansıttıkları ve kentin sosyal coğrafyasını, bütüncül ya da parçacıl olarak, bu çerçeveye göre değerlendirdikleri görülmüştür. Sonuç olarak, ayrışma için çıkarımlarda bulunan bu kentsel kuramların evrensel olarak geliştirilmedikleri, dolayısıyla, başka durumlar için her zaman açıklayıcı nitelikte olamayacakları söylenebilir. Bu değerlendirmenin, kentsel kuramların sosyo-mekansal ayrışmayı anlama ve/veya geliştirmeyi amaçlayan ileriki çalışmalara rehberlik etmesi beklenmektedir.

Anahtar sözcükler: Ayrışma; sosyo-mekansal ayrışma; kentsel sosyal coğrafya; kentsel kuramlar.

Received: April 17, 2014 Accepted: June 25, 2014

Correspondence: Gizem Caner.

e-mail: gizemcaner@gmail.com

TMMOB
Şehir Plancıları Odası

INTRODUCTION

Urban theorists try to make sense of events that lead to growth and change in the urban framework. For the last few decades, these events are mostly accredited to be major socio-spatial processes like globalisation, post-colonialism, improvements in communication technology and their concurrent process of mass immigration. In turn, these processes produced undesired transformations on the urban ground. Accordingly, divisions of capitalist production processes, urban segregation and increasing inequality between the affluent and deprived city districts became common themes studied by urban scholars dealing with the cities of the developed western world (Safier, 1997).

In our contemporary world, segregation became one of the most infamous concepts postulated in numerous disciplines, including governmental debates and policies. However, segregation in cities is not a new phenomenon. It has existed since prehistoric times. Ancient prototypes for the segregated city were visible in the village of Kahun, Egypt as early as 2670 BC and in the village of Amarna near Cairo 1300 years later (Marcuse, 2002; Calame and Charlesworth, 2009). Beginning with the Han Dynasty in 206 BC, Chinese cities became probably the earliest fully walled cities that not only served for protection, but also for classifying and controlling 'townsfolk' (Marcuse, 2002). Colonial past of segregation, on the other hand, dates back to Middle Ages when the English Colonists started to settle in Ireland. Similar practices were visible in the ghettos of Venice and other European cities established for Jews.

The word 'segregation' was first coined for techniques to racially isolate Hong Kong and Bombay in the 1890s and from then on spread worldwide (Nightingale, 2012). New urban planning techniques aimed at separating zones according to racial differences got to its peak point in 1948, with 'apartheid' in South African cities. The entrance of racial dynamics into the real estate market, specifically in American cities like Chicago, rendered urban divisions more durable. These developments left legacies in the contemporary world. Today, segregation and division became a phenomenon in cities all over the world, and cities have become sharply divided by class, race, ethnicity and the like.

Even though segregation has a long history, what makes it pronounced in our contemporary period is the increasing intensity of the socio-spatial processes mentioned above. This paper is concerned with socio-spatial segregation which can be defined as a state of socio-spatial exclusion and isolation among social groups (Boal, 1987; Peach, 1996a, 1996b). The ever-growing segregation literature defines numerous types of segregation, such as; residential, ethnic, racial, religious etc. Social segregation includes racial, religious, class and ethnic segregations which occur in the city space. Spatial segregation on the other hand, can be seen as the residential separation of groups within a broader population (van Kempen and

Özüekren, 1998). The dialectic combination of the two types represents their mutual relationship.

As the city changes, the ways we think and interpret cities modify substantially. In other words, the transformation of social geography in cities produces new challenges for urban theory makers. Therefore, firstly, this paper presents the changing nature of urban theory making. In the second part, main urban theories are evaluated according to their explanatory power for socio-spatial segregation with regards to their analytical focus points. This section traces whether the history of segregation, explained above, has been reflected in the history of urban theories. As a conclusion, a table is drawn to comprehensively observe the implications for segregation of each urban theory that has been analysed. All in all, it is believed that this evaluation will be illuminative for future studies that aim to understand and/or develop the role of urban theories in explaining socio-spatial segregation in the city.

EVOLUTION OF URBAN THEORY MAKING

Before moving on, it is important to differentiate planning theories from urban theories in order to eliminate misconceptions. According to Fainstein (2007), this distinction is not intellectually viable due to 1| the historical roots and justification for planning; 2| the dependence of effective planning on its context; and 3| the objective of planning to create a just city. These reasons have caused planning theory to remain limited compared to urban theory making. Given these circumstances, this paper solely deals with urban theories, however, does not underestimate or ignore the importance of planning theories.

The mentality of urban theorists adapts to the world conjuncture that surrounds them. Accordingly, the way they understand and interpret the city alters in line with their changing environment. According to Batty (2007), these alterations have taken the following paths:

Cities as artefacts to be designed → Systems that evolve, change and grow.

Emphasis on structure and form → Emphasis on behaviour and process.

Physicalism which dominated city planning → Concern for social processes.

In a similar vein, Harris (1961) identifies three main streams of thought in urban theory building. The first stream is design oriented. Urban form is treated as a subject to control and direct for a variety of purposes (defence, health, aesthetics etc.). Historically, design orientation has had a limited but powerful influence which can be mainly expressed through a few master-planners and architects, such as, Doxiadis and Vitruvius (Batty and Longley, 1994). With technological advances and growth of a pluralistic society, this tradition of thought mainly faded, giving way to the second stream. This stream was concentrated on describing the urban form, fol-

lowing naturalistic views of nineteenth century economics, sociology and biology. At this time, economic theory about the influence of space on location was developing very slowly, rendering descriptive theories very simplistic. Harris (1961) indicates that three major current descriptive models of urban form derived from these simple ideas. First one is the theory of Von Thünen, 1826, where concentric zones of different uses of land tend to form an urban market/centre (McLoughlin, 1969). This was taken one step further by Burgess' concentric zone hypothesis of the location of residential areas by type (Anderson and Egeland, 1961). The second descriptive theory is Hoyt's sectoral theory from sociological concepts of segregation (Berry, 1964). And the last theory is concerned with Harris and Ullman's (1945) notions of multiple nucleation of the city.

All these descriptive theories are largely deterministic, as their name suggests. Their classical structure indicates equilibrium, with simple, discontinuous and even rejected change. They can only assess the probabilities due to continuum of trends. The processes that give rise to change are left out of question. Therefore, one of the main consequences of this type of theory building was the need to focus on the process. Harris (1961) indicates that the orientation of research in the direction of examination of processes is a natural outgrowth of this second main stream.

Roger's (1967) perspective on the change of thought (from description to process) is akin to Harris's (1961) one. He articulates that this change has gone through two main streams: system- and process-oriented urban thinking. The first point of view is macro scaled, focusing on the phenomena of urban growth and change and on the regulative forces acting to promote orderly development. It focuses on a particular site and is concerned with the determinants of activity. The problem is viewed mechanically, with the principal factors of demand, supply, income and capital, where the behaviour of land market and rent are the main concerns. Systems-oriented approach presented by Rogers, coincides with Harris's descriptive theories. The second main stream approaches to the subject via factors that give rise to the phenomena of change. Instead of focusing on a location, the behaviour of decision units are analysed which seek for the appropriate location for an activity. Indeed, the general emphasis on process started to reveal itself in urban thinking during 1960s. Weber et al. (1964), for example, articulate a common emphasis on the need to understand processes, the ways which change arises and generates further response.

Process-oriented approach gives rise to the third stream of Harris's urban theory classification; explanation of urban form. According to Harris, this thought of action requires a multi-dimensional perspective that can produce a general urban theory, sheltering all aspects of the city.

The following section will give a brief account of main urban theories within this framework in order to evaluate how

socio-spatial segregation has been manifested in their focal points.

URBAN THEORIES AND SOCIO-SPATIAL SEGREGATION

In this section, main urban theories—which have significant presence in the shift of emphasis from 'structure', 'form', and 'physicalism' to 'process', 'behaviour', and 'change—will be evaluated with regards to segregation. Since segregation has been a norm in the historical development of cities, we will be able to discern when, and in which conjunctures, it has gained importance for urban theory makers.

Design-Oriented Approaches

Industrial revolution and ensuing processes like urban population increase caused infrastructural, housing, and environmental problems in cities. Unpleasant conditions made urban thinkers theorise about ideal cities and how these cities can be achieved. As a result, starting from the late 19th century, "more abstract conceptions of the ideal city system based on social and economic ideas of utopia became important" (Batty and Longley, 1994). Two significant examples are drawn from these approaches to evaluate their perception on segregation.

Olmsted's *City Beautiful* of 1893 is one of the first movements which tackled with the devastating conditions of cities. The aim was to 'beautify' the city by urban design practices, and by doing so, create cohesion between urban dwellers with the usage of public spaces (Ersoy, 2007). It was pre-assumed that the poor would be more trustworthy and committed due to these new developments, and that the better-off part of the population living in the suburbia would return to the new and beautified city centres.

Howard's Garden City movement of 1898 is different from Olmsted's approach, in that it is focused on moving away from the city, rather than restructuring public spaces in the city. It is designed to incorporate elements of country, alongside city life. Howard's notion that working class deserved better and more affordable housing could not be obtained in his first Garden City, Letchworth, where housing prices could not remain attainable for blue-collar workers, making the town population mainly composed of middle-class workers (Ersoy, 2007).

Olmsted's emphasis on public spaces to create cohesion and Howard's intention to provide affordable housing for the working class are social considerations which display that these urban thinkers are concerned with socio-spatial divisions within the society.

Neo-Classical Approaches

In the nineteenth century urban hierarchies were being re-defined due to economic developments, industrialisation and

urban growth. These developments caused economic geographers to focus on industrial location and competition among places. The neoclassical location theory, developed by Von Thünen in 1826, where concentric zones of different uses of land tend to form an urban market/centre (McLoughlin, 1969), was mainly about the competitive operation of the land market (Gaffikin and Morrissey, 2011).

Taking this theory of economic geography one step further is Christaller's central place theory of 1933. Christaller demonstrated how, under certain conditions, a hierarchy of places would surface in a hexagonal pattern shaped by market areas. Apparent in its name, central place theory is associated with the terms 'core' and 'periphery'; where competition to provide high-order services produces central cities as well as unserved small towns.

It can be observed that these neoclassical approaches were mainly descriptive rather than explanatory (Gaffikin and Morrissey, 2011). Even though central place theory attracted a lot of attention, in time it became clear that the variations of historical and geographical contexts were ignored (Wyly, 2010). Furthermore, they were criticised for only dealing with firms; disregarding the role of other agents such as individuals or regional and international economies (Wyly, 2010; Gaffikin and Morrissey, 2011).

Chicago School

The works of Chicago School are famous for transforming planning from a design profession to a social science (Fainstein, 2007). It resembles the first stream of urban thought that explicitly deals with socio-spatial segregation.

By the twentieth century with the advent of the 'industrial

city', Park (1915, 1936) and the Chicago School of Urban Sociology produced enormously influential theoretical and empirical work on cities. Theorists of this school used a biological metaphor—a social organism—to produce a scientific view of the city. Three traditional approaches splintered from the works of this school; the human ecology approach, social areas analysis and factorial ecology. They shelter significant insights for explaining segregation, a phenomenon which was obviously on the rise.

• Human Ecology

Human ecologists can be seen as the first group of researchers who systematically paid attention to the description of patterns of spatial segregation (van Kempen and Murie, 2009). The term ecology is used to represent the relationship between social attributes and spatial patterns. The most distinctive feature of the approach was its emphasis on the city as a 'social organism', with individual behaviour and social organisation governed by a 'struggle for existence' (Knox and Pinch, 2010). As it was conceived at a time when Darwinism was strong, the urban space was seen as where the fittest social groups could survive best in struggle for best settlement (Park, 1936).

Main concepts of this approach are as follows; (1) 'competition' between various population groups in the city; (2) 'dominance' of a particular group or certain functional areas; (3) 'natural areas' which are the results of social and ecological processes; (4) 'invasion' of a natural area by a competing group; and (5) the ultimate 'succession' of a competing group in a natural area (Park, 1936).

The spatial model of the human ecology approach was first introduced by Burgess during the 1920s, and then altered by Hoyt in 1930s and later by Harris and Ullman in 1940s (Figure 1).

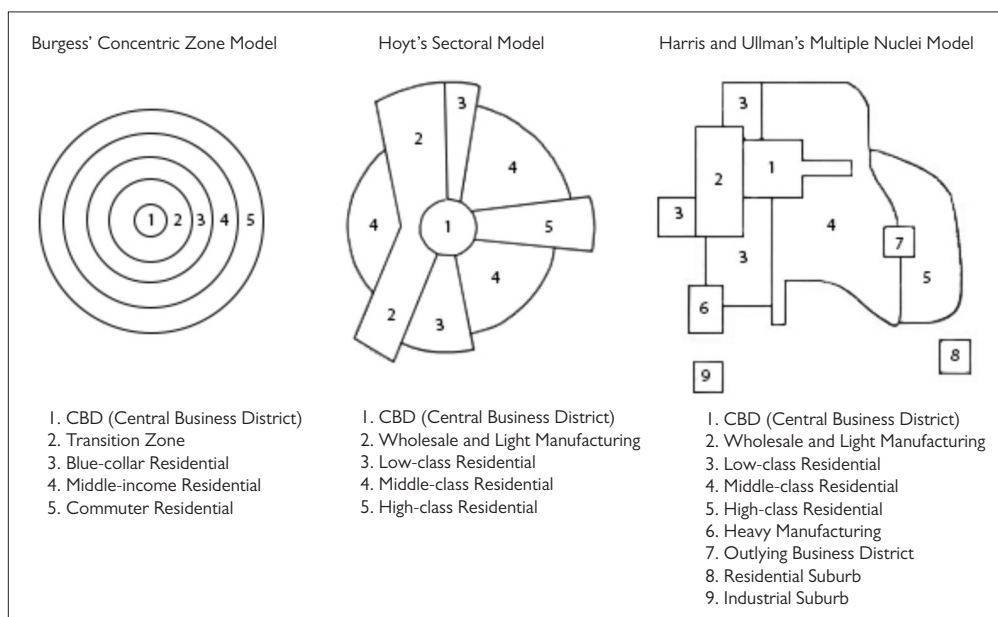

Figure 1. Spatial Models of Human Ecology Approach (redrawn from Harris and Ullman, 1945).

Burgess' concentric zone hypothesis emphasised the importance of growth from the centre by suggesting four zones moving out concentrically from Zone 1, the central business district. These zones were classified according to types of residential areas; in terms of density of the dwelling units and socio-economic status of the residents (Anderson and Egeland, 1961). The main argument of this hypothesis is that new coming immigrants first concentrate in the less-expensive zone (Zone 2: transitional zone), and once they have upgraded their economic status, move outwards to higher-status residential zones. The underlying process was characterized by invasion and succession, where one group invades and succeeds the other as it moves upwards on the economic, and outwards on the spatial scales (Murdie and Ghosh, 2010). Here, assimilation was acknowledged as the only possible outcome (Peach, 2005) and the final pattern of segregation was seen as a 'natural equilibrium' or 'biotic balance'.

Another representative of the Chicago School is Hoyt with his sectoral approach. Here, the city is divided into sectors (in an axial pattern mainly along transport routes), within which a concentric pattern may or may not be found (Anderson and Egeland, 1961). These sectors (residential areas) are determined by average rental value of a dwelling unit. In this way, Hoyt modifies the CBD-centred position of Burgess' hypothesis.

The next most popular alternative view was developed by Harris and Ullman (1945) and is known as multiple nuclei. This is usually regarded as a metropolitan phenomenon rather than urban (Berry and Rees, 1969). The idea of a unitary city form is abandoned, and instead it is argued that multiple employment centres form the nuclei of multiple residential patterns (van Kempen, 2007).

In spite of creating everlasting effects on the way we interpret cities—specifically in terms of socio-spatial processes—human ecologists have been criticised for many reasons. The most important one was put forward by Wirth (1945), another theorist from the Chicago School, who stressed that social and cultural dimensions were more significant than the creation of biological analogies and models. Another criticism is that they excessively rely on competition as the basis of social organisation, where individuals make their locational decisions on the basis of economic rationality (Timms, 1978).

• Social Area Analysis

The human ecology approach was followed by an empirical approach proposed by Shevky and Bell in 1955 to investigate Los Angeles and San Francisco. They used deductive analysis methods to relate what is happening within the city to the more general changes taking place within the encompassing society (Timms, 1978). They constructed three different indexes to allow comparison of social areas (urban neighbourhoods) within different cities: 'social rank', 'urbanization', and 'segregation' (Do, 1988). Each index included one to three census variables in order to classify social areas based on

their scores (Berry and Rees, 1969).

In their conclusion for spatial aspects of social area analysis, Anderson and Egeland (1961) state that social rank varies sectorially, urbanisation concentrically, and segregation on the basis of concentration of certain minority groups—clusters—in limited neighbourhoods of the city. The importance of social area analysis regarding segregation is that it gives important insights on how social aspects are independently influential on spatial location: "Shevky and Bell turned the focus of study from zones and sectors in the city to nuclei or population clusters within the city" (Driedger, 2003).

• Factorial Ecology

Factorial ecology is an outgrowth of social area analysis. The difference mainly lies in two facts: that factorial ecology is an inductive method, and that it can comprise a wider set of variables. Factorial ecology has been used to analyse relationships between different groups of variables (social, economic, demographic and housing characteristics) with the objective of establishing common patterns (Knox and Pinch, 2010). The relationships between variables and spatial patterns are called factorial ecology (Rees, 1969).

Findings of factorial ecology studies—mainly conducted in American cities—have coincided with Shevky and Bell's dimensions: 'socio-economic status', 'family status', and 'ethnic status'. When these three social dimensions are superimposed on the physical space of the city, they form a lattice of sectors, zones, and segregated areas of 'communities' with similar social, family and ethnic statuses (Berry and Rees, 1969; Knox and Pinch, 2010).

Factorial ecology became insufficient with time since it did not account for economic, technological, demographic and social change, such as, the emergence of 'migrant status' (Timms, 1978) and the increasing complexity of ethnic differentiation (Knox and Pinch, 2010).

Behavioural Approaches

Despite Chicago School's attempts to induce social aspects into planning profession, critiques developed within the social movements of 1960s and 1970s (Fainstein, 2007). Jane Jacobs' ground-breaking book, 'The Death and Life of Great American Cities' published in 1963 was the first attempt to propose new planning strategies instead of offering sole critique (Jacobs, 1996). Similar proposals came from Paul Davidoff's advocacy planning in 1965, and Norman Krumholz's equity planning in 1982.

Starting from 1970s, an emphasis on relationships between the urban and individual behaviour surfaced. This approach was mainly inductive; it aimed to develop generalized spatial patterns based on investigations at the micro-level (Gaffikin and Morrissey, 2011). Explanations included preferences, perceptions, and decision-making processes of the individual in

residential mobility, hence encompassing the demand side of the housing market.

Peach (1991) refers to this approach as 'choice school', where choices of households are linked to family life cycles (e.g. marital status, family size), income, life-style preferences, and employment location (Berry and Rees, 1969). Characteristics of the dwelling—e.g. floor space, number of rooms, type or ownership, price—also affect choice (van Kempen and Murie, 2009). Since different kinds of dwellings are located in different parts of the city, the eventual pattern is segregation of different types of households.

The bottom-up approach inherent in the works of this school was developed in several veins. One of these, the ethnic-cultural approach, attributes differences among housing conditions and residential patterns to cultural and ethnic differences between groups. The fact that differences within groups are as important as differences between groups is the most promising part of this approach.

Deterministic Approaches

Investigators of the relationship between space and behaviour may fall into deterministic perspectives while separating 'cause' and 'effect'. In other words, distinguishing whether people's behaviour patterns are responsible for their urban condition or a response to it can provoke either cultural or environmental determinism.

• Cultural Determinism

By the 1960s, particular sociologists were convinced that it was 'social' rather than 'geographical' location which really mattered (Gaffikin and Morrissey, 2011). The emphasis of most research in behavioural approaches has been in the way of thinking that urban settings influence individual and group behaviour, and hence, 'deviant' behaviour is caused by deprived urban settings (Knox and Pinch, 2010).

Wirth's popular classic essay, 'Urbanism as a way of life', published in 1969, carries deterministic overtones relevant to individual and group behaviour (Knox and Pinch, 2010). According to him, the culture of urbanisation caused cities to strive for accommodating large numbers of people from a mixed social background and this eventually led to social disorder and dispute (Gaffikin and Morrissey, 2011). In the Wirthian theory, the attachment to 'space' as a cause contributes to cultural determinism.

• Environmental Determinism

Environmental determinism is the contrast idea of cultural determinism. In 1960s, cultural theories were introduced to explain urban deprivation. According to these theories, it was environmental, climatic and geographical factors which were responsible for cultures and individual decisions. Designation of 'culture' as a cause produced theories of environmental determinism. This meant that "where people lived

greatly influences how they lived" (Gaffikin and Morrissey, 2011).

A narrower perspective of environmental determinism is architectural determinism where it is believed that the built environment is the only determinant of social behaviour. Its roots can be traced from Bentham's Panopticon (Foucault, 1995) to design oriented approaches like Le Corbusier's radiant city until recent times.

Crime Prevention through Environmental Design (CPTED) was developed in 1970s in this strand. It attempts to deter criminal behaviour through environmental design. Oscar Newman's (1996) views on 'Creating Defensible Space' are in this vein. Brand (2009a; 2009b) and Fregonese and Brand (2009) also apply this framework to investigate the impact of divisive urban artefacts—in Belfast—on the behaviour of the individuals. They conclude that physical interventions should not only be for prevention of crime, but should also encourage desirable behaviour.

According to Soja (1980), the 'socio-spatial dialectic' is ignored by proponents of both deterministic approaches. In her words: "the primary source of misunderstanding over the relationship between social and spatial structures may lie in the failure [...] to appreciate the essentially dialectical character of this relationship" (Soja, 1980).

Managerialist Approaches

The neo-Weberian managerialist approach grew out from the need of reformulating urban theory during a period of urban riots and economic crisis of the 1960s and 70s (Gaffikin and Morrissey, 2011). Its emphasis was on organisation of social space in terms of managerial roles.

While behavioural approaches focused on the demand/choice side, Neo-Weberian approaches were more interested in the 'constraints' side (Peach, 1991). This perspective was used in housing research to explain the segregation and concentration of certain households, with reference to constraints the households faced while choosing their places to live (van Kempen, 2007). Pahl suggested that the key to understand 'constraints' were to be found in the activities, policies and ideologies of the managers ('gatekeepers') of urban systems (Pahl, 1969, in Knox and Pinch, 2010).

In this body of research, institutional arrangements and key 'actors' in the housing market were studied in order to explain the outcome of competition between conflicting social groups (Knox and Pinch, 2010). This research revealed important explanations for segregation worth mentioning: (1) objectives of professional officers are not always in the name of 'public interest' which means that stereotyping may cause discrimination; (2) people are distinguished from one another by their strength in the housing market; (3) budget cuts of the state causes declining incomes, inducing concentration of

low income groups into neighbourhoods where dwellings are still affordable.

The fact that 'managerial' decisions are themselves subject to constraints by wider economic and political structures of the society, and that these forces are beyond the control of the managers, render urban managers as significant actors but with limited importance in the context of socio-spatial dialectic (Knox and Pinch, 2010).

Neo-Marxist Approaches

Pioneers of neo-Marxist approaches are Manuel Castells, Lefebvre (1996) and David Harvey (1999). Thinkers of this literature insist that: (a) the urban system is a part of the

process of reproduction of labour through consumption; (b) urban services which are a subject of collective consumption are mainly suitable for politicisation; (c) this politicisation results in urban social movements and conflicts, and can only be understood as an integral part of fundamental capitalist crisis (Keleş, 2002).

According to Gaffikin and Morrissey (2011), two main schools separated from this approach; (1) the structuralists concentrated on the global character of capitalism; and (2) regulationists considered internal relations within the nation-state, and how economies regulated their capitalist development, including its spatial component. Structuralists are allied with Marxian theories. Marx argued that conflict between two classes—capital owners and workers—was the underlying

Table 1. Evolution of urban theories and their relevance to socio-spatial segregation

Urban theory	Implications for segregation/division
Design oriented	Designs cities to accommodate all social classes in a more balanced manner with the main area of concern being beautification and better living conditions.
Neo-classical	Underestimates socio-spatial relations that are not determined by economic reasoning. Divides the urban according to the hierarchical pattern of market places, where concentric zones form a central urban market.
Chicago school	Describes segregation as consisting of concentric zones, sectoral patterns, or multiple nuclei. Zones, sectors and nuclei houses different parts of the population. The zone of transition (zone 2) is the immigrant receiving area; one group invades and succeeds the other by moving upwards on the economic, and outwards on the spatial scales. Assimilation is seen as the only outcome; due to processes of invasion-succession, the dominance of a social group is inevitable. Social areas in cities (urban neighbourhoods) are constructed according to three indices: social rank (socio-economic status), urbanisation (family status), and segregation (ethnic status). These indices form a lattice of sectors, zones, and segregated population clusters (communities) when imposed on physical space.
Behavioural	Acknowledges segregation as at least partly a result of individual preferences, perceptions, decisions and 'choices'. Since different kinds of dwellings are generally located in different parts of the city, segregation of different household types is the logical result.
Deterministic	Ethnic-cultural approach emphasizes that differences within groups were as important as differences among them. Cultural determinists attribute space as the cause of deteriorating social solidarity; Environmental determinists designate culture as the cause for the conditions people live in. Approaches like Crime Prevention Through Environmental Design and Defensible Space claim that physical interventions can prevent undesired behaviour. The 'socio-spatial dialectic' is ignored by proponents of both approaches.
Managerialist	Is used to explain the 'constraints' that households face when choosing their place to live. Main findings: (1) discriminatory/exclusionary policies may cause constraints on ethnic minorities; (2) people are distinguished from one another by their strength in the housing market; (3) budget cuts of the state causes declining incomes, producing concentration of low income groups in neighbourhoods where dwellings are still affordable.
Neo-Marxist	Social class is the major social division; other divisions are not taken into account.
LA school	Acknowledges social polarisation in cities among different ethnicities and identities as well as new fragmented spaces of interethnic conflict. The city is perceived as privatised and political space; fortified with gates, barriers and walls defining the enclaves of opposing groups.

mechanism of the capitalist society. Neo-Marxists attempted to update Marx's ideas of 19th century industrial city, to the 20th century (Knox and Pinch, 2010).

In Neo-Marxist approaches, social class is the only class considered in this theory; ethnicity, religion, nationality, political affiliation and the like are ignored. More importantly, the factor of human agency, in other words, the process of choice—of people to distribute themselves within the same social class—is poorly evaluated (Knox and Pinch, 2010; van Kempen and Özüekren, 1998). Nevertheless, the fact that Marxist perspective has clarified the structural components of the observed inequalities (among people in general and different ethnic groups in particular) is very important.

LA School

During the 1980s, a group of scholars based in California, began to study Los Angeles as an emblematic city of the 'postmodern' era. Edward Soja (1995), Mike Davis (1990), and Michael Dear were the main professionals advocating this school. Their works are based on their nomination of the Chicago school as the classical modernist vision of the industrial city, and contrast it with the postmodern city of Los Angeles (Dear and Flusty, 1998).

According to Soja (1995) six main 'restructurings' are eminent in Los Angeles which composite a postmodern urban geography:

1. *A shift from Fordist to Post-Fordist urbanization.* Processes of deindustrialisation of the Fordist city, and the reconstructions of more flexible production and accumulation systems.
2. *Globalization and the formation of a global system of world cities.* It follows Sassen's (2001) 'transnational urban systems argument'. Demographic transformations accompanying this trend generate the 'cosmopolis'. Influx of foreign capital and globalisation of the local economy changes the class structure and the 'dual city' (Mallenkopf and Castells, 1991) metaphor emerges.
3. *Fragmentation and decentralisation.* The city is turned 'inside out' through decentralisation and fragmentation which reterritorialise urban processes and create 'edge cities'. Urbanisation of the suburbs, growth of small towns and the emergence of megacities challenge the concepts of Chicago school models (concentric development no longer holds true).
4. *Social polarization.* Divisions among multiple ethnicities and identities and the increasing income gap forms new landscapes of interethnic conflict and deprivation.
5. *Formation of fortified cities.* Urban developments with gates, barriers etc. create landscapes with unstable boundaries as well as enclaves and turfs of opposite groups.
6. *Emerging systems of social control.* Behavioural, cultural, and ideological restructuring; the growing power of cyberspace; and spaces turned into marketable commodities – 'the city as a theme park' (Dear and Flusty, 1998).

This school has mainly been criticised for the fact that they see the city of Los Angeles as representative of all future urban forms. The second main criticism is brought to attention by the postcolonial thinkers. According to Jacobs (1996), the social polarisation argument of the LA school is mainly concerned with the immigrants as actors in the new global economy. Third major criticism is that they allocate a little or no attention to the works of Neo-Marxist urban theorists like Harvey, Castells and Lefebvre (Knox and Pinch, 2010).

EVALUATION AND CONCLUSION

The main concern of this paper has been to investigate how urban theories interpret issues of socio-spatial segregation on the urban arena. Table I submits a comprehensive summary of conclusions retrieved from the evaluation of urban theories and their implications for segregation (Table I).

The analysis reveals that segregation has not been a direct topic for urban theorists until the works of Chicago School. However, it is possible to find traces of thought related to issues of segregation in earlier theories. Nonetheless, with the advance of social conceptualisations of the city, following urban theories, directly or indirectly, have produced thoughts which had effects on understanding socio-spatial segregation.

The evaluation reveals that urban theories capture the essence of their time (*zeitgeist*) through their own lenses and explain the social geography of the city either partially or fully with regards to these lenses. The shift from design-oriented approaches to process-oriented ones has been a consequence of major socio-spatial processes which transformed the city. Segregation, being one of the main problems produced as a result of these processes became an entrenched part of urban theories thereafter, either explicitly or implicitly.

As a conclusion, it can be said that urban theories which shelter implications for segregation are not generated universally, but rather in specific frameworks which might or might not be explanatory in other circumstances. Only a combination of these theories can be helpful to understand and manage our contemporary cities. This conclusion verifies Harris's (1961) view on the necessity of a generalised urban theory.

All in all, it is believed that this evaluation can be guiding for future studies that aim to understand and/or develop the role of urban theories in explaining socio-spatial segregation in the city. A fruitful future work can be directed at the evaluation of planning theories in this regard. The combination of both types of theories can produce a more holistic understanding of how urban segregation is treated within theories regarding the city.

REFERENCES

1. Anderson, T.R. and Egeland, J. (1961). Spatial Aspects of Social Area Analysis. *American Sociological Review*, 26(3), 392–398.
2. Batty, M. (2007). Complexity in City Systems: Understanding, Evolution,

- and Design (No. 117). Complexity in City Systems: Understanding, Evolution, and Design (Vol. 44). London: Centre for Advanced Spatial Analysis (UCL). Retrieved from <http://eprints.ucl.ac.uk/archive/00003473/>
3. Batty, M., and Longley, P. (1994). The Shape of Cities: Geometry, Morphology, Complexity and Form. In *Fractal Cities: A Geometry of Form and Function* (pp. 7–57). San Diego, CA, and London: Academic Press.
4. Berry, B. (1964). Cities as Systems within Systems of Cities. *Papers in Regional Science*, 13(1), 146–163.
5. Berry, B. J. L., and Rees, P. H. (1969). The Factorial Ecology of Calcutta. *American Journal of Sociology*, 74(5), 445–491.
6. Boal, F. W. (1987). Segregation. In, Ceri Peach (Ed.), *Social Geography*, New York: Progress and Prospect, 124–152.
7. Brand, R. (2009a). Urban Artifacts and Social Practices in a Contested City. *Journal of Urban Technology*, 16(2), 35–60.
8. Brand, R. (2009b). Written and Unwritten Building Conventions in a Contested City: The Case of Belfast. *Urban Studies*, 46(12), 2669–2689.
9. Calame, J., Charlesworth, E. (2009). *Divided Cities: Belfast, Beirut, Jerusalem, Mostar, and Nicosia*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press.
10. Davis, M. (1990). *City of Quartz: Excavating the Future in Los Angeles*. London, NY: Verso.
11. Dear, M., and Flusty, S. (1998). Postmodern urbanism. *Annals of the Association of American Geographers*, 88(1), 50–72.
12. Driedger, L. (2003). Changing boundaries: Sorting space, class, ethnicity and race in Ontario. *Canadian Review of Sociology and Anthropology/revue Canadienne De Sociologie Et D Anthropologie*, 40(5), 593–621.
13. Ersoy, M. (2007). *Kentsel Planlama Kuramları*. İstanbul: İmge Kitabevi.
14. Fainstein, S. S. (2005). Planning Theory and the City. *Journal of Planning Education and Research*, 25(2), 121–130.
15. Foucault, M. (1995). *Discipline & Punish: The Birth of the Prison*. NY: Vintage Books. Retrieved from <http://cartome.org/foucault.htm>
16. Fregonese, S., and Brand, R. (2009). Polarization as a Socio-Material Phenomenon: A Bibliographical Review. *Journal of Urban Technology*, 16(2-3), 9–33.
17. Gaffikin, F. and Morrissey, M. (2011). *Planning in Divided Cities*. UK: Blackwell Publishing.
18. Harris, B. (1961). Some Problems in the Theory of Intra-Urban Location. *Operational Research*, 9(5), 695–722.
19. Harris, C. D., and Ullman, E. L. (1945). The Nature of Cities. *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 242(1), 7.
20. Harvey, D. (1999). *The Limits to Capital*. London, NY: Verso Books.
21. Jacobs, J. (1996). *The Death and Life of Great American Cities*. New York: Random House.
22. Keleş, R. (2002). *Kentleşme Politikası*. İstanbul: İmge Kitabevi Yayınları.
23. Knox, P. and Pinch, S. (2010). *Urban Social Geography: An Introduction*. NY: Prentice Hall.
24. Lefebvre, H. (1996). *Writings on Cities*. Oxford: Blackwell Publishers.
25. Mallenköpf, J. H., and Castells, M. (Eds) (1991). *Dual City: Restructuring New York*. New York: Harcourt.
26. Marcuse, P. (2002). The Partitioned City in Urban History. In, Peter Marcuse and Ronald van Kempen (Eds.), *Of States and Cities: The Partitioning of Urban Space* (pp. 11–34). Oxford: Oxford University Press.
27. McLoughlin, J. B. (1969). *Urban and Regional Planning: A Systems Approach*. London: Faber and Faber.
28. Murdie, R., & Ghosh, S. (2010). Does Spatial Concentration Always Mean a Lack of Integration? Exploring Ethnic Concentration and Integration in Toronto. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 36(2), 293–311.
29. Newman, O. (1996). Creating defensible space. *Environmental management* (Vol. 37, pp. 170–85). U.S. Department of Housing and Urban Development Office of Policy Development and Research.
30. Nightingale, C. H. (2012). *Segregation: A global History of Divided Cities*. Chicago: The University of Chicago Press.
31. Park, R. (1915). The city: Suggestions for the investigation of behavior in the city environment. *American Journal of Sociology*, 20(5), 577–612.
32. Park, R. (1936). Human Ecology. *American Journal of Sociology*, 42(1), 1–15.
33. Peach, C. (1991). Review of “Ethnic Minority Housing: Explanations and Policies.” *Housing Studies*, 6(1), 73–76.
34. Peach, C. (1996a). The Meaning of Segregation. *Planning Practice and Research*, 11(2), 137–150.
35. Peach, C. (1996b). Good Segregation, Bad Segregation. *Planning Perspectives*, 11(4), 379–398.
36. Peach, C. (2005). The mosaic versus the melting pot: Canada and the USA. *The Scottish Geographical Magazine*, 121(1), 3–27.
37. Rees, P. H. (1971). Factorial ecology: an extended definition, survey, and critique of the field. *Economic Geography*, 47(Jun.), 220–233.
38. Rogers, A. (1967). Theories of Intraurban Spatial Structure: A Dissenting View. *Land Economics*, 43(1), 108–112.
39. Safier, M. (1997). Managing Division. *City*, 2 (8), 188–190.
40. Soja, E. W. (1980). The Socio-spatial Dialectic. *Annals of the Association of American Geographers*, 70(2), 207–225.
41. Soja, E. (1995). Heteropolities: A Remembrance of Other Cities in the Citadel-L.A. In, Watson, S. and Gibson, K. (Eds.) *Postmodern Cities & Spaces* (pp. 243–253), UK: Hartnoll Ltd.
42. Timms, D.W.G. (1978). Social Bases to Social Areas. In, D. T. Herbert and R. J. Johnston (Eds.), *Social Areas in Cities: Processes, Patterns and Problems*, (pp. 35–55), UK: John Wiley & Sons.
43. Van Kempen, R. (2007). Divided cities in the 21st century: challenging the importance of globalisation. *Journal of Housing and the Built Environment*, 22(1), 13–31.
44. Van Kempen, R., and Murie, A. (2009). The New Divided City: Changing Patterns in European Cities. *Tijdschrift Voor Economische En Sociale Geografie*, 100(4), 377–398.
45. Van Kempen, R., and Özüekren, A. S. (1998). Ethnic Segregation in Cities: New Forms and Explanations in a Dynamic World. *Urban Studies*, 35(10), 1631–1656.
46. Webber, M. M. et al. (1964). *Explorations into Urban Structure*. Pennsylvania: University of Pennsylvania Press.
47. Wirth, L. (1945). Human Ecology. *American Journal of Sociology*, 50(6), 483–488.
48. Wyly, E. (2010). Theories of Urban System Development. *Canadian Journal of Urban Research* (Vol. 2005, pp. 1–19).

PLANLAMA Dergisi 2013 Yılı 23. Cilt Konu Dizini

Afet riski altındaki alanların dönüştürülmesi *bkz.* 2013;23(1):12-18
Aktör ağ kuramı *bkz.* 2013;23(3):147-152
Ankara *bkz.* 2013;23(2):77-82
Antik kent *bkz.* 2013;23(1):6-11
Antik liman *bkz.* 2013;23(1):6-11
Arkeolojik peyzaj *bkz.* 2013;23(1):6-11
Ayrışma *bkz.* 2013;23(3):153-161

Beyoğlu *bkz.* 2013;23(2):95-104
Bezirganbahçe *bkz.* 2013;23(2):83-94
Birleştirme kuramı *bkz.* 2013;23(3):147-152
Bölgesel ve kurumsal bağlam *bkz.* 2013;23(3):111-124
Bursa Nazım Plan Başkanlığı *bkz.* 2013;23(1):1-5

Canlandırma *bkz.* 2013;23(1):35-44
Chicago
bkz. 2013;23(2):67-76
okulu *bkz.* 2013;23(2):67-76

Çevresel etki *bkz.* 2013;23(1):19-25
Çocuk
dostu kent *bkz.* 2013;23(3):134-146
oyun alanı *bkz.* 2013;23(3):134-146

Dalga enerjisi *bkz.* 2013;23(1):19-25

Ekoloji *bkz.* 2013;23(2):67-76
Ekolojik
havza master planı *bkz.* 2013;23(3):105-108
planlama *bkz.* 2013;23(3):105-108
Ekosistem *bkz.* 2013;23(1):19-25
Emek yoğun üretim *bkz.* 2013;23(1):26-34
Enerji kaynakları *bkz.* 2013;23(1):19-25
Erden Reşit *bkz.* 2013;23(1):1-5
Eylem *bkz.* 2013;23(3):125-133

Galata *bkz.* 2013;23(2):95-104
Gecekondu *bkz.* 2013;23(2):83-94
Geleneksel küçük üretim *bkz.* 2013;23(1):35-44
Gezi direnişi *bkz.* 2013;23(1):45-51
Gezi Parkı *bkz.* 2013;23(1):45-51
Güneş enerjisi *bkz.* 2013;23(1):19-25
Güvenli rota *bkz.* 2013;23(3):134-146

Hazır giyim sektörü *bkz.* 2013;23(1):26-34
Hidrolik Enerji *bkz.* 2013;23(1):19-25

İlişkisel yaklaşım *bkz.* 2013;23(3):147-152
İmalat Sanayii *bkz.* 2013;23(1):26-34
İnsancıl yaklaşım *bkz.* 2013;23(2):77-82
İstanbul
bkz. 2013;23(1):26-34
bkz. 2013;23(2):57-66
Küçükçekmece-Ayazma/Tepeüstü Kentsel Dönüşümü
bkz. 2013;23(2):83-94
İstiklal mahallesi *bkz.* 2013;23(2):77-82
İzmit imar planı *bkz.* 2013;23(1):1-5

Jeotermal Enerji *bkz.* 2013;23(1):19-25

Kanal İstanbul *bkz.* 2013;23(2):53-56
Kapalıçarşı *bkz.* 2013;23(1):35-44
Karşılaştırmalı analiz *bkz.* 2013;23(3):111-124
Katılım algısı *bkz.* 2013;23(1):45-51
Katılım
bkz. 2013;23(1):35-44
bkz. 2013;23(1):45-51
bkz. 2013;23(2):77-82
bkz. 2013;23(3):125-133
merdiveni *bkz.* 2013;23(1):45-51
süreci *bkz.* 2013;23(2):77-82
Katılımcı planlama
bkz. 2013;23(1):45-51
bkz. 2013;23(2):77-82
Kaynak yönetimi *bkz.* 2013;23(3):105-108
Kent
bkz. 2013;23(2):67-76
hakkı *bkz.* 2013;23(1):45-51
sosyolojisi *bkz.* 2013;23(2):67-76
yoksullarının kriminalleştirilmesi *bkz.* 2013;23(2):83-94
bölgeler *bkz.* 2013;23(3):111-124
Kentbilim *bkz.* 2013;23(2):67-76
Kentleşme *bkz.* 2013;23(2):67-76
Kentsel

dönüşüm
bkz. 2013;23(2):57-66
bkz. 2013;23(2):95-104
ekolojik kuram *bkz.* 2013;23(2):67-76
koruma *bkz.* 2013;23(2):95-104
kuram *bkz.* 2013;23(2):67-76
kuramlar *bkz.* 2013;23(3):153-161
muhalefet *bkz.* 2013;23(2):53-56
sosyal coğrafya *bkz.* 2013;23(3):153-161
yenileme *bkz.* 2013;23(2):57-66
yenileme *bkz.* 2013;23(2):95-104
Kıyı tesisleri *bkz.* 2013;23(1):6-11
Konut
finansmanı *bkz.* 2013;23(1):12-18
kooperatifliği *bkz.* 2013;23(1):12-18
politikası *bkz.* 2013;23(1):12-18
sorunu *bkz.* 2013;23(1):12-18
üretimi *bkz.* 2013;23(2):77-82
Kültür *bkz.* 2013;23(2):67-76
Kürt toplumu *bkz.* 2013;23(2):83-94
Kuyumculuk *bkz.* 2013;23(1):35-44

Mekansal yığılma *bkz.* 2013;23(1):35-44
Mutenalaştırma *bkz.* 2013;23(2):57-66

Neoliberal kentsel politikalar
bkz. 2013;23(2):95-104
bkz. 2013;23(2):83-94
kentleşme *bkz.* 2013;23(2):57-66
Neoliberalizm *bkz.* 2013;23(2):57-66
Nitelikli işgücü *bkz.* 2013;23(1):26-34

Okul bahçesi *bkz.* 2013;23(3):134-146

Peyzaj planlama *bkz.* 2013;23(3):105-108

TEŞEKKÜR

Planlama Dergisi'nin 2013 yılında basılan 23. Cilt ve 1-2 ve 3. sayılarında yayımlanmak üzere gönderilen yayınların değerlendirilme sürecinde katkıları bulunan ve hakemlik yapan Bilimsel Danışma Kurulu üyelerine ve aşağıda isimleri belirtilen hakemlere Yayın Kurulu adına teşekkür ederiz.

Mehmet Rifat AKBULUT
Müslüm AKINCI
Murat BALAMİR
Erbatur ÇAVUŞOĞLU
Erol DEMİR
İclal DİNÇER
Bülent DURU
Güliden ERKUT
Yiğit EVREN
Emel GÖKSU
Sezai GÖKSU
Tolga İSLAM
Ruşen KELEŞ
Ahmet Kıvanç KUTLUCA
Ayşe Nur ÖKTEN
Pelin Pınar ÖZDEN
Mehmet Doruk ÖZÜGÜL
Betül ŞENGİZER
Sırma TURGUT
Asuman TÜRKÜN
Tolga ÜNLÜ
Nilgün GÖRER TAMER

